

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 19.

Måndagen den 11 mars.

Kl. 8. e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 5 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Andersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 101, angående statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar;
- nr 102, angående anslag till vägskatteutjämningsbidrag m. m.;
- nr 103, angående utvidgning av Svea trängkårs kasernområde;
- nr 104, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;
- nr 105, med förslag till förordning om ersättning av statsmedel i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsåtgärd, m. m.;
- nr 106, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 29 §§ lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt;
- nr 107, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 27 juni 1924 (nr 320) om förmynderskap, m. m.;
- nr 110, angående anslag till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden m. m.;
- nr 114, angående kungörelse om hänförande av vissa automobiler till fordonstypen motorredskap m. m.;
- nr 115, med förslag till förordning angående yrkesmässig automobiltrafik m. m.;
- nr 116, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;
- nr 117, angående ytterligare anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten;
- nr 119, angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;
- nr 120, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;
- nr 122, angående anslag till anordnande av skyddsrum m. m. vid beskicknings- och konsulatfastigheter;
- nr 123, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;
- nr 124, angående lönetursrätt för vissa ordinarie tjänstemän hos pensionsstyrelsen;
- nr 125, angående försäljning av viss kronan tillhörig mark i Luleå, m. m.;
- nr 126, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;
- nr 127, med förslag till manskapsavlöningsreglemente m. m.;

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 19.

- nr 128, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;
- nr 129, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen;
- nr 130, angående anslag till egnahemsverksamheten för budgetåret 1940/41 m. m.;
- nr 131, angående det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos hos nötkreatur;
- nr 132, angående stödjande av odlingen av vissa kulturväxter m. m.;
- nr 133, angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom samt om betalningsanstånd för köpare av sådan egendom;
- nr 134, angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1940—30 september 1941;
- nr 135, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;
- nr 136, angående rätt för professorn S. B. Liljegren att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;
- nr 137, angående utbyte av viss statens anstalt för sinnesslöa flickor tillhörig mark;
- nr 138, angående överenskommelse med lotsverkets enskilda pensionskassa om övertagande av viss del av kassans rörelse, m. m.;
- nr 139, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;
- nr 140, angående hyresbidrag och provisorisk avlöningsförstärkning under budgetåret 1939/40 till flaggkorpraler i flottans reserv vid militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering m. m.;
- nr 141, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1941 i anledning av folkräkningen den 31 december 1940;
- nr 142, med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1940/41 m. m.;
- nr 143, angående försäljning av viss kronan tillfallen fast egendom;
- nr 144, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.;
- nr 145, angående anslag till statens krisrevision för budgetåret 1940/41;
- nr 146, angående ytterligare förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunalskatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd;
- nr 147, angående anslag till kostnader för dyrortsgruppering för budgetåret 1940/41;
- nr 148, med förslag till förordning om utrymningshjälp, m. m.;
- nr 149, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;
- nr 150, angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar, m. m.;
- nr 152, med förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt av § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen;
- nr 153, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;
- nr 154, angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;
- nr 155, angående vissa anslag till folkskoleväsendet m. m.;
- nr 156, angående ersättning åt sakkunniga i akademiska befordringsärenden;

nr 157, angående expeditionsvakten i finansdepartementet K. E. Axelssons lönetursrätt;

nr 158, angående anvisande av anslag till statens utrymningskommission m. m.;

nr 159, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1940/41;

nr 160, angående anslag till biblioteks- och föreläsningsverksamhet inom försvarsväsendet;

nr 161, angående räntan för egnahemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 162, angående statsförvärv av Falkenbergs järnväg;

nr 163, angående statsförvärv av Kalmar—Berga, Östra Smålands och Möns-
terås järnvägar;

nr 164, angående införlivande med statens järnvägar av de till de statliga järnvägsbolagen hörande järnvägarna samt Skåne—Smålands järnväg;

nr 165, angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet;

nr 166, angående anslag till anordnande av nya lokaler åt yrkesskolan vid vanförestalten i Hälsingborg;

nr 168, angående lån av statsmedel åt stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister för utförande av byggnadsarbeten m. m. vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm;

nr 169, angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 av vissa ytterligare anslagsmedel;

nr 170, med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1940/41;

nr 171, med förslag till lag om skyldighet att avverka ved till avsalu, m. m.,
och

nr 172, angående anslag till beredskapskurser i mjölkning m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 95, angående statsverkets övertagande av staden Eksjöns förpliktelser beträffande innehavare av vissa befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätten i staden komma att indragas;

till behandling av lagutskottet propositionen, nr 99, angående förordning om ändrad lydelse av 23 § 2 mom. och 34 § 1 mom. vägtrafikstadgan den 23 oktober 1936 (nr 562);

till jordbruksutskottet propositionen, nr 100, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 108, angående anvisande av medel till utrustning av statens anstalt för själsligt abnorma manliga skyddhemselever;

till behandling av lagutskottet propositionen, nr 109, med förslag till lag om vissa ändringar i lagen den 12 juni 1925 (nr 338) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, samt till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 12 juni 1925 (nr 183) om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civilarbetare);

till bankoutskottet propositionen, nr 112, angående ersättning till S. G. Karlsson i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring;

till statsutskottet propositionen, nr 113, angående försäljning av vissa kronan tillhöriga markområden; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 118, angående anslag till lantbruksattachéerna; och

nr 121, angående ändrade grunder för ersättning till veterinärer, som deltaga i bekämpandet av epizootier m. m.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 5—7, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 5, 8 och 52—61, bevillningsutskottets betänkande nr 5, bankoutskottets utlåtanden nr 8—11, första lagutskottets utlåtanden nr 10—12, andra lagutskottets utlåtanden nr 7—12, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 14—20 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Med stöd av § 55 riksdagsordningen får jag hemställa, att kammaren med hänsyn till infallande helg måtte medgiva, att beträffande de vid näst föregående sammanträde avlämnade kungl. propositionerna nr 95, 99, 100, 108, 109, 112, 113, 118 och 121 motionstiden må utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att å föredragningslistan för nästa sammanträde statsutskottets utlåtande nr 8 skall uppföras först bland två gånger bordlagda ärenden samt att övriga ärenden skola uppföras i den ordning, vari de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 8.14 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 13 mars.

Kl. 11. f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 101, angående statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar;
nr 102, angående anslag till vägskatteutjämningsbidrag m. m.; och
nr 103, angående utvidgning av Svea trängkärs kasernområde;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 104, med förslag till lag om ändrad lydelse av 39 § lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes;

nr 105, med förslag till förordning om ersättning av statsmedel i vissa fall för skada till följd av olycksfall, som förorsakats av krigsåtgärd m. m.;

nr 106, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 29 §§ lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt; och

nr 107, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 27 juni 1924 (nr 320) om förmynderskap, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 110, angående anslag till värme- och ventilationsanläggningar i operabyggnaden m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 114, angående kungörelse om hänförande av vissa automobiler till fordonstypen motorredskap m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 115, med förslag till förordning angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. remitterades propositionen, såvitt angick anvisande av anslag till statens biltrafiknämnd, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 116, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 117, angående ytterligare anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten;

till bankoutskottet propositionerna:

nr 119, angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.; och

nr 120, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 122, angående anslag till anordnande av skyddsrum m. m. vid beskicknings- och konsulatfastigheter;

nr 123, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 124, angående lönetursrätt för vissa ordinarie tjänstemän hos pensionsstyrelsen; och

nr 125, angående försäljning av viss kronan tillhörig mark i Luleå, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 126, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

till statsutskottet propositionen, nr 127, med förslag till manskapsavlöningsreglemente m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionerna:

nr 128, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar; och

nr 129, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen;

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 130, angående anslag till egnahemsverksamheten för budgetåret 1940/41 m. m.;

nr 131, angående det statsunderstödda bekämpandet av tuberkulos hos nötkreatur;

nr 132, angående stödjande av odlingen av vissa kulturväxter m. m.; och

nr 133, angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom samt om betalningsanstånd för köpare av sådan egendom;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 134, angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1940—30 september 1941; och

nr 135, med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

till statsutskottet propositionerna:

nr 136, angående rätt för professorn S. B. Liljegren att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring; och

nr 137, angående utbyte av viss statens anstalt för sinnesslöa flickor tillhörig mark;

till bankoutskottet propositionen, nr 138, angående överenskommelse med lotsverkets enskilda pensionskassa om övertagande av viss del av kassans rörelse, m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 139, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 140, angående hyresbidrag och provisorisk avlöningsförstärkning under budgetåret 1939/40 till flaggkorpraler i flottans reserv vid militär tjänstgöring i anledning av anbefalld förstärkt försvarsberedskap eller partiell mobilisering m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 141, med förslag till förordning med särskilda bestämmelser rörande mantalsskrivningen för år 1941 i anledning av folkräkningen den 31 december 1940;

till statsutskottet propositionerna:

nr 142, med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1940/41 m. m.;

nr 143, angående försäljning av viss kronan tillfallen fast egendom;

nr 144, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.; och

nr 145, angående anslag till statens krisrevision för budgetåret 1940/41;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 146, angående ytterligare förlängd giltighet av gällande indelning för taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt kommunalskatt av samtliga orter i riket med avseende å levnadskostnadernas höjd;

till statsutskottet propositionen, nr 147, angående anslag till kostnader för dyrortsgruppering för budgetåret 1940/41;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 148, med förslag till förordning om utrymningshjälp, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 149, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet samt till avlöningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet; och

nr 150, angående anslag till Häradsrätterna: Avlöningar, m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 152, med förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt av § 42 mom. 2 och § 68 riksdagsordningen; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 153, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.;

nr 154, angående anslag till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 155, angående vissa anslag till folkskoleväsendet m. m.;

nr 156, angående ersättning åt sakkunniga i akademiska befordringsärenden;

nr 157, angående expeditionsvakten i finansdepartementet K. E. Axelssons lönetursrätt;

nr 158, angående anvisande av anslag till statens utrymningskommission m. m.;

nr 159, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1940/41;

nr 160, angående anslag till biblioteks- och föreläsningsverksamhet inom försvarsväsendet;

nr 161, angående räntan för egnahemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 162, angående statsförvärv av Falkenbergs järnväg;

nr 163, angående statsförvärv av Kalmar—Berga, Östra Smålands och Mönsterås järnvägar;

nr 164, angående införlivande med statens järnvägar av de till de statliga järnvägsbolagen hörande järnvägarna samt Skåne—Smålands järnväg;

nr 165, angående anvisande av vissa anslag till det civila luftskyddet;

nr 166, angående anslag till anordnande av nya lokaler åt yrkesskolan vid vanförestalten i Hälsingborg;

nr 168, angående lån av statsmedel åt stiftelsen Godtemplarordens vårdhem för alkoholister för utförande av byggnadsarbeten m. m. vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm;

nr 169, angående anvisande å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 av vissa ytterligare anslagsmedel; och

nr 170, med förslag till stat för försvarsväsendets fastighetsfond för budgetåret 1940/41.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 171, med förslag till lag om skyldighet att avverka ved till avsalu, m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick förslaget till lag med visst tillägg till lagen den 28 september 1928 (nr 377) om skogsaccis, till bevillningsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 172, angående anslag till beredskapskurser i mjölkning m. m.

§ 3.

*Ang. utgif-
terna under
riksstatens
åttonde
huvudtitel.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—62.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. teater-
rådet.*

Punkten 63, angående teaterrådet.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 63 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Teaterrådet för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 7,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till Teaterrådet för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 6,000 kronor.

Vid punkten hade fogats reservation av herrar *Nilsson* i Landeryd, *Bergman*, *Danielsson* och *Närlinge*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag angående anvisande för budgetåret 1940/41 av ett anslag å 7,000 kronor till Teaterrådet.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Danielsson: Herr talman! Vid förevarande punkt rörande anslag till teaterrådet finnes det, som alla se, en reservation, vari man yrkar avslag å Kungl. Maj:ts förslag, att anslaget till teaterrådet för nästa budgetår skall utgå med 7,000 kronor. Innevarande år har anslaget utgjort 9,500 kronor. Kungl. Maj:ts förslag innebär således en nedsättning av anslaget med 2,500 kronor. Utskottsmajoriteten har funnit, att anslaget bör kunna sänkas med ytterligare 1,000 kronor till 6,000 kronor.

När detta anslag genomfördes — jag tror, att det var år 1936 — var frågan om anslag till ett teaterråd mycket omstridd. Det rädde delade meningar, dels om det överhuvud taget skulle beviljas något anslag — man ifrågasatte

Ang. teaterrådet. (Forts.)

således behovet av ett teaterråd — dels om hur mycket man borde anslå till teaterrådet, om ett sådant skulle inrättas. Meningarna voro, som sagt, delade. Hade man då haft samma vanskliga ekonomiska läge och extra ordinära förhållanden, som vi ha i dag, är det möjligt, att något anslag icke beviljats. Nu måste man ju spara på alla områden. Om den saken äro ju alla eniga, även utskottet har ju härvidlag i någon mån tänkt på sparsamheten. Då det emellertid i reservationen och i utskottets utlåtande upplyses om, att detta teaterråd endast haft fem sammanträden under året — därvid har det huvudsakligen gällt att fördela lotterimedel och dylikt till olika teatrar — tycker man, att det skulle låta sig göra att på ett tillfredsställande sätt göra denna fördelning utan att medel behöver anslås till teaterrådet. Jag tror icke, att det skulle vara någon så stor olycka, om man under dessa tider strök detta anslag för ett år. Vi komma senare fram till punkter, där man nödtvunget måste spara ofantligt mycket. De 7,000 eller 6,000 kronor, som det här är fråga om, skulle säkert göra bättre nytta på andra anslagsposter än här.

Under sådana förhållanden skall jag, herr talman, kort och gott be att få yrka bifall till reservationen och avslag å Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag å 7,000 kronor till teaterrådet.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Teaterrådet har fått sitt anslag minskat åtminstone en gång förut av riksdagen. Nu föreslår departementschefen en minskning av anslaget med ytterligare 2,500 kronor, och statsutskottet går ett steg längre och förordar en sänkning från de 7,000 kronor, som departementschefen föreslår, till 6,000 kronor. Anslaget har tidigare, om jag icke minnes fel, varit uppe i 10,500 kronor. Det kan ju tänkas att teaterrådet någon gång i framtiden, då vi få ljusare förhållanden och bättre ekonomiska möjligheter än vi ha nu, kan få vidgade uppgifter och alltså ökat arbete. Statsutskottet har icke velat helt och hållet strypa denna verksamhet, som teaterrådet utövar. Man kan, tycker jag, nöja sig med den nedsättning med 3,500 kronor, som departementschefen och statsutskottet tillsammans gjort, så att således rubriken finnes kvar i huvudtiteln för framtida behov.

Herr Närlinge: Herr talman! Det skall villigt erkännas, att andra avdelningen av statsutskottet vid behandlingen av 8:e huvudtiteln noga granskat och på åtskilliga punkter också prutat på de anslag, som ecklesiastikministern begärt. Jag skall också erkänna att herr statsrådet, när han gjorde upp denna budget — så vitt man kan se av propositionen — bemödat sig om sparsamhet.

Emellertid, när vid utskottsbehandlingen av denna fråga såväl avdelningens ordförande som även övriga i avdelningen upplyste, att teaterledningen under föregående år haft summa fem sammanträden, huvudsakligen — det har redan sagts här av herr Danielsson — för att för handelsdepartementets räkning, som sedan beslutar i frågan, yttra sig om fördelningen av lotterimedlen, då frågar man sig verkligen, om det är nödvändigt att detta anslag fortfarande skall beviljas i den tid, som vi nu uppleva, där all sparsamhet ovillkorligen är nödvändig. Det anförande, som här hölls av ordföranden i statsutskottets 2:a avdelning, stärker mig i den uppfattningen, att reservanterna ha rätt på den här punkten. Av hans anförande kan man utläsa, att teaterrådet för närvarande icke har någon större uppgift att fylla, åtminstone icke den uppgift, som förutvarande ecklesiastikministern Engberg vid 1936 års riksdag beräknade att teaterrådet skulle komma att få och kanske också under några år har haft.

Ordföranden i statsutskottets andra avdelning, herr Jonsson i Eskilstuna, sökte motivera varför riksdagen bör bifalla detta förminskade anslag av 6,000

Ang. teaterrådet. (Forts.)

kronor. Han yttrade, att det kan tänkas att teaterrådet en gång i framtiden kan få en större uppgift att fylla, än vad det för närvarande har. Ja, det är mycket möjligt. Men om det är nödvändigt för detta teaterråd att utöva denna sin verksamhet, då frågar man sig, om det icke fortfarande är möjligt att gå den väg, som herr Engberg, innan han lade fram frågan för riksdagen år 1936, anvisade. Han ifrågasatte nämligen att ersättningen till teaterrådet för dess sammanträden skulle utgå på samma sätt som vanliga kommittéarvoden. På så sätt kan man ju, om det är nödvändigt, upprätthålla kontinuiteten, om teaterrådet en gång i framtiden skulle få en funktion att fylla, som är mera nödvändig än den är för dagen.

När det alltså är nödvändigt att spara på alla punkter, där det är möjligt att spara, och jag vid utskottsbehandlingen av detta ärende fann att de skäl, som anfördes av reservanterna, voro starkare än de skäl, som anfördes av majoriteten, anslöt jag mig till reservanterna.

Jag skall med dessa ord be att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Pettersson* i Norregård.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag skall be att få avge en liten förklaring till varför jag alltjämt upptagit ett anslag, om också av blygsamt mått, för teaterrådet på huvudtiteln. Det har helt enkelt varit av det praktiska skälet, att det behövs en remissinstitution, en sakkunnig instans, dit man kan remittera frågor rörande teaterverksamheten och fördelningen av lotterianslag och dylikt. Det förefaller mig som det i alla fall skulle vara lämpligt, att man alltjämt har möjlighet att behålla denna institution inom de mycket blygsamma gränser, som det föreslagna anslaget medger.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan, dels ock på avslag såväl å utskottets berörda hemställan som å Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Närlinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 63:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 98 ja och 78 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 64—69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70, angående Lunds universitet: avlöningar.

Sedan punkten föredragits, anförde

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag ber att få uttrycka min tacksamhet till utskottet över det sätt, på vilket utskottet har behandlat åttonde huvudtiteln. Det har i alla viktiga avseenden gått med på de förslag, som framlagts i propositionen, och de smärre jämkningar, som utskottet har föreslagit, äro inte av den karaktär, att jag har någon större anledning att fästa mig vid dem, detta så mycket mindre som utskottet tydligen har haft den alldeles riktiga inställningen, att om det på något håll ökat ett anslag har det gjort en motsvarande nedskrivning på ett annat. Utskottet har försökt att komma fram till själva den slutsumma för huvudtiteln, som är föreslagen i statsverkspropositionen, och detta är enligt mitt sätt att se det riktiga förfaringssättet i dessa tider, då det är alldeles nödvändigt att försöka se till att man får ned utgifterna. Vad sedan beträffar frågan var man skall göra reduceringar och i vilken utsträckning man skall göra nedsättningar i det ena eller det andra anslaget måste detta ju alltid bli föremål för tveksamhet, och det är i många avseenden en smakfråga, hur man skall gå till väga.

Den åttonde huvudtiteln i år har i allra högsta grad präglats av tidens allvar och svårigheter, och det har därför gjorts kraftiga nedskärningar i olika avseenden. Den har alltså gått i sparsamhetens tecken. Det är litet egendomligt med den här sparsamheten; vi dyrka alla sparsamheten in abstracto och alla anse vi det vara absolut nödvändigt att skära ned det offentliga utgifterna, men så snart vi komma till någon punkt, som berör oss själva eller våra egna intressen, så säga vi: Nej, för all del, låt oss inte spara på den punkten, vi få spara på någonting annat. Kärleken till sparsamheten är och blir därför ofta av skäligen platonisk art; man dyrkar den på avstånd, men när den kommer närmare en själv, försvinner gärna intresset. Jag har i propositionen varit tvungen att föreslå anslagsbeskärningar, som — det kan jag säga kammaren — det personligen har gjort mig mycket ont att framlägga. Det har verkligen inte varit med lätt hjärta, som jag föreslagit dessa nedsättningar. Som gammal vetenskapsman kan jag inte med någon glädje se, att vi här skära ned anslag, som äro av stor betydelse för den vetenskapliga forskningen i olika avseenden. Som gammal aktiv folkbildningsman — jag har sysslat med folkbildningsarbete under hela mitt liv — är det sannerligen inte med lätt hjärta som jag har föreslagit de nedskärningar i fråga om folkbildningsanslag på olika områden, som här har skett. Men jag har ansett, att det har varit absolut nödvändigt under dessa tider, och jag har också stärkts i min uppfattning, att det kanske har varit i det stora hela riktiga förslag som framlagts, av det sätt, på vilket statsutskottet har behandlat denna huvudtitel. Jämkningarna ha som sagt varit av ganska liten kvantitativ och kvalitativ betydelse.

Jag har tagit till orda på denna punkt, därför att utskottet här har föreslagit ett anslag som jag för min del inte har vågat mig på, nämligen ett anslag till en personlig professur för professor von Sydow i Lund i nordisk och jämförande folk Kulturforskning. Den enda anledningen till att jag inte har lagt fram detta anslag har givetvis varit de finansiella förhållandena och framför allt att regeringen genomgående tillämpat den principen att inte föreslå riksdagen några nya tjänster. Jag har emellertid ansett detta anslag synnerligen behjärtansvärt ur olika synpunkter, och jag vill säga, att jag för min

*Ang. Lunds
universitet:
avlöningar.*

Ang. Lunds universitet: avlöningar. (Forts.)
personliga del gärna ser, att riksdagen tar detta anslag i enlighet med utskottets förslag. Om kammaren tar på sitt ansvar att i detta fall vilja inrätta en ny tjänst, är det mig personligen till en glädje.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 71—73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74.

Lades till handlingarna.

Punkterna 75—79.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 80.

Lades till handlingarna.

Punkterna 81—88.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 89.

Lades till handlingarna.

Punkterna 90—118.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkterna 120 och 121.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 122.

Lades till handlingarna.

Punkterna 123—129.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 130.

Lades till handlingarna.

Punkterna 131—137.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 138.

Lades till handlingarna.

Punkterna 139—142.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 143.

Lades till handlingarna.

Punkten 144.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 145.

Lades till handlingarna.

Punkterna 146 och 147.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 148.

Lades till handlingarna.

Punkten 149.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 150—152.

Lades till handlingarna.

Punkten 153.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 154.

Lades till handlingarna.

Punkterna 155—157.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 158.

Lades till handlingarna.

Punkten 159.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 160.

Lades till handlingarna.

Punkterna 161 och 162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163.

Lades till handlingarna.

Punkterna 164—168.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 169.

Lades till handlingarna.

Punkterna 170—172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Punkterna 174—178.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 179.

Lades till handlingarna.

Punkterna 180—194.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 195.

Lades till handlingarna.

Punkterna 196 och 197.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Punkten 198, angående bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 201 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 224,800 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *J. Bergman m. fl.* (I: 67) och den andra inom andra kammaren av herr *Olsson i Gävle m. fl.* (II: 118), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att bidraget till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande, nu 378,300 kronor och av Kungl. Maj:t föreslaget till 224,800 kronor, skulle bestämmas till 279,800 kronor för nästkommande budgetår.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och ovannämnda av herr Bergman m. fl. och herr Olsson i Gävle m. fl. väckta motioner (I: 67 och II: 118) såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 239,800 kronor.

Reservation hade vid denna punkt fogats av herrar *Oscar Olsson, Ström* i Lidköping, *Bergman, Eriksson* i Stockholm, *Danielsson* och *Andersson* i Södergård, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och ovannämnda av herr Bergman m. fl. och herr Olsson i Gävle m. fl. väckta motioner (I: 67 och II: 118) såsom Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande för budgetåret 1940/41 anvisa ett anslag av 249,800 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Andersson* i Södergård: Herr talman! Att här förevarande anslag skulle bli föremål för en avsevärd nedskärning har varit uppenbart. Det före-

Ang. bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

faller emellertid många som om anslagsbeskärningen har varit väl hård, när det gäller anslaget till nykterhetsverksamheten och då framför allt anslaget till centralförbundet för nykterhetsundervisning samt de olika nykterhetsorganisationerna.

En allmän princip vid nedsättning av anslag till dylika organisationer och institutioner har ju varit, att anslagsnedsättningen icke skall bli så stor att den medför att fast anställd personal behöver avskedas. Men om Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt bifalles oförändrat, torde detta vara ofrånkomligt. Departementschefen pekar visserligen i samband med en redogörelse för denna minskning om 33 % på att det bör vara möjligt att kompensera denna med en höjning av 10 % av organisationernas inkomster av medlemsavgifter. Men detta är ju inte riktigt, då det gäller centralförbundet för nykterhetsundervisning, som icke kan uttaxera några dylika medlemsavgifter. För nykterhetsorganisationernas del skulle det icke heller kunna ske omedelbart utan först sedan de ha hållit sina årsmöten, och vissa organisationer ha dessa årsmöten endast vartannat år.

Utskottets majoritet har behjärtat de svårigheter, som denna stora nedsättning särskilt för centralförbundet för nykterhetsundervisning skulle medföra, och därför tillstyrkt en höjning av anslaget med 15,000 kronor. Det är inte bestämt utsagt, att hela denna höjning skall gå till centralförbundet för nykterhetsundervisning, men det är dock en viss tanke på att förbundet skulle få större delen av höjningen. Detta gör, att förbundet kommer i en något bättre ställning. Men utöver denna förbättring ha några reservanter ansett, att ifrågavarande anslag behöfve ökas med ytterligare 10,000 kronor, och dessa 10,000 kronor skulle främst komma nykterhetsorganisationerna till del för deras ungdoms- och studieverksamhet. Därigenom skulle inte nedsättningen bli så kännbar för dessa organisationers verksamhet, som ju är likartad med vissa andra frivilliga bildningsorganisationers studieverksamhet.

I en tid som denna med inte bara ekonomiska utan även moraliska påfrestningar för såväl den enskilde som för organisationer synes det mig uppenbart, att allt det studie- och bildningsarbete, som av dessa organisationer utföres framför allt bland ungdomen, är av den allra största betydelse. Till detta kan också sägas, att nykterhetsarbetet säkerligen har en större uppgift under sådana kriser och moraliskt påfrestande tider som denna. Därför bör man icke alltför hårt minska det anslag av allmänna medel, som utgår till denna under alla förhållanden men särskilt i dessa tider betydelsefulla verksamhet. Vi reservanter ha den uppfattningen, att dessa nykterhetsorganisationer äro förtjänta av ett något större anslag än det som är ifrågasatt i Kungl. Maj:ts proposition. På grund av att jag så väl känner till värdet och betydelsen för den enskilde och därigenom i det långa loppet också för samhället av nykterhetsorganisationernas verksamhet vågar jag med hänvisning just till detta och till de svårigheter, som organisationerna ha att under nu rådande kristid i full utsträckning uppehålla sin verksamhet, yrka bifall till den vid denna punkt av herr Oscar Olsson m. fl. avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson* i Stockholm, *Gustafsson* i Boglea och *Pettersson* i Norregård.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Tillåt mig att börja med att uttrycka den förhoppningen, att vi inte göra debatten i den här frågan till en strid om större eller mindre intresse för nykterhetens sak.

I anknytning till föreliggande huvudtitel har det i riksdagen väckts åt-

Ang. bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

skilliga motioner med yrkande om höjningar av de summor, som Kungl. Maj:t har äskat. Åtskilliga av dessa motionsvis framförda önskemål voro sådana, att utskottet gärna ville, om det var möjligt, tillmötesgå dem i någon mån, bland annat därför att man hade en känsla av att de företrädde i vissa fall en ganska allmän mening i riksdagen. Men det sattes upp ifrån andra avdelningen redan i begynnelsen av arbetet med huvudtiteln det bestämda kravet, att man måste hålla sig inom ramen av den slutsumma, som fanns i huvudtiteln. Inte därför att några tusen kronor mer eller mindre spela någon avgörande roll i den budget, som vi ha att behandla, men därför att det torde vara nödvändigt att åtminstone denna riksdag ålägger sig plikten att *handla* sparsamt och inte bara *tala* om sparsamhet. Det var sålunda av psykologiska skäl, om jag får uttrycka mig på det sättet, som vi med all makt ville hålla oss inom den angivna ramen och helst ett stycke innanför denna ram, om det var möjligt.

För att då kunna tillgodose en rad av motionsvis framförda önskemål var det nödvändigt att skära ned på andra punkter i huvudtiteln, och departementschefen har ju välvilligt meddelat, att han finner sig i dessa åtgärder, därför att han anser, att de icke äro av någon större betydelse vare sig kvalitativt eller kvantitativt. Men det var nödvändigt att handla på det sättet för att vi skulle kunna följa det arbetsprogram, om jag får uttrycka mig så, som vi uppställde i begynnelsen inom avdelningen och som sedermera också har godtagits av det samlade utskottet. Jag säger detta såsom en allmän förklaring till våra förändringar i huvudtiteln och till vad som också sedermera kommer i resten av huvudtiteln, som vi ha att behandla.

Vad nu föreliggande punkt beträffar så har utskottet varit ense om att höja anslagssumman utöver den som Kungl. Maj:t har begärt. Utskottet nöjer sig emellertid med en höjning på 15,000 kronor, under det att reservanterna vilja höja med 25,000 kronor. Det är väl inte att vara indiskret om jag säger, att redan utskottets ståndpunkt med höjning av 15,000 kronor är en kompromiss mellan sådana, som inte ville höja något alls utan stå på Kungl. Maj:ts ståndpunkt, och dem, som voro benägna att tillmötesgå motionärerna. Ty man kände, att centralförbundet för nykterhetsundervisning behövde ett handtag och skulle komma i ett nödläge, om man inte kunde hjälpa förbundet med en höjning av anslaget. Min personliga hållning såsom organiserad nykterhetsman skulle väl anvisa mig att ställa mig bland reservanterna. Jag har emellertid inte gjort det, därför att jag har försökt att hela tiden arbeta på det sättet, att vad riksdagen än behagade göra vid behandlingen av statsutskottets utlåtande så skulle den inte lyckas att komma över den ram, som man hade ställt upp för sig. Det har varit anledningen till att jag, om jag får uttrycka mig en smula enkelt, satt mig på bakhasorna och hållit igen så mycket som jag kunnat. Jag har velat tillämpa för min egen del — och det har också flertalet av mina kamrater i utskottet tydligen gillat — att man börjar med reformerna hemma hos sig själv.

Jag har på denna punkt inte mera att tillägga utöver vad jag har sagt. Jag tror att jag kan rekommendera kammaren att bifalla utskottets förslaget. Det hjälper centralförbundet för nykterhetsundervisning, vilket är det väsentliga, över svårigheterna och det hjälper riksdagen att hålla sig inom den anslagsram, som i huvudtiteln är angiven.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Fredberg: Herr talman! Jag skall säga från början att jag skall försöka hålla mig inom den ram, som den föregående ärade talaren antydde, och inte dra upp någon principdebatt.

Ang. bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

Då jag har begärt ordet för att stödja reservationen har jag gjort det för att få anföra ett par synpunkter, som den ärade talare, som förde reservanternas talan, icke åberopade. Jag anför dessa därför att det kan hända har sin betydelse för framtiden att dessa synpunkter inte helt och hållet glömmas bort. Den ena är att det ändå synes mig förefinnas en viss servitutsrätt till att något större hänsyn skall tagas till detta anslag. Jag skall inte gå in på rusdrycksmedelsfondens historia något vidlyftigare, men jag tillåter mig erinra om att när denna fond 1933 nedskrevs till 20 miljoner kronor, uttalade statsrådet och chefen för finansdepartementet att avkastningen av detta kvarvarande belopp skulle avses för att säkerställa vissa anslag för nykterhetsändamål, bland vilka då också uppräknades understöds-, upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande. Då denna fond 1935 nedskrevs ytterligare till 12 miljoner kronor, uttalade finansministern, att avkastningen av detta belopp skulle vara för att säkerställa anslag för detta ändamål, vilket då begränsades till att omfatta anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande jämte anslag till nykterhetsnämnder. Jag anför särskilt detta uttryck, som återfinnes i protokollet, att avkastningen av detta belopp avsåg att »säkerställa» dessa anslag.

Då rusdrycksmedelsfondens saga vid 1938 års riksdag avslutades uttalade finansministern, att han kommit till den uppfattningen, att avkastningen icke räckte till för det avsedda ändamålet, men ansåg, att dessa anslag skulle bestridas på vanligt sätt i statsbudgeten. Jag är övertygad om att inte bara jag utan de flesta nykterhetsvänner i landet fingo den uppfattningen, att dessa anslag skulle vara lika mycket säkerställda genom dessa uttalanden och riksdagens godkännande av dem, som om rusdrycksmedelsfondens behållning på 12 miljoner kronor då fått vara kvar.

Jag förstår mycket väl, att man här invänder, att det kan komma sådana förhållanden, då man måste göra avkall på tidigare givna löften och utfästelser och att en sådan tid också nu är inne, och jag skall inte polemisera emot detta. Man säger att allt vad man nu kan få ihop skall användas för stärkande av landets värnkraft. Men då kommer jag in på den andra synpunkten, som jag här vill åberopa och som jag har sökt vinna gehör för tidigare vid denna riksdag, nämligen att genom den insats, som nykterhetsarbetet gör för höjande av den kroppsliga kulturen, dess insatser för idrott, gymnastik och kroppslig spänst överhuvud taget, fyller den en så pass stor uppgift i värnkraftssyfte, att detta anslag försvarar sin plats även i en försvarsbudget.

Det är dessa två synpunkter som jag ansett att man inte fullständigt bör glömma vid behandlingen av denna fråga och som jag har tagit mig friheten att anföra. Jag skulle tro, att statens finanser väl inte skulle göras allt för stor skada, om man bifaller reservationen, som ju dock med endast 10.000 kronor skiljer sig från utskottets förslag, och jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till denna reservation.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det tjänar ingenting till att gräla om vad som varit, vare sig då det gäller rusdrycksmedelsfonden eller något annat eller om vilka löften som givits rörande fondens avkastning. Vi befinna oss i ett svårt läge, och på alla områden måste det givetvis sparas. Anledningen till att utskottet i detta fall föreslagit en ökning av det i propositionen upptagna anslaget är, att på initiativ av förutvarande chefen för ecklesiastikdepartementet vissa organisatoriska förändringar genomfördes, som lade såväl den s. k. upplysningsbyråns som också rikskommitténs mot olaga rusdryckshantering verksamhet under centralförbundet. På grund av att dessa

Ang. bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande. (Forts.)

institutioner, för vilka särskilda anslag förut utgått, överfördes till centralförbundet, bli naturligtvis svårigheterna rent organisatoriskt så mycket större vid en så kraftig sänkning av anslaget som den som är föreslagen i propositionen.

Jag är tacksam mot statsutskottet för den höjning av anslaget, som utskottet föreslagit. Jag skulle ju helst önska att reservationen segrade, men, herr talman, oavsett hur det än går i fråga om dessa ting, om kammaren bifaller reservationen eller utskottets hemställan, skulle jag vilja ställa en vädjan till herr statsrådet Bagge, att han vid fördelningen av denna anslagssumma söker se till, att så liten skada som möjligt åstadkommes när det gäller den organisatoriska byggnad, som tillkommit under årens lopp och som man med stor möda har uppfört, så att man icke tvingas att avveckla denna organisation, som man givetvis har gagn av i framtiden, när vi återgå till normala tider. Det är säkert mycket att göra på den punkten vid anslagsfördelningen, och det är som sagt av mycket stor betydelse för det framtida arbetet på här ifrågavarande område, att ingenting raseras, som vi ha gagn av i framtiden.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag vill endast i anledning av vad herr Olsson i Gävle anförde säga, att det i departementschefens yttrande till denna punkt i statsverkspropositionen heter:

»Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av skolöverstyrelsen, meddela föreskrifter rörande dispositionen av anslaget för nästa budgetår, varvid lärare få förutsättas, att de i det föregående verkställda anslagsberäkningarna icke skola i detalj vara för Kungl. Maj:t bindande utan att Kungl. Maj:t, på sätt i det föregående i vissa andra likartade fall förutsatts, skall äga fördela det till förfogande stående beloppet så, att minsta möjliga olägenhet uppstår för de särskilda nykterhetsorganisationerna och för verksamheten i allmänhet.»

När jag har skrivit detta, har jag just haft i tankarna vad herr Olsson i Gävle nu berörde, och jag har också varit i tillfälle att personligen tala med representanter för nykterhetsorganisationerna om denna sak, och vi ha därvid varit av den uppfattningen, att en dylik fördelning skulle kunna ske också beträffande det anslag som Kungl. Maj:t har föreslagit.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan, dels och på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Andersson i Södergård begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 198:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Punkterna 199—207.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 208, angående understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker. *Ang. understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker.*

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 211 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 160,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till Understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 155,000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt fogats av herrar *Nilsson* i Landeryd, *Pauli*, *Andrén*, *Holmdahl* och *Wallentheim*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Holmdahl: Herr talman! Under denna punkt upptages ett anslag för ett kulturellt ändamål, vilket, även om det inte precis kan sägas falla i ögonen eller tilldraga sig någon större allmän uppmärksamhet, dock måste erkännas vara av ganska stor betydelse för vetenskaplig forskning eller verksamhet på olika kulturella områden. Anslaget avser vetenskapliga, pedagogiska och andra facktidskrifter.

Nu förhåller det sig helt naturligt på det sättet, att dessa facktidskrifter i ett litet land som vårt alltid måste kämpa med en mycket svag ekonomi och i själva verket i flertalet fall äro helt beroende av statsanslaget. Kungl. Maj:t har nu föreslagit en beskärning av detta anslag på icke mindre än 30,000 kronor, och utskottets majoritet reducerar genom sitt förslag detsamma med ytterligare 5,000 kronor. För min personliga del är jag fullständigt övertygad om att redan den beskärning, som Kungl. Maj:t har föreslagit, kommer att vålla icke ringa svårigheter vid detta anslags fördelning, och jag förstår inte riktigt, hur utskottsmajoriteten kan våga säga, att ifrågavarande anslag utan större olägenhet ytterligare kan nedsättas med 5,000 kronor. Jag är övertygad om att det kommer att både vålla allvarliga besvärigheter för den fördelande myndigheten och olägenheter för dessa vetenskapliga och andra publikationer, som hittills åtnjutit statsunderstöd. Vi som stå som reserveranter på denna punkt ha därför inte velat gå längre i fråga om beskärning av anslaget än Kungl. Maj:t har föreslagit, och jag skall därför tillåta mig att med dessa ord få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Det är alldeles riktigt, att departementschefen har nödgats göra en stark beskärning av detta anslag, och utskottet har varit djärvt nog att gå ytterligare ett steg på samma väg och minska anslaget ytterligare. Vid granskningen av förteckningen över lärda verk och tidskrifter, som under föregående år fått anslag och som ha brukat få det under en följd av år, ha vi inom utskottet kommit till klarhet om att det naturligtvis uppstår svårigheter på åtskilliga håll genom dessa indragningar. Men vi ha samtidigt trott oss kunna finna, att vissa anslag helt torde kunna indragas och andra kraftigt minskas. Det blir väl Kungl. Maj:ts sak att vid den slutliga fördelningen fastställa, vilka anslag, som alljämt skola utgå och på vilka punkter reduceringar skola företagas.

Ang. understöd för utgivande av tidskrifter, lärda verk och läroböcker.
(Forts.)

Med hänvisning till det allmänna resonemang, som jag tillät mig föra vid en föregående punkt på huvudtiteln, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan, dels ock på bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 209—214.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner.

Punkten 215, angående bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—34.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 218 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att såsom Bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—34 för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 40,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte såsom Bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—34 för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 36,000 kronor.

Vid punkten hade fogats reservation av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Landeryd, *Andersson* i Fältenborg, *Pauli*, *Andrén*, *Holmdahl* och *Wallentheim*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte såsom Bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner i det inre Asien åren 1927—34 för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 40,000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr Holmdahl: Herr talman! Även vid denna punkt är fogad en reservation, till vilken jag anslutit mig. Jag måste även nu säga några ord, även om jag skall fatta mig mycket kort.

Det förhåller sig som riksdagens ärade ledamöter torde erinra sig på det sättet, att riksdagen under en följd av år beviljat ett anslag på 50,000 kronor som bidrag till bearbetning och publicering av material från doktor Sven Hedins senaste expeditioner i det inre Asien. Då detta anslag första gången beviljades — år 1936 vill jag minnas det var — beslöt riksdagen att med ungefär halva kostnaden bidraga till publicering av de vetenskapliga undersökningar, som på detta område utförts. Riksdagen beslöt för sin del att ungefär 300,000 kronor skulle utgå av statsmedel för detta ändamål. Det föreligger alltså, kan man säga, en förbindelse från riksdagens sida att med denna summa understödja dessa mycket omfattande publiceringar och vetenskapliga undersökningar. Kungl. Maj:t har likväl ansett att även på denna punkt måste en besparing ske och föreslår nu riksdagen i propositionen att bevilja endast 40,000 kronor för ändamålet för nästa budgetår. Departementschefen har alltså föreslagit en nedsättning av anslaget med 10,000 kronor. Även på denna punkt går utskottet längre än Kungl. Maj:t. Det framgår emellertid av vetenskapsakademiens yttrande i frågan, att redan den av Kungl. Maj:t föreslagna beskringen kommer att äventyra en icke ringa del av denna

Ang. bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner. (Forts.)

verksamhet och vålla besvärligheter och stagnation i arbetet. Då utskotts-majoritetens nedprutning av anslaget på denna punkt på grund av riksdagens tidigare utfästelser icke innebär någon som helst besparing — jag vill särskilt fästa kammarens uppmärksamhet på denna omständighet — ha vi reservanter ansett att Kungl. Maj:ts förslag borde tagas i oförändrat skick.

Herr talman, med dessa ord ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, alltså till reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! På denna punkt råder endast meningsskiljaktighet rörande ett belopp av 4,000 kronor, men denna är dock av sådan karaktär, att den liksom mäter den verkliga sparsamhetsviljan hos riksdagen. Den historieskrivning, som herr Holmdahl här lämnade, är alldeles riktig. En förbindelse är avgiven av riksdagen till doktor Sven Hedin för ett antal år framåt, men det har inte varit möjligt för Kungl. Maj:t eller riksdagen att under nuvarande förhållanden hålla denna förbindelse på det sätt, som man hade tänkt sig. Den summa, som utskottet föreslår skall beviljas, räcker fullständigt till den organisation, som doktor Hedin har upprättat för bearbetningen av materialet. Alla arvoden komma att utgå som förut i obeskuret skick, expenserna bli desamma som tidigare, och hela organisationsapparaten kan arbeta alldeles som förut utan den allra minsta inskränkning. Det är vackert så under nuvarande förhållanden. De 4,000 kronor, som reservanterna ytterligare begära äro avsedda för igångsättande av tryckning av arbeten, som ligga färdiga i manuskript. Men sätter man i gång tryckningen under kommande budgetår, så måste den fullföljas i större utsträckning under det därpå följande, ty den kan inte avbrytas. Statsutskottets majoritet resonerar på det sättet, att organisationen får göra sina manuskript färdiga och låta dem ligga till den tid kommer, då vi ha ekonomiska förutsättningar att på allvar igångsätta en tryckning, som vi veta, att vi ha resurser att vid den tidpunkten också fullfölja. De 4,000 kronor, som man, om man följer reservanterna, ytterligare skulle bevilja, komma sålunda med naturnödvändighet att följas av ytterligare större anslag under kommande år. Det är för att riksdagen under nuvarande omständigheter inte skulle inlåta sig på en ytterligare förbindelse, som det kanske kan bli svårt att infria, som statsutskottet har nöjt sig med den summa, som är föreslagen för uppehållande av doktor Sven Hedins organisation för verksamheten i hela dess förutvarande omfattning.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! När vi reservanter icke ha kunnat böja oss för det resonemang, som herr Jonsson i Eskilstuna har fört och som även förts inom den avdelning i statsutskottet, som har behandlat detta ärende, har det berott på att det av vetenskapsakademiens utredning tydligt framgår, att tryckningen av vissa färdigställda arbeten är av den största betydelse för den fortsatta bearbetningen av andra delar av forskningsresultatet. Så ligger saken helt enkelt till. Då herr Jonsson i Eskilstuna säger, att man inte bör sätta igång med tryckningen, ty då måste anslagsgivningen för detta ändamål fullföljas, ha vi reservanter icke heller kunnat finna detta argument synnerligen starkt, då det obestriddigen är så, att riksdagens anslagsgivande på denna punkt även måste fullföljas och det — som jag framhöll i mitt förra anförande — följaktligen icke uppstår någon verklig besparing. Kort och gott, herr talman, vi ha inte kunnat finna att det föreligger något skäl att göra någon ytterligare nedprutning utöver de 10,000 kronor, med vilka Kungl. Maj:t redan beskurit anslaget. Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. bidrag till bearbetning av visst material från filosofie doktorn Sven Hedins expeditioner. (Forts.)

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 216.

Lades till handlingarna.

Punkterna 217—231.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 232.

Lades till handlingarna.

Punkterna 233—235.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande val av vägstämмоombud; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner om sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag.

Ang. sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft de inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motionerna nr 53 i första kammaren av herr *Sam Larsson m. fl.* och nr 97 i andra kammaren av herr *Österström m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning rörande sättet för ett sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag samt framläggande av förslag härom till 1941 års riksdag.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Söderkvist, Albertsson* och *Annér*, vilka yrkat, att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 53 och II: 97.

Sedan utskottets hemställan föredragits, begärdes ordet av

Herr *Annér*, som anförde: Herr talman! Jag har tillsammans med två utskottskamrater från första kammaren fogat en reservation till detta utskottsutlåtande, och jag skall nu be att med några korta ord få rekapitulera de synpunkter, som ligga bakom densamma.

Det torde kunna få anses fastslaget, att landstingsmannavalen numera ha en ganska deciderat politisk karaktär. Valförberedelserna för desamma skötas av de centrala organisationerna, och hela den tekniska apparat, som numera är oskiljaktig från riksdagsmannavalen, sättes igång, och man försöker att bland

Ang. sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag. (Forts.)

annat därmed övertyga en kanske något förströdd väljareskara om nödvändigheten av att på det sätt, som varje parti för sin del anser riktigast, delta i nu ifrågakvarande val. Det synes vid sådant förhållande som om det vore rationellt att vidtaga den förändringen i nuvarande ordning, att man sammanförde de politiska valen, alltså landstingsmannavalen och riksdagsmannavalen, till en gemensam valdag vart fjärde år, alternerande således med de rent kommunala valen. Utöver fördelen av att man sålunda sammanförde de politiska avgörandena skulle man vinna även den nyttan, att de kommunala valen frilades från de politiska inflytelser, som göra sig gällande på grund av deras sammanförande med landstingsmannavalen. De rent lokala synpunkter, som med rätta böra och skola vara normerande för de kommunala valen, finge då ta sig uttryck på ett bättre och mera ostört sätt än nu.

Bland de invändningar, som framförts mot detta resonemang, har man anfört den, att det ur demokratisk synpunkt skulle vara olämpligt, om väljarna icke finge tillfälle att yttra sig om den politiska kursen mer än en gång vart fjärde år. Man anser med andra ord, att den sekundära körriktningvisare för den politiska trafiken, som landstingsmannavalen utgör, skulle vara nödvändig. Jag tillåter mig bestrida denna mening, ty det synes mig att den politiska utvecklingen i landet företer en ganska utpräglad grad av kontinuitet, varav följer att det under sådana förhållanden kunde räcka med att konstatera väljarmeningen vart fjärde år. Tätt återkommande politiska val leda ostridigt därtill, att en viss valtrötthet bland landets väljare gör sig gällande. Därest det med hänsyn till en exceptionell situation skulle vara nödvändigt höra väljarna finns ju möjligheten att upplösa andra kammaren och föranstalta om nyval till densamma. Det är att antaga, att denna möjlighet blir utnyttjad, alldeles oavsett landstingsmannavalen och deras resultat. Ty det är ju dock så, att landstingsmannavalen icke tillmätas politisk betydelse i hela den utsträckning att t. ex. — såvitt jag kommer ihåg — ett regeringsskifte blir resultatet av utfallet av landstingsmannavalen.

Utskottet har rekapitulerat de synpunkter, som voro vägledande för dess avslagsyrkande 1935 och 1937, och tillagt såsom ett nytt skäl, att numera den ordning träffats att för städer, som icke delta i landsting, valen till första kammaren lagts hos stadsfullmäktige. Man menar, att därmed etablerats en spärr gentemot den reform, som nu påyrkats. Vi reserverar oss icke kunnat tillägna oss denna synpunkt utan mena, att en spärr mot en hela landet omfattande reform rätteligen icke kan läggas av en valordning gällande endast för vissa städer. Vi mena också, att den utredning, som motionärerna påyrkat, bl. a. bör få till uppgift att föreslå sådana åtgärder att, såsom vi säga i reservationen, »den ovan uttryckta principen jämväl i vad avser städer, som ej deltaga i landsting, gives tillbörligt uttryck».

Efter det motstånd, som framträtt i utskottet, har jag, herr talman, icke så stora förhoppningar om att kunna få kammaren med på reservationen. Jag har emellertid velat göra detta klarläggande av de synpunkter, som utgöra motivet för denna reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Häruti instämde herr *Sandberg*.

Herr Hallén: Herr talman! Kammaren har nog överseende med mig, om jag icke låter denna debatt svälla ut allt för mycket.

Motionen framför ju egentligen icke några nya synpunkter, utan det är ju mera fråga om vad man brukar kalla ett vädrande av gamla motioner. Detta har också gjort att utskottet icke kostat på sig någon allt för vidlyftig ny motivering utan nöjt sig med att hänvisa till sina gamla synpunkter på frågan.

Ang. sammanförande av valen till riksdagens andra kammare och valen till landstingen till gemensam valdag. (Forts.)

Jag vill bara i anledning av den förhoppning om ett friläggande av de kommunala valen, som den siste ärade talaren berörde, i korthet säga, att det är klart att alla hysa en stark önskan att om man kunde göra sakliga meningar gällande icke bara i de kommunala utan även i de politiska valen skulle det vara bra. Men man hänger sig åt en illusion om man tror, att om de kommunala valen hållas på en särskild tidpunkt för sig, skulle rent sakliga kommunala synpunkter dominera. Man behöver i det avseendet bara gå till sina intryck och erfarenheter av låt mig säga kommunalvalen i Stockholm och Göteborg. Finns det någon människa som tror, att de på något sätt skulle kunna friläggas från politiska synpunkter? Jag erinrar mig från senaste stadsfullmäktigvalrörelsen här i Stockholm hurusom man t. o. m. blandade in utrikespolitiken och regeringens ställning i den ena och den andra frågan. Ju större städerna äro desto säkrare kan man vara på att rent politiska synpunkter komma att dominera. Vinsten av ett friläggande av de rent kommunala valen från politiskt inflytande tror jag att vi alldeles måste avskriiva. I övrigt vill jag bara hänvisa till våra tidigare synpunkter på de risker, som en sådan här anordning kan medföra genom att det blir färre valtillfällen. Visserligen skulle det bli angenämt för valorganisationerna och deras kassor, men det hela skulle dra med sig andra uppenbara olägenheter, som vi icke kunna komma ifrån. Tillfällena att få fram folkmeningen bleve sällsyntare, och det har sina risker att låta allt för stora så att säga politiska jordskred möjliggöras genom sammanförandet till ett tillfälle av de kommunala valen, andrakammarvalen och landstingsmannavalen. Speciellt vill jag understryka vad utskottet vid upprepade tillfällen påpekat om att första kammarens ställning och möjligheten till dess successiva förnyande råkar i ett ganska betänkligt läge genom ett sådant här arrangemang. Jag skall icke ytterligare utveckla dessa synpunkter, som jag för min del framfört många gånger tidigare, utan jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Österström: Herr talman! Även om jag har begärt ordet betyder detta icke att jag ämnar gå emot den uppmaning, som utskottets ärade ordförande på sätt och vis riktade till oss om att icke i onödan låta denna debatt svälla ut. Jag finner denna hans synpunkt alldeles naturlig och skall också böja mig för densamma.

Då jag emellertid som motionär ber att få säga ett enda ord, när nu motionen går till avgörande, gör jag detta för att framhålla, att vi återigen framfört våra synpunkter till kammarens prövning därför att vi tycka, att det nog är ostridigt att under den tid, som förflutit sedan detta ärende senast behandlades här, utvecklingen och erfarenheterna allt starkare accentuerat och strukit under att det dock finns ett mycket starkt sakligt motiv för det utredningskrav, som vi ha framställt. Inför det kompakta motstånd, som — såvitt jag förstår underligt nog — alltjämt finns till inställningen, sådan vi önska den, i detta spörsmål, är det emellertid ingenting annat att göra än att erkänna, att framställningen får för tillfället gömmas i jorden, men att vi få hoppas, att den så småningom skall få grokraft. Jag instämmer i övrigt i det klarläggande anförande, som reservanten herr Annér här har hållit.

I detta anförande instämde herr *Fredberg*.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, angående Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm, m. m.; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner om lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd.

Efter överenskommelse mellan konstitutionsutskottet och första lagutskottet hade till behandling av sammansatt konstitutions- och första lagutskott överlämnats dels den till konstitutionsutskottet hänvisade motionen II:8 av herr *Aqvist*, dels ock de till lagutskott hänvisade, första lagutskottet tilldelade motionerna I:55 av herr *Fredrik Ström*, I:115 av herr *Herlitz m. fl.* och II:158 av herr *Janson* i Frändesta m. fl.

I motionen II:8 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i gällande kommunalförfattningar eller provisoriskt tillägg till desamma eller speciell lagstiftning, som möjliggjorde för kommun att bidraga till eller i sin helhet anslå medel till lokala luftskyddsåtgärder och lokalt luftvärn utan att den kommunala kompetensen därmed överskredes.

I motionen I:55 hade hemställts, att riksdagen ville gå i författning om sådan lagstiftning, att kommun icke vore förhindrad anvisa medel till luftvärn.

I motionerna I:115 och II:158, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte för sin del antaga stadganden om rätt för kommunerna att anslå medel till luftvärn och luftskydd.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen med anledning av förevarande motioner, I:55 och 115 samt II:8 och 158, måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om rätt för kommun att anslå medel till luftvärn m. m.

Härigenom förordnas som följer:

Vill kommun anslå medel att som gåva överlämnas till statsverket för anordnande av luftvärn för kommunen eller ställa egendom tillhörande kommunen till förfogande för sådant ändamål, äger kommunen, utan hinder av vad i lag finnes stadgat om kommuns beslutanderätt, bestämma därom i den ordning, som eljest stadgas för kommunala beslut; för beviljande av anslag erfordras dock städse två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, och skall beslut därom för att vinna bindande kraft underställas Konungens prövning och fastställelse.

Vad sålunda är föreskrivet angående kommun skall äga motsvarande tillämpning å landsting.

Denna lag träder omedelbart i kraft och gäller till och med den 31 mars 1942.

B) att de i ärendet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Lindqvist* och *Hedlund* i Östersund, vilka hemställt, att de förevarande motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Lindqvist: Herr talman! Jag har begärt ordet för att yrka bifall till den av herr Hedlund i Östersund och mig avgivna reservationen. Vi ha icke för vår del kunnat ansluta oss till utskottets hemställan, en hemställan vilken innebär att kommunerna, såväl landstingen som primärkommunerna, skulle få rätt att bevilja medel till inköp av luftvärnsmateriel.

De skäl som tala emot utskottets hemställan ha vi sökt ange i vår reservation. Det finns naturligtvis ännu flera skäl att ta upp än dem vi där anført. De skäl, som vi ha anført, äro ju icke några nya skäl, men de äro dock så starka, att de hittills visat sig hållbara. Jag förmodar också, att de, trots att vi äro bara tvenne reservanter i utskottet, skola visa sig hållbara även i dag, och att kammaren sålunda icke skall gå in för den lagstiftning, som utskottet här hemställer om.

Om man ställer frågan vad det kan vara för något nytt, som har kommit till och som nu skulle kunna motivera ett annat ståndpunktstagande från riksdagens sida än tidigare, så har man att söka svaret i utskottets yttrande. Den del av utskottets yttrande, där utskottet särskilt motiverar sitt ställningstagande, är mycket kort. Det är så kort, att jag skall ta mig friheten att återge detsamma. Det heter sålunda i utskottets utlåtande: »Med hänsyn till angelägenheten av att åtgärder till stärkande av vårt skydd mot luftanfall i största möjliga utsträckning vidtagas samt till kommunernas påtagliga intresse — icke blott med hänsyn till kommunens anläggningar och inrättningar utan även för skyddande av befolkningen inom kommunen — av de åtgärder som härutinnan vidtagas för kommunens område, har utskottet icke kunnat anse det försvarligt att kommun förvägras rätt att frivilligt lämna bidrag till dessa åtgärder.» Efter denna korta motivering hemställer utskottet om att riksdagen i anledning av de föreliggande motionerna måtte godkänna det lagförslag, som här föreligger såsom utskottets.

Den som tagit del av detta lagförslag finner, att utskottet av ren försiktighet — om jag så får uttrycka mig, och därom är ju ingenting att säga — givit denna lag provisorisk karaktär. Det är fråga om en lag, som skulle gälla endast två år. Enbart detta förhållande visar ju, att även utskottsmajoriteten anser, att vi här äro inne på ett område, där vi böra handla med stor försiktighet. Men när man läser utskottets motivering, där det talas om angelägenheten av att åtgärder till stärkande av vårt skydd mot luftanfall i största möjliga utsträckning vidtagas, får man ju den uppfattningen att utskottet därmed velat ha sagt, att ett bifall till utskottets lagförslag skulle komma att påskynda anskaffandet av luftvärnskanoner. Men nu är det ju icke så att ett bifall till utskottets förslag på något sätt skulle kunna påskynda anskaffningen av luftvärnsmateriel. Utskottsmajoriteten vet lika så väl som jag, att, så framt ingenting särskilt inträffar under den tid, som den ifrågasatta lagen skulle gälla, det icke finns möjlighet för oss att kunna anskaffa något större antal, ja, kanske icke en enda luftvärnskanon mer än vi skulle kunna göra, om vi även i fortsättningen leva utan denna lag. Det ligger nämligen så till, och detta kan väl inte vara någon hemlighet, att vi icke kunna påskynda anskaffandet av luftvärnsmateriel, även om kommunerna få den rätt, som här är ifrågasatt. När inom utskottet detta har påpekats, så har man från majorite-

*Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn
och luftskydd. (Forts.)*

tens sida sagt: Ja, detta är nog alldeles riktigt. Vi ha ingen annan uppfattning, vi heller. Det torde icke vara möjligt att anskaffa fler luftvärnskanoner under den tid lagen skall gälla än det är utan denna lag. Vad kan det då vara för skäl, som ändå skulle motivera en särskild lagstiftning på detta område? Jo, det skulle vara, säger man, att man måste tillmötesgå den allmänna opinionen ute i landet. Allmänna opinionen ute i landet kräver, säger man, att kommunerna skola få rätt att anslå medel till luftvärnskanoner. Nu har det ju icke varit någon folkomröstning om den saken eller någon utredning därom. Vi ha väl sett att en och annan stad beviljat medel, och vi veta ju också, att detta har skett utan att någon rätt därtill funnits. Där det emellertid icke finns någon åklagare, så finns det ju heller icke någon domare. För min del hyser jag den uppfattningen i fråga om den allmänna opinionen, att även om det har visat sig här att det på några håll finns intresse för denna sak, så torde majoriteten av folket ute i kommunerna ha den uppfattningen, att det icke bör komma till stånd en lagstiftning, vilken innebär att kommunerna skola få rätt att bevilja medel till sådana försvarsändamål som det här är fråga om.

När vi gått emot denna nya ordning, har man ytterligare sagt, att vi väl ändå böra tänka på kommunernas gamla självbestänningsrätt också. Finns det nu majoritet i en fullmäktigkår för beviljande av medel, varför skall man då förvägra kommunerna rätten att själva avgöra denna sak, säger man.

Ja, denna självbestänningsrätt, som väl åtminstone flertalet av oss ställer ganska högt, denna självbestänningsrätt försvinner ju, om denna lag skulle bli antagen. Om denna lag blir antagen kan detta rent av utgöra en fara för att den självbestänningsrätt, som nu gäller för kommunerna, längre fram kan bli än ytterligare kringskuren. Ty när man här talar om, att kommunerna skola få rätt att bestämma, så är det att märka, att även utskottsmajoriteten av försiktighetsskäl har sagt, att detta är ett område, där man inte kan hålla sig till de vanliga bestämmelserna. Därför har utskottet inskrivit i lagen, att om en kommun fattar beslut om anvisande av medel för luftvärnsmateriel, så blir inte ett sådant beslut gällande utan att Kungl. Maj:t ger sanktion och fastställelse åt detsamma. Jag frågar då: Är det kommunen själv som bestämmer, eller är det inte Kungl. Maj:t som bestämmer, och hur har det då gått med kommunens självbestänningsrätt?

Jag tillåter mig också säga, att om denna lag antages, så kommer den inte att vara till någon nytta för vårt försvarsväsen. Ja, jag vågar hävda den uppfattningen, att vårt försvarsväsende bättre tillgodoses med ett bifall till reservanternas hemställan. Denna lagstiftning kommer inte att gagna vårt försvar. Den kommer däremot att i många kommuner skapa slitningar och svårigheter, som vi eljest ha övervunnit. Jag skall inte här tala om kommunernas ekonomiska möjligheter. Den saken känna vi väl till alla. Vi veta, att när det har varit fråga om det civila luftförsvaret, så ha ledamöter här i riksdagen framträtt och sagt, att det där kunna inte kommunerna bära. De måste ha hjälp av staten med en del av kostnaderna. Kungl. Maj:t har ju också tillgodosett dessa önskingar och framlagt förslag om bidrag till gäldande av en del av kostnaderna för det civila luftskyddet. Vi få därför inte mer pengar, om kommunerna få denna rätt. Och även om vi skulle få kommunanslag av låt oss säga 5 eller 10 miljoner kronor för detta ändamål, så frågar jag: Vad betyder det i det hela, när vi veta hur stora försvarskostnaderna äro? Vårt försvar måste väl vara ordnat så, att det blir så effektivt som möjligt. Vi kunna inte ordna det med hänsyn till att i den eller den kommunen bo några kapitalstarka män, som utöva påtryckning på kommunen och t. ex. säga: Vill Ni i stadsfullmäktige bevilja så och så många tusen kronor, så skola vi bidraga med det

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

och det. Nej, när försvarsväsendet skall ordnas, och då även denna gren av försvarsväsendet, måste det vara genom staten och genom dess organ med anslag av riksdagen. Då får man inte taga hänsyn till om den eller den kommunen vill anvisa medel, utan då skall man taga hänsyn till var denna luftskyddsmateriel bäst behövs, och därefter skall man handla.

Vi ha i vår reservation angivit flera skäl än vad jag här anfört, och jag skall tillåta mig att hänvisa till dessa utöver vad jag här sagt. Jag skall, herr talman, åtminstone nu för tillfället nöja mig med den motivering, som vi i reservationen ha anfört och som finns i trycket. Med vad jag här yttrat, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Äqvist: Herr talman! Eftersom jag är en av motionärerna i denna fråga, ber jag att få framföra ett tack till utskottet för den behandling dessa motioner fått. Det är en heder för sammansatta konstitutions- och första lagutskottet, att det med anledning av motioner gjort riksdagen det förslag, som nu föreligger, att på vissa villkor medge kommunerna rätt att anslå medel till luftvärdet. Det är ett led i den inställning, vi nu alla ha, att Sveriges folk skall ges möjlighet att ordna sitt försvar effektivt även mot anfall från luften. Erfarenheterna från Finland visa, att ingen ort går fri från fientligt luftangrepp. Ett faktum är, att om Finland hade haft sitt luftvärn bättre ordnat, så hade det inte fått lida så mycket förluster i människoliv av civilpersoner och inte heller i stora ekonomiska värden, som nu varit fallet. Vårt land är stort och vidsträckt. Luftvärn måste finnas, inte allenast i större städer och industrisamhällen utan även i andra tätbebyggda samhällen och trafikcentra. Hittills har luftvärn anskaffats på frivillighetens väg, och jag är förvissad om att detta sätt för anskaffning skall bestå och utvecklas vidare. Det finns dock samhällen och kommuner, där det kanske finns endast ett eller ett par industriföretag, som inte kunna komma ut med de kostnader, som luftvärdet kräver. I den mån som kommunen vill, skall den härefter, om utskottets förslag vinner riksdagens bifall, ha rätt att utfylla resterande belopp i sådana fall. Den allvarskänsla, som behärskar oss i dag efter den hårda fred Finland varit nödsakat att antaga, manar oss till enighet och fasthet i vår föresats att gemensamt vidtaga de åtgärder, som värna vårt land, vårt folk och våra bygder. Jag vill med dessa korta ord be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Lithander*.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! Den ärade reservanten hade sina invändningar att göra mot utskottets förslag, och han började med att ställa denna fråga: Vad är det för någonting nytt, som tillkommit och som skulle motivera, att detta förslag skall komma till en utformning i det skick som det här föreligger? Han ville göra gällande, att luftvärdet bör framför allt vara en statens angelägenhet, som kommunerna inte böra handlägga, utan som staten ensam får sköta om. Har då inte den ärade reservanten märkt, att någonting har skett i landet under denna senaste tid beträffande inställningen till båda det ena och det andra, inte minst när det gäller synen på vårt försvarsväsende? Den försvarsvilja, som nu löper genom våra landamären, är väl ändå någonting nytt, ja, någonting exceptionellt nytt, som har tillkom-

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

mit. Jag menar för min del, att vi böra tillvarataga den, så långt sig göra låter, inte minst för det ändamål och på det sätt varom nu är fråga.

Herr Lindqvist ville göra gällande, att även om nu denna goda vilja inriktar sig på anslag av denna art bredvid de statliga anslagen, så ha vi att räkna med en så pass lång väntetid, att det kommer att dröja avsevärt, innan kommunerna få sina önskemål uppfyllda härvidlag. Javäl, det kunna vi på sätt och vis hålla med om. Men bör det utesluta, att man ändå försöker göra vad man kan? Förhållandet är ju likadant, även när det gäller statens insatser i detta hänseende. Kan det inte även där dröja rent av årtal, innan ett förslag kan förverkligas? Det skälet kan uppenbarligen inte heller hålla, när det blir fråga om kommunens åtgärder och önskemål i denna riktning.

Herr Lindqvist talar om den allmänna opinionen, och han menade, att om den där allmänna opinionen i detta fall skulle få ett utslag, exempelvis i en allmän folkomröstning, så var han för sin del av den åsikten, att majoriteten av vårt folk ej skulle ha något vidare intresse för denna sak. Ja, det må ju vara herr Lindqvists mening i detta fall. Men jag vill bara spörja herr Lindqvist, om det inte kan vara skäl att åtminstone tillvarataga den opinion som finns. Jag tror, att om man skulle försöka utröna denna opinion, så skulle det nog visa sig, att den ligger åt det andra hållet, det vill säga att många, många kommuner i detta stycke skulle vilja göra insatser så långt de förmå för att värja sitt och de sina. Det är ju inte meningen, att kommunerna själva skola ordna denna sak, utan det är bara avsikten att det skall hava formen av en gåva till staten, som staten sedan på bästa sätt skall handhava, och som sedan i sin mån och i sinom tid får komma denna kommun till godo, så långt den kan främja de möjligheter och de syftemål, kommunen avser.

Man talar här vidare om att det ligger en viss fara i att överlåta åt kommunen en dylik rätt att bevilja anslag för sådana ändamål. Jag vill då påminna om att utskottet har framlagt vissa restriktiva förslag som sätta en spärr för eventuella risker i detta hänseende. Sålunda skulle det krävas två tredjedels majoritet för besluts fattande. Vidare skall beslutet prövas och fastställas av Kungl. Maj:t. Såsom direktiv för denna prövning har utskottet i sin motivering uttalat, att Kungl. Maj:t synes böra äga vägra fastställelse, därest genom beslutet risker för kommunens ekonomiska ställning skulle uppstå. Dessutom gör utskottet i detta hänseende det inte betydelselösa tillägget, att »avses anslaget skola täckas genom upplåning, bör återbetalning av lånet ske inom förhållandevis kort tid». Under sådana förhållanden förstår jag inte, herr talman, varför man bör hesitera inför kommunala rättigheter av det slag, som här äro ifrågasatta.

Herr Lindqvist säger vidare, att ett genomförande av detta förslag kommer ej att bli till någon nytta för vårt försvarsväsende. Det kommer att bli så pass minimala belopp, relativt sett, som komma att ges, att det i det stora hela spelar en tämligen oväsentlig roll. Vad betyder 5 eller 10 miljoner kronors tillskott, säger herr Lindqvist. Ja, jag vet inte, om man skall spotta åt det heller. Och i övrigt, om dessa pengar inte bli så förfärligt imponerande, så ligger det i alla händelser något annat i dessa aktioner, någonting av stort psykologiskt värde, som vi inte få bortse ifrån och som har sin ofantliga betydelse för vårt försvarsväsende. Det är angelägenheten av att uppehålla denna försvarsvilja, att ifrån statsmakternas sida med all gewalt understödja den och visa, att man sympatiserar med befolkningen och dess önskemål i fråga om att vidtaga så långt man kan egna åtgärder för hemortens skydd och försvar. Det är för mig kanske den väsentligaste betydelsen med det förslag, som här föreligger.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Man skulle kunna anföra många andra skäl här, men det nu sagda må för tillfället vara nog. Låt mig till sist säga, herr talman, att den svepande ström av försvarsvilja, som nu löper genom folksjälén, den bör av statsmakterna hälsas med glädje och förståelse på alla håll och kanter, där den uppenbarar sig, och inte minst på detta område, så mycket hellre som en betydande spärr mot missbruk här är inrymd i detta förslag. På dessa skäl, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr *Andersson* i Ovanmyra förenade sig herr *Arne*mark.

Herr **Hedlund** i Östersund: Herr talman! Jag har anmält reservation mot denna lagstiftning, därför att jag anser, att det föreliggande lagförslaget bryter mot två mycket viktiga principer, som vi endast i yttersta undantagsfall ha lov att vika ifrån. En av dessa principer är av riksdagen och alla erkänd, den nämligen att våra försvarsanordningar skola skötas genom staten. Luftvärnet är en av de försvarsanordningar som nu med stor intensitet ifrån statens sida håller på att förverkligas. Jag finner det orimligt ur organisations-synpunkt, om kommunerna skulle medges rätt att genom anslag tränga in i statens program för luftvärnets uppbyggande och därmed desorganisera ett program, som redan är uppgjort för luftvärnet. Detta är ur militär synpunkt orimligt.

En annan mycket viktig synpunkt av principiell innebörd är den, att kommunerna skola medges rätt att beskatta sina medborgare för utgifter, som uteslutande tillhöra staten. Våra skattelagar, den kommunala och den statliga beskattningen, grunda sig i viss mån på en bestämd uppdelning av de utgifter staten har att ombesörja och de utgifter som åvila kommunen. Det skulle leda till ett oerhört hårt kommunalt skattetryck om vi skulle tillåta kommunerna att lämna anslag till försvarsändamål. Det kan befaras att den försvarsvilja, som ni tro, att man uppbygger genom att lämna denna frihet åt kommunerna, snart skulle övergå till motsatsen på grund av det hårda skattetrycket.

Det är helt naturligt, att så principiell får man inte vara, att man ej, om särskilda skäl påkalla det, får vika från principerna. I detta fall finns dock inget skäl angivet, varför man skulle uppge principen om staten som ledare för rikets försvar. Det enda skälet härför vore, om staten ägde mindre möjlighet än kommunerna att ordna luftvärnet. Inom det utskott, som har behandlat denna fråga, har jag fått den bestämda uppfattningen, att ett bifall till lagförslaget inte ett enda dugg skulle påskynda tillkomsten av luftvärn. Snarare tror jag, att det skulle lägga hinder för ett rationellt ordnande av detsamma. Om herr försvarsministern vore närvarande, skulle jag vilja, att han lämnade besked om huruvida vi med denna lag ha utsikter att åstadkomma i snabbare takt ett luftvärn, än om vi överlåta åt staten att göra det. Jag ställer den frågan och förväntar, att försvarsministern, därest han kommer in under debatten, lämnar svar på densamma.

Förutom dessa principiella synpunkter vill jag framhålla vissa praktiska. En riksangelägenhet är och förblir alltid en politisk fråga, och den största politiska fråga, vi haft, är försvarsfrågan. Om just nu stämningen är ganska enhällig, så innebär detta icke, att i förslättningen försvarsfrågan kommer att bli en enande politisk fråga. Den tid kan komma då försvarsfrågan åter blir en partipolitisk stridsfråga, och att nu medge kommunerna rätt att lägga upp en försvarsbudget kan medföra att försvarsfrågan blir ett kommunalpolitiskt stridsämne. Dessutom vill jag fråga, huruvida herrarna anse, att

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

denna lagstiftning bygger på demokratiska principer. Jag kan icke inse det. Lagstiftningen ger ett privilegium åt guldkantade kommuner att på bekostnad av ekonomiskt svagare kommuner ordna sitt luftvärn. Det är odemokratiskt att medge, att en ekonomiskt stark stad eller kommun skall kunna få spränga riksprogrammet för luftvärnet, och att därmed de kommuner, som äro ekonomiskt svaga men ändå behöva luftvärn i lika hög grad, skola lämnas å sido.

Jag är övertygad om att kammarens alla erfarna kommunalmän — dit räknar jag också de aktade ledamöterna av det sammansatta utskott, som föreslår denna lag — skola ge mig rätt i att våra kommunallagars styrka ligger däri, att kommun icke får lov att mer än inom begränsade områden skattelägga sina medlemmar. Strikta linjer äro uppdragna för kommunens beslutanderätt i fråga om anslag, och jag säger ännu en gång, att ingen erfaren kommunalman vill bestrida, att denna lagstiftning är rättvis och till gagn för den kommunala hushållningen. Framför allt gäller detta i en tid, när man kan befara, att en kommun på grund av känslöstämningar fattar beslut, mera oöverlagda än man eljest skulle göra. Vi befinna oss nu i sådana tider, och då frågar jag kammaren: Är det besinningsfullt att under trycket av känslotänkande — detta karakteriserar utskottets yttrande — ge efter i fråga om något så viktigt som grunderna för den kommunala beskattningen?

För någon tid sedan sände finansministern ut en maning till kommunerna att i fråga om upplåning iakttaga återhållsamhet och i fråga om andra utgifter också anlägga samma återhållsamhet. Det var en maning, som har fog för sig. De senare årens utveckling går ut på att staten mer och mer övertager kommunernas utgifter för sociala och andra ändamål. När vi nu äro inne på denna fullt riktiga linje, tycker jag, att vi korsa denna, när vi ge kommunen lov att lämna anslag för ändamål, som faktiskt tillhöra staten. Jag tycker, att det är ett underligt sätt att handla, att samtidigt som man lämnar erkännande åt finansministerns initiativ att varna kommunerna för nya utgifter skall riksdagen besluta en lag, som kommer att locka kommunerna till utgifter, som vi aldrig tänkt att de skulle åtaga sig.

Nu säger man: Ha vi råd att i dessa tider låta försvarsviljan, som nu blomstrar såsom den gör, förblekna på grund av riksdagens oförstående hållning till den kommunala offerviljan? Jag vill icke med min röst bidra till att i någon mån minska den försvarsvilja, som finns, men jag kan icke inse, att vi på något sätt rubba offerviljan gentemot försvaret genom att anlägga förnuftiga synpunkter på vår lagstiftning.

Vad är det för skäl, som föreburiits för denna lag? Jo, man säger, att det skulle finnas en opinion här i landet, som är så stark till förmån för denna lag. Jag har sannerligen icke förmärkt denna opinion på samma sätt som herr Andersson i Ovanmyra och övriga utskottsledamöter. Nog har jag sett, att Västervik icke fick olagligt lämna anslag till luftvärnet, och att man där blev upprörd är icke något bevis för att en stark opinion för denna lag föreligger. De motioner, som väckts, äro icke heller något uttryck för en sådan opinion, och den frivilliga insamlingen till luftvärnet bör hellre tas såsom intäkt för att de, som gå i spetsen för denna, vilja befria kommunerna från utgifter till ändamål, som de anse icke tillhöra kommunerna.

Det är helt naturligt, att om en opinion finns är det riksdagens plikt att så långt som möjligt tillgodose denna opinions önsknings, men jag sade för en stund sedan, att i tider, då känslotänkandet lätt kan leda till mindre överlagda beslut, får man lov att vara försiktig, och detta tillkommer i all syn-

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

nerhet riksdagen. Skola vi ge efter för den opinion, som möjligen kan finnas till förmån för denna lag? Nej, det skola vi icke göra, utan låta dem som höra till opinionen veta, att denna lag som de möjligen önska kommer icke att främja luftvärnet utan snarare lägga hinder i vägen för detsamma. Vi skola meddela opinionen, att statsmakterna göra allt vad på dem ankommer för att bygga upp ett starkt luftvärn.

Nu har herr försvarsministern tagit plats i kammaren, och jag upprepar då min fråga till honom: Finns det anledning antaga, att vi med den föreslagna lagen skola kunna snabbare åstadkomma ett effektivt luftvärn än om staten själv får ordna den saken?

Jag har, herr talman, noga undersökt, om jag skulle finna något bärande skäl, som talar för bifall till denna lag, men jag har icke funnit något sådant, medan jag däremot funnit mycket bärande skäl för avslag på denna lag, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Andersson* i Igelboda, *Persson* i Undersvik, *Ericson* i Boxholm, *Kilbom*, *Björklund*, *Isacsson*, *Nilsson* i Göteborg, *Mårtensson*, *Karlsson* i Munkedal, *Johansson* i Öckerö, *Andersson* i Mölndal, *Gustavson* i Västerås, *Lindholm*, *Sundström* i Vikmanshyttan, *Berg*, *Mäler*, *Larsson* i Östersund, *Olsson* i Rödningsberg och *Akerström*.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund har ställt den fråga till mig, som kammarens ledamöter alla ha hört och som jag därför icke behöver upprepa. På den frågan vill jag endast svara, att den kapacitet, som vårt land har för tillverkning av luftvärnspjäser, är anlitad för hela den tid, som denna lag är avsedd att gälla. Jag vill därtill lägga, att från regeringens sida försöker man tillvarata alla möjligheter, som yppa sig, att från utlandet inköpa sådana luftvärnspjäser, som ägna sig till användning vid vårt luftvärn.

Herr **Fast**: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att söka påverka någon av kammarens ledamöter att intaga någon viss ståndpunkt. Jag förmodar, att de ha valt sina ståndpunkter i förväg. Såsom hederlig karl känner jag det emellertid som ett behov att söka för kammaren klargöra något av de motiv, som ha föranlett mig att frångå den ståndpunkt, som jag gav uttryck åt år 1939, således i fjol. Jag vill därvidlag framhålla, herr talman, att denna åsiktsändring icke är förestavad av plötsligt påkomna känsloskäl. För ganska lång tid tillbaka, redan innan detta sammansatta utskott ens var påtänkt, har jag nämligen deklarerat den uppfattningen, att man kanske finge göra en omprövning av en tidigare intagen ståndpunkt.

Jag vill först erinra därom, att man ju under de senaste månaderna har fått klart för sig, att det icke går att hålla gränserna mellan luftvärn och luftskydd lika skarpt åtskilda som man tidigare antagit vara möjligt. För egen del hyste jag den kanske något naiva uppfattningen, att en krigförande stat i fråga om sina luftangrepp skulle i första hand åtminstone rikta sig emot militära mål eller mot mål, vilkas angripande kunde ha åtminstone någon förnuftig mening ur militär synpunkt. Erfarenheterna ha emellertid givit vid handen, att så ingalunda behöver vara fallet, utan att, när man möter starkt motstånd vid angrepp på sådana mål, det i stället blir civilbefolkningen, som får sitta emellan.

Jag erinrar vidare om hurusom kommunernas skyldigheter på luftskydds-

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

området under denna tid ha förskjutits. Jag undrar, om någon till exempel för ett par år sedan skulle ha varit beredd godtaga alla de förslag, som nu komma från Kungl. Maj:ts sida och som inneburit icke blott rättigheter för kommunerna utan även betydande skyldigheter att vidtaga åtgärder. Jag undrar emellertid, om man icke måste säga, att luftskyddet och därtill hörande anordningar ha visat sig vara till mycket stort gagn — därom råder ju intet tvivel — men att de, för att ge befolkningen det skydd, som man åsyftar, måste kompletteras även med något annat, i varje fall om det gäller samhället med mera sammanträngd befolkning.

Nu kan man säga, och jag delar den meningen, åt vilken såväl utskottet som reservanterna givit uttryck, att luftvärdet bör vara en statens angelägenhet. Om vi äro överens på den punkten, tror jag emellertid vi också kunna vara överens om något annat, nämligen att den lag rörande gåvor till staten för luftvärn, som riksdagen har antagit, i så väsentlig grad luckrat upp principen om staten såsom den ensamt ansvarige för luftvärdet, att det icke längre är möjligt att upprätthålla en klar och ren princip på detta område. Det är kanske närmast detta, herr talman, som har föranlett mig att ändra mening. Jag har nämligen funnit, att det uppstår ganska tråkiga konsekvenser, om kommunerna skola vara utestängda från möjligheten att lämna bidrag, under det att denna möjlighet däremot lämnas åt enskilda och åt bolag.

Låt mig taga ett exempel. Utanför en stad ligger ett stort välsituerat företag, som finner det med sin fördel förenligt att lämna en större gåva åt staten, varvid man överenskommer, att de medel, som man på detta sätt skänker till luftvärdet, i första hand skola användas till skydd för industriföretaget i fråga, såvitt icke särskilda förhållanden påkalla luftvärnspjäsernas användning för statens räkning. Den kanske ganska sammanträngda befolkningen i staden bor emellertid utanför luftvärnskanonernas verkningsområde. Denna befolkning kommer då att fråga sig, om det ur svenska samhällets synpunkt är nödvändigare att skydda de materiella värden, som bolaget hade ekonomiska möjligheter att skaffa skydd åt, än att ge skydd åt civilbefolkningen genom att ge vederbörande samhälle rätt att på motsvarande sätt, om det så önskade, bereda skydd åt sina invånare. Jag tror, att man måste ge mig rätt uti, att vi redan genom antagandet av den förut omnämnda lagen om gåvor till staten ha kommit ganska långt ut på det sluttande planet.

Jag vill vidare i detta sammanhang erinra också därom, att vi även i annat avseende ha kommit ut på det sluttande planet. Det förhåller sig nämligen så, att det är icke blott enskilda, som ha samlat ihop pengar till luftvärn, utan kommunerna ha också i åtskilliga fall varit med att lämna sådana gåvor, vilka gåvor ha mottagits av Kungl. Maj:t och använts för beställning av luftvärnskanoner eller luftvärnskulsprutor. Alla, som ha sysslat med kommunallagstiftning, ha nog gjort den erfarenheten, att 3 §, som anger gränserna för kommunernas verksamhet, icke till sin omfattning har ändrats genom lagändring utan genom praxis. När de kommunala behoven ha vidgats, har man också låtit lagens tillämpning få en vidgad omfattning. Första gången det har gällt ett nytt ändamål, har kanske regeringsrätten gått emot saken, andra gången ha meningarna varit delade men tredje gången har regeringsrätten funnit, att det verkligen gäller ett kommunalt ändamål. Den utvecklingen känna vi nog alla igen. Jag var år 1930 med att motionera om utvidgning av denna 3 § men förgäves. En utvidgning kom det oaktat till stånd under arbetslöshetsperioden med sina tvångsförhållanden, och det finns väl ingen, som icke vill medge, att denna paragraf i dag har helt annan omfattning än den hade år 1930.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Med hänsyn till den utveckling, som på detta område redan har försiggått och kanske kommer att pågå, tror jag för min del, att det föreligger ganska stor risk för att denna lagparagraf även utan lagändring kommer att vidgas till att omfatta även det nu diskuterade området, vilket emellertid i så fall skulle komma att ske fullständigt okontrollerat utan alla garantier, vilket enligt mitt förmenande skulle vara den största olycka.

Eftersom jag nyss talade om den lag rörande gåvor till luftvärnet, som riksdagen har antagit, kanske jag kan få taga ett annat exempel, som också har gjort ganska stort intryck på mig. Man kommer bland fastighetsägarna i en stad mer eller mindre godvilligt överens om att göra en sammanskjutning av medel till luftvärnet, till exempel med visst belopp för varje 10,000-tal kronor av vederbörande fastighets taxeringsvärde. Man deltagar kanske allmänt i en stad eller kommun i en sådan insamling. Staden själv kan emellertid vara den största fastighetsägaren och industriidkaren. Den har det för samhällets alla invånare så värdefulla elektricitetsverket och en del andra företag, äger byggnaderna för dessa och kan i många fall också äga bostadsbyggnader i mycket stor omfattning. Staden kan emellertid icke vara med i insamlingen i proportion till taxeringsvärdena på dess fastigheter. Fastighetsägarna i övrigt ha rätt att vara med, men staden i egenskap av fastighetsägare har icke samma rätt. Jag säger nog icke för mycket, om jag säger, att t. o. m. statliga företag, som ha industriföretag, ha ansett sig böra deltaga på samma sätt som enskilda fastighetsägare för att taga sin andel av bördan. Man måste väl ändå medge, att man här kommer till inkonsekvenser av ganska betydande omfattning.

Jag menar sålunda, att om man hade velat hålla den satsen klar, att det är staten, som uteslutande skall svara för luftvärnet i detta land, så skulle man aldrig ha godtagit lagen om rätt för enskilda att lämna gåvor till luftvärnet. Det leder nämligen till konsekvenser, som enligt mitt förmenande ovillkorligen medföra, att även kommunerna på ett eller annat sätt skola tagas med. Om emellertid kommunerna på ena eller andra sättet måste länkas in i detta, så är det enligt min uppfattning angeläget, att detta kan ske på ett försiktigt sätt. Reservanterna ha ju också varit älskvärda nog att säga, att utskottet har handlat mycket försiktigt. Jag vill säga, att det var också utformningen av dessa garantier, som var förutsättningen för min medverkan. Om garantierna icke hade blivit tillräckliga, skulle jag icke ha kunnat medverka.

Det förhåller sig i själva verket så, att man icke ens har jämställt kommunerna med enskilda. Den enskilde får enligt den lag, som jag förut nämnt, till och med inköpa luftvärnspjäser, men kommunerna kunna endast överlämna pengar till staten, och det är staten, som sörjer för saken. Den största garantien ligger enligt mitt förmenande däri, att frågan om anslag skall underställas Kungl. Maj:t och att det förutsättes en viss prövning av kommunens beslut. Det skall alltså ske en prövning, vid vilken försvarssynpunkterna skola komma helt och fullt till sin rätt. Man skall pröva, huruvida det ur statens synpunkt är lämpligt, att gåvan mottages, men därjämte skall frågan även prövas ur kommunens synpunkt, varvid man skall undersöka, huruvida det är lämpligt, att kommunen engagerar sig. I första hand skall man därvid se på kommunens struktur, skatteläget i densamma o. s. v. Jag förmodar, att kammarens ledamöter ha observerat, att utskottet har skrivit klart och tydligt, att det icke kan bli tal om att en kommun, som åtnjuter bidrag av skatteutjämningsmedel från staten eller står på gränsen till detta, skall få lämna en sådan gåva. Det skulle nämligen strängt taget betyda, att kom-

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

munen tog av statens medel för att överlämna till staten. Den saken har man således förhindrat. Det förutsättes vidare, att Kungl. Maj:ts prövning ingalunda skall bli formell, utan att det skall ske en verklig reell prövning.

Jag tror sålunda för min del, att de garantier, som behövas, också finnas. För min del föredrar jag också en ordnad utveckling på detta område framför en oordnad. När därtill kommer, att erfarenheterna ha givit vid handen, att gränsen mellan luftskydd och luftvärn har suddats ut, så att de båda i viss mån blivit en enhet och komplettera varandra, har jag ansett, att mina tidigare betänkligheter borde falla, varför jag också har ansett mig kunna biträda utskottets förslag.

Härmed har jag ingalunda velat säga, herr talman, att icke också reservanterna ha kunnat anföra mycket starka skäl för sitt ståndpunktstagande. Det förhåller sig i verkligheten på det sättet, att det kan anföras skäl både för och emot, och det har också skett i detta fall.

Jag vill sluta med att upprepa vad jag sade redan i början av mitt anförande, nämligen att detta ingalunda varit avsett såsom en påverkan på kammarrens ledamöter utan såsom en deklaration för mitt eget ståndpunktstagande. I konsekvens av vad jag anført ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Det har från många håll uttalats betänkligheter mot utskottets förslag, därför att man anser, att luftvärdet är en försvarsangelägenhet och som sådan bör handhas av statsmakterna. I den motion, som jag tillät mig väcka vid 1939 års lagtima riksdag, liksom även i den motion, som jag i år avlämnat i samma fråga, har jag också uttalat den uppfattningen, att luftvärn och försvar naturligtvis normalt äro en statens angelägenhet. När man emellertid ser efter hur det ligger till på detta område och kommer underfund med att statsmakterna icke ha fyllt sin uppgift, måste man väl också ha rätt att under sådana tider som dessa söka sig fram på vägar, som under normala förhållanden icke skulle behöva beträdas. Statsmakterna ha ju också, såsom herr Fast nyss erinrade om, i viss mån sanktionerat dessa nya vägar i och med att man låtit enskilda bidraga till anskaffande av luftvärn, ja, till och med i sådan utsträckning, att enskilda ha fått skänka luftvärnspjäser till staten. Härmed har ju staten legaliserat att på enskilda läggas uppgifter, som i verkligheten äro statens egna.

Frageställningen har för mig varit följande. Skall en enskild verkligen ha rätt att lämna bidrag till luftvärn, medan sådan rätt förvägras kommunerna? Jag kan icke finna, att detta kan vara rimligt. Kommunerna äro ju i många fall de största fastighetsägarna och ha sålunda stora materiella intressen att bevaka. Dessutom tillkommer, att kommunerna ha ett påtagligt intresse av att sörja för sina invånares säkerhet, när detta har åsidosatts av staten.

Jag vill här skjuta in en parentes, i anledning av att herr Hedlund i Östersund talade om att det icke kan vara rätt att kommunerna skola sköta luftvärdet. Jag vet icke, om detta var en felsägning från hans sida. Det är naturligtvis icke meningen, att kommunerna skola sköta något luftvärn, utan kommunerna skulle endast få rätt att överlämna vissa medel såsom gåva till staten, som sedan övertager skötseln och handhavandet av luftvärdet.

I en hel del kommuner och städer har man hjälpt till med att anskaffa medel till luftvärn. Man har därvid kringgått lagen på olika vis, exempelvis genom att låta de affärsdrivande verken lämna anslag. Jag ber även här att få instämna med herr Fast i att det dock icke kan vara rimligt att ha en lagstiftning, som man så pass öppet, som sker, kan kringgå.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Utskottet har ju försett denna rätt för kommunerna med en hel rad skyddsbestämmelser. Risken för förhastade beslut torde därför vara synnerligen liten. Kungl. Maj:t har ju att pröva och fastställa beslut om anslag, och därvid har ju Kungl. Maj:t också möjlighet att bedöma nödvändigheten av anskaffande av luftvärnspjäser ur strategiska synpunkter på ett sätt, som man kanske icke alltid kan göra ute i kommunerna. Härigenom kunna ju, såsom här från något håll blivit sagt, panikartade beslut förhindras. Dessutom är hela lagstiftningen provisorisk genom att endast hänföra sig till de exceptionella förhållanden, som nu råda.

Herr Hedlund i Östersund ansåg, att det innebar en odemokratisk princip att som här skett taga ifrån skattetyngda kommuner rätten att ge anslag till luftvärn. Jag måste säga, att jag har en rakt motsatt uppfattning. Det måste väl innebära en demokratisk princip, att de kommuner, som ha råd och möjlighet, få rätt att lämna anslag. Härigenom ökas också statens möjligheter att hjälpa de kommuner, som befinna sig i sådan belägenhet, att de ha svårt att komma ut med motsvarande anslag.

Här har också såsom ett skäl för avslagsyrkandet på utskottets förslag framhållits, att leveranstiderna för luftvärnspjäser äro så långa, att man icke hinner få dem inom den tid, som behövs. Jag noterar med tacksamhet det uttalande, som statsrådet Sköld nyss gjorde, att inköp av luftvärnspjäser från utlandet nu förekommer i största möjliga utsträckning. Detta innebär alltså, att herr statsrådet icke avvisar tanken, att kommunerna skulle få anslå pengar till luftvärn, av den anledningen, att några pjäser icke finnas tillgängliga. Dessutom är det väl så, att om en kommun anslagit medel till luftvärn och tiderna skulle ändra sig och pjäserna icke ha hunnit anskaffas, så har väl kommunen möjlighet att få tillbaka de pengar, som den lämnat till staten.

Till sist vill jag säga, att jag blev en smula ledsen över en del av herr Hedlunds i Östersund anförande. Det är annars alltid ett stort nöje att höra honom yttra sig här i kammaren. När han emellertid nu åter försöker föra in debatten i det spåret, att man av sparsamhetsskäl skall underlåta att ge kommunerna rätt att anskaffa luftvärn, måste jag för min del reagera. Jag trodde, att vi här i landet nu hade kommit så långt, att vi icke längre skulle söka att mota försvarsändamål genom att hänga en sparsamhetsskylt på dem.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! Jag tillhör icke kretsen av vare sig motionärer eller utskottsledamöter, men när jag trots detta vågar taga kammarens tid i anspråk, sker detta, därför att jag såsom aktiv kommunaltalman är ganska intresserad av huru denna fråga kommer att lösas. Här har efterlysts, huruvida någon större opinion ute i landet kan finnas till förmån för det av utskottet nu framlagda förslaget. Det torde vara ganska svårt att pejla kraften hos den opinionen, men jag tror mig ganska bestämt kunna säga, att bland kommunalmännen torde i varje fall ingen sådan opinion finnas. I stället torde man på många håll i kommunerna med ganska stor oro motse de beslut, som riksdagen fattar i dag. Det är nämligen icke alla rättigheter, man har anledning att tacka Gud för att man erhållit. Jag har den bestämda uppfattningen, att i dessa tider rätten för en kommun att själv skaffa sig ett luftvärn mycket snabbt på grund av olidligt tryck utifrån kommer att förvandlas till en skyldighet för kommunen. Huru ställa sig då möjligheterna för kommunerna att kunna konkurrera med varandra i heten efter luftvärnskanoner? Vilka krav komma medborgarna i olika städer och samhällen — herr Äqvist antydde, att varje litet samhälle i dessa tider behöver ett eget luftvärn — att ställa på kommunalmännen, och vilken fruktansvärd

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

kritik komma kommunalmännen icke att möta, därest det värsta händer genom att samhället blir utsatt för ett luftbombardemang?

När man talar om frivillighet, är det enligt mitt bestämda förmenande ett synnerligen olämpligt ord. Det kommer säkerligen att vara mycket få kommunalmän, som även i våra mest skattetyngda kommuner ha kurage att tacka nej till denna rättighet, eller som ens ha kurage nog att sakligt väga mot varandra samhällets behov av eget luftvärn och dess förutsättningar i ekonomiskt hänseende att kunna skaffa sig ett sådant. Jag vill påpeka, att kommunerna icke haft tillfälle att offra något för vårt försvar. Genom den rationella uppdelning av luftskyddet å ena sidan samt luftvärnet å den andra, som hittills varit genomgående åtminstone i regeringens propositioner, ha kommunerna fått sig ålagda ganska betydande kostnader för luftskyddet. Jag ber i detta sammanhang att få meddela, att i den stad, jag representerar, ha vi sedan flera år hållit oss med en avlönad vice luftskyddschef och vid sidan av honom nödgats avdela en särskild polisman med tjänstgöring på luftskyddsexpeditionen. Vi ha sedan ett par år med kommunens medel bedrivit en systematisk utbildningsverksamhet för de män, som skola användas såsom luftskyddets beredskapstrupper. Vi ha därjämte haft kostnader för den aktiva luftskyddspersonalen och kostnader för själva skyddsrummen. På riksdagens bord ligger därjämte just nu en proposition, som befattar sig med familjetillägget och talar även här om ganska betydande kommunala uppoffringar, som ju i realiteten äro uppoffringar för försvaret. Kommunerna ha alltså icke kommit undan denna svåra period så skottfria, som man möjligen på sina håll föreställt sig. Jag vill också påpeka, att kommunerna icke ha samma möjlighet som staten att skaffa sig extraordinära inkomster, när extraordinära utgifter tränga på. Kommunerna ha endast skattevägen att förlita sig till.

Herr Hedlund i Östersund var inne på spørsmålet, om det kan vara rättvist att ge de förmögna samhällena en rättighet, som för de mindre förmögna och framför allt de fattigare kommunerna blir en mycket betungande rättighet. En av de ärade motionärerna har i sin motion varit inne på detta spörsmål och säger följande: »Det torde knappast vara förenligt med moderna sociala begrepp, att i samhällen med tillräckligt många förmögna företagare eller privatpersoner luftvärnsfrågan på privat väg kan ordnas, medan orter med fattigare befolkning ej hava någon möjlighet att tillgodose behovet.» Motionären drar ur dessa satsar den konklusionen, att i samhällen, där förmögna privatpersoner och företagare saknas, måste kommunen i stället anslå medel. Därvidlag förbiser han emellertid det faktum, att därest samhället saknar förmögna privatpersoner och företagare, där saknas också förutsättningarna för stora kommunala anslag. Därför kan det i fattiga kommuner med enbart fattig befolkning knappast bli något kommunalt luftvärn. Jag delar fullständigt motionärens uppfattning om att det knappast är förenligt med moderna sociala begrepp att skapa en sådan ordning.

Det har anförts såsom argument för utskottsförslaget, att kommunens bidrag komma att stimulera de enskilda till större personliga offer. Jag tror icke, att man känner så illa de enskilda givarna, att man föreställer sig, att dessa ovillkorligen skola kräva kommunala motprestationer, så mycket mindre som kommunala prestationer ske på andra områden såsom exempelvis det civila luftskyddet. Därjämte är det ju så, att vad en kommun eventuellt i detta sammanhang anslår i de flesta fall måste komma att utgå av de enskilda samhällsmedlemmarnas och företagarnas tillgångar. Kommunerna ha därvidlag, såvitt jag kan förstå, utom i de undantagsfall, där några fonderade medel kunna tillgripas, icke andra medel än skattemedel att anlita.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få ansluta mig till reservanternas ståndpunkt, och jag vill särskilt understryka vad som redan framförts, nämligen att denna fråga icke gärna kan vara av så stor betydelse för vårt försvar, att den uppväger nackdelarna av att man runt omkring i hela vårt land skall framprovocera politiska debatter kring vår försvarsfråga i kommunalrepresentationerna. Att sådana debatter och sådana strider bli följden, det visar redan fallet Västervik, där, såsom jag förmodar, man i varje fall icke kan säga, att luftvärnsfrågan bidragit till att stärka det kommunala sambandet mellan partierna i dessa tider. Detta säger jag utan att närmare känna till fallet Västervik. Jag ber därför, herr talman, att för min del få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Persson* i Tidaholm.

Herr Råstock: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga debatten. Det har sagts så mycket från reservanter och andra talare, att något ytterligare tillägg strängt taget kanske är obehövt. Jag vill emellertid betona, att den slutsats, som jag kommit till, sammanfaller med reservanternas, men detta får icke tolkas såsom ett utslag av ovilja mot försvaret. Jag har haft äran att i utskott klubbfästa tillräckligt många beslut rörande anslag till försvaret för att behöva misstänkas för att vilja sätta något krokben för försvaret. Jag vill blott säga inledningsvis, att det är litet underligt, när de tre stora kommunala organisationerna, stadsförbundet, landstingens förbund och landskommunernas förbund, såvitt jag kan finna, icke blivit tillfrågade om sin mening i denna fråga. Det må vara, att det sitter erfarna kommunalmän och landstingsmän i det sammansatta konstitutions- och lagutskottet, men dessa tre organisationer äro utsedda att representera kommunerna, och det brukar ju hända, att konstitutionsutskottet frågar efter vad landstingsförbundet, stadsförbundet och landskommunernas förbund ha för uppfattning i en viss fråga. Jag vill icke alls göra anspråk på att det här skulle kunnat bli något fullgiltigt svar på frågan, men jag vill säga så mycket, som att herrarna då kanhända fått åtminstone *något* stöd för ert förslag.

För min del vågar jag hysa den kätterska åsikten, att det innebär ett farligt exempel, om riksdagen bifaller detta förslag, icke blott därför att det, såsom herr Nilsson i Kristinehamn förut sagt, kommer att införa i kommunerna ett nytt stridsämne, utan också därför att, såsom det heter, spåren förskräcka. Vi ha nu i våra kommunallagar försett extra ordinära beslut med extra ordinära garantier, men här vill man dessutom, att dessa ärenden skola gå direkt till Kungl. Maj:t. Mina herrar, vad innebär detta i fråga om prejudikat? Jo, enligt mitt sätt att se innebär det, att nästa gång kan det falla statsmakterna in att ytterligare snöra åt och beröva landskommuner, landsting och städer ännu en del av den omprövningsrätt, som de hittills haft. Detta betraktar jag såsom en mycket svår konsekvens av ett antagande av denna lag.

Jag vill också säga, att detta skulle också desorganisera försvaret på ett betänkligt sätt. Jag kan nämligen icke föreställa mig annat än att, om en kommun beslutar att lämna bidrag till eller anskaffar en eller flera luftvärnskanoner e. dyl., måste också kommunen förbehålla sig rätt att använda dessa för det egna samhällets behov. I annat fall kunna dessa komma att användas till försvar på en ort, som är långt avlägsen, och som den givande kommunen icke har det allra bittersta intresse för. Eftersom både landskommuner samt även landsting och städer skola bli bundna i sitt handlande av Kungl. Maj:ts

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

föreskrifter, anser jag det vara renhårigare och bättre, att staten såsom hittills sköter om luftförsvaret. Då får man ett luftvärn på de orter, där det bäst behövs, och får den rätta användningen av det, och då behöva icke kommunerna heller sörja för att utbilda folk att sköta detta vapen. Jag vill som sagt icke på något sätt diskreditera försvarsviljan. Den är stark och levande, men vi skola icke ordna det så, att denna försvarsvilja tar sig uttryck i en organisation, som icke blir enhetlig utan splittrad.

Herr talman! Jag lovade redan i början av mitt anförande, att jag icke skulle säga många ord. Jag skall endast säga en sak till. Utskottet har gått så långt, att det till och med säger: »Avses anslaget skola täckas genom upplåning, bör återbetalning av lånet ske under en förhållandevis kort tid.» Vad mena herrarna med detta? Ni mena naturligtvis, att en kommun, som icke är förmögen och som icke har tillräckligt med skattekronor för att utan olägenhet kunna anslå medel, till och med skall kunna få låna för det här ändamålet. Jag vågar försäkra, mina damer och herrar, att det är tillräckligt med bekymmer för staten att uppträda på lånemarknaden nu, för att man skulle behöva låta kommunerna få rätt att låna även för detta ändamål.

Ja, herr talman, jag kan icke finna annat än att reservanternas skäl väga över majoritetens, och jag ansluter mig därför till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Hage, Jansson* i Falun, *Andersson* i Prästbol, *Viklund, Lovén* och *Törnkvist*.

Herr Bergström: Herr talman! En del av de tidigare talare, som förordat den avgivna reservationen, ha utvecklat de synpunkter, som jag själv tänkt anlägga på denna fråga. Detta gör, att jag kan i mycket hög grad begränsa vad jag har att säga, och det skall därför endast bli några få ord.

Jag vill då först erinra om det argument för utskottets yrkande, som herr Äqvist framförde. Han erinrade om hur svårt utsatt Finland har varit för bombraider under det nu avslutade rysk-finska kriget och hur många människoliv som under dessa bombraider gått till spillo och vilka stora materiella värden som förötts. Detta är, så vitt jag kan förstå, en fullkomligt felaktig frågeställning. Här är nämligen icke fråga om, huruvida vi skola utrustas med mer eller mindre luftvärn. Läget är icke sådant, att man kan säga, att om utskottets yrkande går igenom, blir vårt land bättre rustat i luftvärnshänseende än om utskottets yrkande skulle falla. Den saken står ju klar för oss alla efter den upplysning, som vi nyss fingo från försvarsminister Sköld. Han påpekade, att under den tid, som den nu ifrågasatta lagen skulle gälla, skulle icke en enda luftvärnskanon tillkomma extra, eftersom staten har lagt beslag på alla produktionsmöjligheter inom landet under denna tid. Vi skola sålunda föra bort detta argument ur debatten. Det har ingen beviskraft och intet värde vid en saklig belysning av tvistefrågan.

Man kan ej heller, som herr Janson i Frändesta, säga, att vi skola taga den här lagändringen därför att de överträdelse som skett av lagen i fråga visa, att den behövs ändras. Om man resonerar på det sättet, herr Janson i Frändesta, få vi taga bort nästan alla lagar som vi ha. Ty det finns väl knappast någon lag, som icke överträdes. Det går icke att resonera på det sättet. Skulle ett sådant betraktelsesätt vinna allmännare tillämpning, komme vi till sist att hamna i den fullständiga upplösningen.

Herr Fast yttrade någonting om, att man icke kan precisera var gränsen går mellan luftvärn och luftskydd. Jag kan icke riktigt förstå detta, ty gränsen mellan det ena och det andra är väl ändå ganska klar. Luftskyddet avser ju rent passiva åtgärder för att skydda befolkningen, luftvärnet återigen

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

har en aktiv och rent militär innebörd och avgränsar sig starkt från de åtgärder, som luftskyddet påkallar.

Jag har härmed kommit in på vad jag ville säga utöver de synpunkter, som tidigare utvecklats i debatten här i dag. Herr Nilsson i Kristinehamn var inne på det, då han erinrade om att kommunerna ha stora skyldigheter i fråga om luftskyddets ordnande, skyldigheter som äro synnerligen kostnadskrävande och som helt visst komma att bli det i ännu högre grad. Jag är rädd för att, om kommunerna nu även skulle belastas med utgifter för luftvärnet, komma deras finanser att tyngas i så hög grad, att de bli urstånd-satta att sörja för ett något så när välordnat och effektivt luftskydd. Jag fruktar med andra ord, att man trasar sönder dessa möjligheter och att man bringar befolkningen inom dessa kommuner i ett sämre skyddsläge, om man beträdder de vägar, som här rekommenderas från utskottsmajoritetens sida. Jag behöver icke erinra om omfattningen av de utgifter för luftskyddet, som kommuner med utsatt läge redan nu få bära. Den saken är ganska allmänt känd. Det bör stå klart utan vidare, att kommuner, som redan ha ganska tunga skattebördor, icke gärna kunna bära dessa luftskyddsutgifter, om vid sidan av dessa även skola trängas betydande kostnader för luftvärnskanoner.

Slutligen skulle jag vilja fråga de herrar, som vilja att kommunerna på detta sätt skola engagera sig för aktivt militära uppgifter, varför man skall begränsa sig till försvar mot angrepp från luften. Varför icke även låta kommunerna ombesörja försvaret mot angrepp från land och, när det gäller sjökommuner, från sjön? Har man börjat slå in på denna väg, kommer det tvivelsutan att visa sig, att man kan vidga ramen för de försvarsuppgifter, som majoriteten inom utskottet vill pålägga kommunerna, dithän, att kommunerna komma att råka i både finansiell och ekonomisk misär. Jag vill även erinra om — den synpunkten har framförts förut — att det kan icke gärna vara ägnat annat än att bringa oreda och oordning i vår luftvärnsorganisation, om nu kommunerna skola få tränga fram och göra anspråk på att luftvärnskanoner, visserligen med medel som de själva bevilja, skola placeras inom deras områden. Framför allt måste det leda till ett missbruk av våra begränsade ekonomiska och finansiella resurser, som, även om de handhavas med den bästa ordning och omtanke, äro otillräckliga för det behov, som i detta hänseende anmäler sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Janson** i Frändesta, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr Bergström gör gällande, att jag skulle ha sagt, att om en lag överträdes skall den upphävas. Jag kommer icke ihåg hur mina ord föll, men man kan nog lätt begripa, att detta icke var vad jag avsett att säga. Däremot menar jag, att en lag, som den allmänna opinionen icke anser berättigad, skall ändras så, att den stämmer med vad folket anser vara det riktiga. Jag fick ett starkt belägg för min uppfattning, att opinionen här kräver en lagändring, i vad herr Nilsson i Kristinehamn sade i sitt anförande. Han bad att få slippa denna lag, därför att kommunalmännen annars skulle utsättas för en sådan påtryckning från sina väljares sida, att de icke skulle kunna motstå den. Detta talar väl ganska starkt för att en sådan opinion verkligen finnes, och det talar kanske även mot den slutsats, som han själv nyss kom till.

Herr **Bergström**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag har icke något emot, att herr Janson justerar sitt yttrande. Men

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

det är obestriddligt, att hans yttrande gick ut på, att eftersom den här kommunala spärren kringgåts av Västerviks kommun, så var det uppenbart, att man behövde avlägsna den. Det var sakinnehållet i herr Jansons anförande i det stycket, och det är mot detta jag vänder mig. Skall man anlägga ett sådant betraktelsesätt, får man avskaffa alla lagar vi ha här i landet.

Herr förste vice talmannen lämnade, likaledes för kort genmäle, ånyo ordet till herr **Janson** i Frändesta, som anförde: Herr talman! Jag kan fortfarande icke påminna mig ordalagen i mitt yttrande, men herr Bergström har i alla fall tydligen missuppfattat mig. Detta framgår av att han drar in Västerviks kommun, som fått avslag på sin framställning. Jag påpekar i stället, hurusom en hel del kommuner klarat denna sak genom att de låta sina affärsdrivande verk bevilja anslagen. I varje fall har herr Bergström tydligen missuppfattat vad jag sagt.

Vidare yttrade:

Herr Lindmark: Herr talman! En hel del av vad jag ville säga vid den tidpunkt då jag begärde ordet har redan framförts av andra talare. Jag skall därför ett ögonblick sysselsätta mig med dem, som nu senast haft ordet. Herr Nilsson i Kristinehamn talade om att genom denna lags antagande skulle det komma att uppstå oro bland kommunalmännen. Jag ger honom rätt i, att nog ha kommunalmännen oroat sig. Jag kan hänvisa till förhållandena i norrlandsstäderna, som jag något känner till. Oron har tagit sig sådana uttryck, att en så fredligt sinnad man som riksdagsmannen Elof Lindberg i Umeå har ställt sig i spetsen för en insamling i syfte att skaffa staden ett luftvärn. Hur mycket enklare och riktigare skulle icke saken ha kunnat ordnas, om denna lag funnits och Umeå stadsfullmäktige kunnat sammanträda och fatta ett beslut i ärendet. Nu har det varit ganska besvärligt. Man har försökt fördela bördorna något så när proportionerligt mellan skattebetalarna efter grunderna för fastighetstaxeringen. Men det är ju klart, att man icke kan lösa ett sådant här problem på frivillighetens väg och därmed skapa rättvisa i fråga om fördelningen av bördorna då inte alla kunna förmås att vara med. För att man skall kunna skapa denna rättvisa måste man tillämpa kommunalskattelagstiftningens principer.

I norrlandsstäderna har försvarsviljan på detta område varit synnerligen påtaglig, och detta är ju helt naturligt. Man har ju där nästan hört bombexplosionerna från finska sidan, då ryssarna kommit och bombarderat de obefästa städerna. Skulle icke riksdagens ledamöter kunna tänka sig in i vad det betyder att en ort icke kan skyddas, därför att den saknar militära anordningar. Den är således öppen, men fienden fäster absolut icke något avseende vid detta. Däremot har det visat sig, att en fiende fäster stort avseende vid om det finns luftvärnspjäser. Redan ett fåtal dylika utgör ett faromoment för bombplanen, och de undvika därför gärna en plats där luftvärnspjäser finnas. Man frågar sig då på sådana oskyddade orter, om det icke finns möjlighet att i all hast skaffa det nödvändiga skyddet icke bara för kommunens mången gång mycket värdefulla fastigheter utan även för den civila befolkningen. Det måste väl även ur kommunal synpunkt vara mycket, mycket viktigt att kunna vidtaga åtgärder som skydda civilbefolkningen, vilka samhällsklasser de än må tillhöra.

Då jag i sammansatta utskottet hade att taga ställning till denna fråga, var jag till en början — det måste jag bekänna — mycket tvetsam. Men i

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

den mån debatten fortskred och lagförslaget började föreligga utarbetat, sedan vi fått göra våra tillägg och avslipningar på detsamma, försvann all tveksamhet. Och när herr Nilsson i Kristinehamn menar, att det skulle råda oro bland kommunalmännen på grund av de ekonomiska konsekvenserna, ha vi endast att erinra om vad utskottet tydligt och klart uttalar på den punkten. Utskottet säger t. ex.: »Kungl. Maj:t synes vidare äga vägra fastställelse därest genom beslutet risker för kommunens ekonomiska ställning skulle kunna uppstå.» Det finns i utlåtandet flera andra uttalanden, som gå i samma riktning. Det är särskilt en punkt jag vill peka på, nämligen den garanti som ligger däri, att två tredjedelars majoritet alltid skall förefinnas. Denna bestämmelse går utöver kommunallagarnas bestämmelse att det skall föreligga två tredjedelars majoritet då det gäller ett *nytt* anslag. Även om beviljande av anslag till luftvärnet sker flera år å rad eller vid skilda tillfällen, skall det *stadse* föreligga två tredjedels majoritet. Vidare ha vi den dubbla garanti som ligger i bestämmelsen, att Kungl. Maj:t skall fastställa beslutet för att bli gällande och att Kungl. Maj:t kan vägra taga emot gävan. En sådan vägran kan exempelvis vara beroende på, att det är svårt att anskaffa luftvärnspjäserna. Men vi behöva icke särskilt bekymra oss om detta. Vi hörde nyss försvarsministern uttala sig om, vilka möjligheter vi ha på området. De möjligheterna kunna ökas. Det kan eventuellt gå att importera det nödiga antalet luftvärnspjäser. Vår egen kapacitet kan också ökas. Vi veta, hur ofantligt mycket på sista tiden gjorts för att öka vår egen produktion av krigsmateriel, hur man mobiliserat den enskilda industrien för krigsändamål. Den omständigheten, att vi i dag kunna anteckna en fredsuppgörelse mellan Finland och Ryssland innebär ju dock icke att det stora kriget tagit slut. Kriget mellan västmakterna och Tyskland fortgår, och det kan eventuellt fortsätta i många år. Under tiden kan Sverige komma att uppleva flera aktuella kriser med utomordentliga risker. Det blir då kanske icke endast Norrlands städer som komma att känna sig osäkra utan även de sydsvenska och mellansvenska städerna, ja, även herr Råstocks egen hemort kan bli hotad, och då skulle det också kunna vara en stilla önskan hos herr Råstock att ha tillgång till ett tillräckligt stort antal luftpjäser för att skydda sin egen ort.

Herr Råstock säger, att här ha vi ett påtagligt exempel på en farlig lagstiftning, och han anför som exempel på denna lagstiftnings farlighet, att beslut som en kommun skulle fatta enligt denna skulle underställas Kungl. Maj:t. Det synes mig, att denna bestämmelse måste vara motsatsen till farlighet och tvärtom utgöra en garanti för att icke förhastade beslut fattas och för att en kommun, som saknar alla ekonomiska förutsättningar härför, icke ger sig in på detta gebit. Vore det så, att de bestämmelser som här föreslås skulle införas i den allmänna, nu gällande kommunallagstiftningen, då skulle vi ha anledning att hysa betänkligheter. Men när det gäller en undantagslagstiftning, en speciallagstiftning, som under ett svårt kritiskt läge har att lösa dessa problem att giva kommuner, där vilja förefinnes, *rätt* att fatta beslut — icke *skyldighet* men *rätt* att fatta beslut — då måste det väl tvärtom vara att förorda, att sådana säregna garantibestämmelser beslutas.

Herr Råstock säger också, att lånemarknaden nu är så anlitad, att det icke finns utsikter att få lån för ifrågavarande ändamål. Men, herr Råstock, det kan hända, att det i dylika kommuner, när det gäller att fatta positivt beslut i detta fall, finns enskilda som så ömma för sin egen Orts intresse och säkerhet på ifrågavarande område, att de gärna tillhandahålla det erforderliga kapitalet och att man sålunda icke behöver anlita den allmänna, öppna lånemarknaden.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Här skulle vara ytterligare mycket att säga, men det kan icke vara behöfligt. Kammarens ledamöter torde redan var för sig vara redo att fatta beslut. Jag vill sluta med att uttala, att om man också från början haft tveksamhet i denna fråga, med den utformning som lagförslaget fått, finns det på grund av alla de givna garantibestämmelserna ingen anledning att hesitera att fatta ett positivt beslut, därmed tillgodoseende vårt försvars intressen och gående till mötes den opinion som gör sig gällande inom kommunerna. Detta beslut kan icke vara farligt, särskilt icke för de guldkantade städerna, som man talat om här, men det skapas laglig möjlighet för rikemansfolket och andra med offersinne att hjälpa staten att skydda landet och skydda de enskilda medborgarna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Spångberg: Herr talman! Här har det talats så varmt av dem som tillhöra utskottsmajoriteten om luftvärn, att man icke kan undgå att få en känsla av att detta förslag har tillkommit i en slags panikstämning, där saktligheten nog har lidit av att känslorna gjort sig gällande. Man kan både förstå och uppskatta detta, men det är väl nödvändigt, att riksdagen sakligt och kallt betraktar sådana här viktiga problem, och nog fattas det väl litet i de sakliga uppgifter som man skulle ha förväntat i här föreliggande utskottsutlåtande.

Man får den uppfattningen, att utskottsmajoriteten har fått för sig, att bara denna lag antages, så skulle vi kunna få mera luftvärn här i landet och stärka vårt luftförsvar. Detta har kommit fram i de anföranden som ha hållits av flera talare. Nu veta vi emellertid, att så icke är förhållandet, och det måste vi ju ändå erkänna, alldeles oavsett att vi allesammans väl äro goda anhängare av ett starkt luftförsvar. Jag kan göra det så mycket mera, som försvarsministern nyligen har givit uttryck åt den uppfattningen, att vi icke kunna skaffa oss ett starkare luftförsvar, även om vi skulle ha mera pengar till förfogande och även om kommunerna skulle få rätt att anslå medel. Denna fråga finns emellertid icke berörd i utskottsutlåtandet, och majoritetens talesmän ha, såvitt jag kunnat uppfatta, icke heller bemödat sig om att här i sina anföranden taga upp denna grundläggande fråga till behandling.

Beträffande den principiella sidan så har ju riksdagen flera gånger haft möjlighet att taga ställning till densamma, och här har ingenting inträffat som ger anledning till en ändrad principiell uppfattning. Riksdagens uppfattning har gått ut på ett särskiljande av begreppen luftvärn och luftskydd, och den har vidare gått ut på att luftskyddet skall handhas av kommunerna och staten efter lämplig fördelning, men att luftvärnet som en rent militär fråga bör handhas enbart av staten. Nog förefaller det väl klokt att bibehålla dessa linjer även i fortsättningen.

Nu har här sagts av herr Andersson i Ovanmyra och en hel rad andra talare, att vi skulle utnyttja den opinion för ett ökat försvar som finnes och därmed skaffa oss ett starkt luftvärn. Man har åberopat Finland som exempel. Herr Lindmark har senast ställt en fråga till herr Råstock, om han icke med tanke på vad som inträffat i Finland tror, att det kan komma en tid, då det även i herr Råstocks egna bygder skulle vara önskvärt att ha luftvärn. Ja, det är möjligt, att den tiden kommer, men jag förstår icke, varför dylika frågor överhuvud taget ställas, då man vet, att man även med en sådan lagstiftning som denna icke under de närmaste åren kan skaffa luftvärn på de platser som visserligen skulle önska det och händelsevis ha möjligheter att bevilja anslag därtill, men som å andra sidan kunna anses vara i mindre behov av luftvärn än andra platser.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Om man nu tänker sig, att en kommun vill bevilja anslag och detta skall underställas en prövning sådan som här är föreslagen, förstår man ju, att man i den kommun, som fattat ett sådant beslut på grund av där befintlig försvarsvilja, väntar, att där skall bli luftvärn. Men hur går det då, om det befinnes, att andra platser äro i större behov av luftvärn och denna kommun får vänta därpå kanske i flera år? Är det icke möjligt, att det uppstår ett missnöje både mot de kommunalmän som i en budget upptagit medel till dylika anslag och mot den regering som har vägrat orten luftvärn? Nog förefaller det mig, som om man mången gång inom olika kommuner kommer att ställas inför dylika motsättningar. Nu menar man, att kommuner, som icke äro bärkraftiga nog, skulle skyddas från att överhuvud taget behöva ge något anslag. Det blir, som här anförts, de guldkantade kommunernas företrädesrätt att giva gåvor i detta fall. I utskottsutlåtandet heter det nämligen på sid. 15: »Föreligger sådant fall att kommunen är eller efter gåvans överlämnande skulle bliva berättigad till bidrag av skatteutjämningsmedel, bör givetvis fastställelse vägras.» Jag undrar, om här icke kan uppletas exempelvis Norrlandskommuner, som kunna anses vara i större behov av luftvärn än kommuner i andra trakter av vårt land och som ha en så hög skattebelastning, att man med utgångspunkt från här föreliggande direktiv vägrar dem att lämna dylika anslag. Men jag föreställer mig å andra sidan, att Kungl. Maj:t skall förstå att lämna sådana kommuner det luftvärn som de med företrädesrätt ur sakliga synpunkter behöva framför andra ekonomiskt bättre ställda kommuner. Men då ställes man rätteligen inför den frågan: hur går det då med de kommuner som beviljat anslag? Blir det där icke missnöje med att andra kommuner som icke beviljat medel härtill få luftvärn, under det att de anslagsbeviljande kommunerna bliva utan? Ja, så här kan man ju resonera, och ju mer man prövar denna sak på detta sätt, desto säkrare kommer man till den ståndpunkten, att det här föreliggande förslaget icke är lyckligt vare sig ur politiska eller sakliga synpunkter.

Man skulle på detta ärende även kunna anlägga några sparsamhetssynpunkter med anknytning till de anmaningar som utgått till kommunerna att iakttaga största möjliga sparsamhet. Jag kan icke underlåta att begagna detta tillfälle till att säga, att den tid nog kommer, när vi även här i landet måste iakttaga viss försiktighet i den miljardrullning som nu pågår i militärfrågan. Det kan komma en dag, då den växer oss över huvudet på ett sätt som icke önskas av någon. Därför kan det vara nyttigt att anlägga vissa sparsamhetssynpunkter även härvidlag.

Då jag, herr talman, är av den uppfattningen, att alldeles frånsett sparsamhetssynpunkten och frågan om statens ställning till luftvärdet denna lagstiftning kan skada mer än den gagnar, ber jag att få ansluta mig till reservanterna.

Herr andre vice talmannen Magnusson: Herr talman! Jag kan icke låta bli att framföra den reflexionen, att denna fråga borde ha kunnat avverkas med en något kortare debatt än som varit fallet. Ty efter de skakande underrättelser som nyligen ha nått oss, säkerligen de mest skakande för oss på hundra år, förefaller det mig icke vara riktigt lyckligt, att här förekommit en debatt med delvis — det må förlåtas mig att jag säger det — småskurna synpunkter på en allvarlig försvarsfråga.

Det kan ju visserligen delvis med stöd av försvarsministerns uttalande göras gällande, att om vi medgiva kommunerna rätt att besluta om anslag till luftvärn, då kommer detta icke att påskynda anskaffningen av luftvärnspjäser,

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

därför att sådana för tillfället icke finnas att köpa. Men, ärade kammarkamrater, låt oss gå tillbaka litet i tiden och göra oss allvarligt den frågan, huruvida vi icke tidigare ha resonerat så, att det funnits god tid till att fatta förberedande beslut och huruvida vi icke givit oss så god tid, att när vi sedan stått inför allvaret har en dyrbar tid varit gången till spillo, och så ha vi stått där med ansvaret att ha fördröjt åtgärder som ha varit påkallade och nödvändiga och krävt skyndsamhet.

Jag medger gärna, att jag under intrycket av stora händelser kanske i närvarande stund är något för känslig, och jag säger som herr Fast, att vad jag här uttalar må stå för min egen räkning. Jag har emellertid haft en känsla av att den möda man här gjort sig för att hindra genomförandet av denna lagändring kommer ute i landet att kännas och förnimmas, som om man fortfarande sökte att lägga hinder i vägen för vidtagande av försvarsåtgärder och icke minst åtgärder ägnade att hålla hemmafronten aktiv och förhindra sammanbrott, brister som på annat håll visat sig ödesdigra. Här går det icke att komma med sådana invändningar som herr Bergström i Hälsingborg gjort, att lika gärna som man talar om kommunalt luftvärn, kan man tala om att en kommun kan gå in för försvar till lands och en sjöstad för ett försvar av sjöfronten. Jag behöver väl icke utveckla den himmelsvida skillnaden i detta fall. I fråga om sjöfronten och landfronten ligger det ju till på ett helt annat sätt. De fronterna måste hållas av statsmakterna, medan i fråga om kommunernas luftvärn, där det gäller en lokal front och där angreppet sker från luften, den kommunala och den privata insatsen kan bli av helt annat och verksammare slag.

Det är icke heller lämpligt att i detta fall, som den siste ärade talaren gjorde, komma och tala om sparsamhet. Ty om det är så, att det här är fråga om nödvändiga försvarsåtgärder, kontrollerade av två tredjedels majoritet i kommunerna och kontrollerade av Kungl. Maj:t, att det är verkligt nödvändiga försvarsbehov som bli tillfredsställda, då måtte väl utgiften för nationen vara densamma, om det är staten eller en kommun som gör den. För statens del kanske det innebär en viss sparsamhet. Förutom att kommunerna från statsverket avlasta en del utgifter, är det allom bekant, att det finns möjligheter att mobilisera enskilt kapital för dessa åtgärder, därest detta enskilda kapital får stöd av de kommunala beslutande myndigheterna på den ort, där detta enskilda kapital är intresserat av att göra sin insats. Det finns förluster att hämta för det svenska försvaret, därest reservanternas yrkande blir riksdagens beslut, och där finns vinster att göra för samma försvar, därest utskottets förslag vinner bifall.

Jag vill till sist säga, att när herr Råstock varnade mot ett ansträngande av lånemarknaden, så bör i detta fall varningen icke komma från det håll, där man nyss gladeligen och utan tvekan har gått med på en upplåning av 10 miljoner kronor på tio år för att inköpa enskilda järnvägar, där bundenheten icke är större, än att man mycket väl kan släppa ut obligationerna till försäljning i den fria marknaden och sålunda låta dem tynga lånemarknaden säkerligen lika mycket eller långt mera, än vad till äventyrs denna av Kungl. Maj:t kontrollerade låneverksamhet skulle göra. Här skulle man alltså, som jag nyss sade, gå miste om de enskildas direkta insatser och anslag, som icke på något sätt skulle komma att anstränga låne- och kapitalmarknaden.

Jag skall, herr talman, icke upptaga tiden längre. Jag vill sluta med att understryka vad jag tidigare sagt, att det torde vara skäl för andra kammarens ledamöter att, innan de gå till votering i denna fråga — ty jag förmodar, att det icke kommer att gå för mindre — tänka efter, huruvida icke avslagsbeslut

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

av riksdagen i detta ögonblick — så pass känslobetonad tror jag allmänheten nu är — skulle av svenska folket och kanske även utanför Sveriges gränser uppfattas, som om vi fortfarande sökte efter möjlighet till återhållsamhet i fråga om viktiga försvarsåtgärder och försvarsbeslut, där återhållsamhet icke är möjlig, för såvitt vi vilja leva, utan där det tvärtom gäller att offra det mesta möjliga.

Jag ber, herr talman, att få biträda yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr *Persson* i Grytterud instämde häruti.

Herr **Lindqvist** erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet därför att den föregående ärade talaren sade, att man här hade lagt småskurna synpunkter på denna fråga, och talade om den möda som man gjort sig att mota detta förslag. När jag hörde andre vice talmannen, vilken ju, som han själv sade, är mycket känslig av sig, fick jag den uppfattningen, att han icke hade givit sig tid att läsa den reservation som här är avgiven och att han icke heller hört på de anföranden som här hållits. Här har icke varit en debatt om vi skola ha försvar eller icke, utan frågan har gällt något helt annat. Det har icke i denna debatt kommit fram något som givit uttryck åt någon försvarsolust, och jag ber bara att få hänvisa andre vice talmannen till vad vi säga i vår reservation på ett ställe. Det heter där: »Vi förstå väl att uppskatta de gåvor som av enskilda personer och bolag överlämnats till staten för inköp av luftvärnsmateriel.» Vi ha sålunda på intet sätt här framträtt, som om vi skulle förfäktat de försvarsolustigas uppfattning. Är det så, att folket ute i landet får den uppfattningen, är det herr Magnusson i Skövde som givit anledning därtill och icke vi reservanter, som yttrat oss i den riktningen, att ingen lag här får antagas.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Herr Lindqvists replik till mig föranleder från min sida endast det uttalandet, att jag ganska noggrant genomläst reservationen och följt med debatten samt att vad jag här yttrat får stå för min räkning.

Härefter yttrade

Herr **Fast**: Herr talman! Jag skall icke bliva mångordig. Jag delar andre vice talmannens uppfattning, att denna debatt bör avslutas fortast möjligt. Jag tror, att den är obehörlig för ledamöternas ståndpunktstagande. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på, att man under senare delen av debatten försökt slå in fullständigt öppna dörrar. Man talar om principer men glömmar draga de nödvändiga konsekvenserna av sin principiella ståndpunkt. Genom det beslut, som jag hoppas kammaren kommer att fatta, riskeras ingen desorganisation av statens verksamhet, lika litet som en desorganisation orsakats av antagandet utav den lag, som utan någon större strid införts angående mottagande av gåvor från enskilda. Det kanske icke skulle varit olämpligt att inför kammaren förete en lista på kommuner, som ordnat saken på frivillighetens väg, en lista, som, det kan jag försäkra er, mina herrar, skulle blivit ganska lång. Jag har självfallet ingen möjlighet att framlägga en sådan lista. Det har sagts, att det icke skulle gå att få några luftvärnskanoner och kulsprutor, därför att allt är upptaget för statens räkning. Med anledning härav vill jag framhålla, att det finns städer, som löst denna fråga.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

De stå icke upptagna på listan över dem, som staten tänkt sörja för. Detta kanske säger något om det nuvarande läget, som principiellt sett är helt annorlunda än det läge som förelåg, innan lagen om mottagande av gåvor från enskilda till luftvärdet antagits. Det är icke riktigt att påstå, att det icke skulle gå att skaffa materiel. Utskottet har haft tillfälle att härom höra en person, som torde vara den mest sakkunnige på detta område. De uppgifter, som sålunda lämnats, stämde ungefär med de uppgifter, som här lämnats av försvarsministern. Inom parentes vill jag dessutom påpeka en sak, som jag väl förstår, att försvarsministern icke ville närmare tala om, nämligen att kommunernas möjligheter att erhålla luftvärnsmateriel — av skäl, som herrarna torde förstå — i dag äro betydligt större än de voro i går. Slutligen må erinras om, att man vid bedömande av dessa möjligheter icke tagit importen med i räkningen.

Herr talman! Jag ansåg mig skyldig som replik lämna dessa upplysningar. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Råstock** erhöi nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! För min del litar jag mer på försvarsministerns än, som herr Fast gjorde, på en honom underordnad persons möjligheter att bedöma denna sak. Jag vill tillägga: Om det nu är så många kommuner, som ordnat saken på frivillighetens väg, varför vill man då icke fortsätta på den vägen? Det har ingen av dem, som gjort sig till tolk för reservanternas uppfattning, haft något att invända emot.

Vidare yttrade:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Innan denna debatt avslutas, kan jag icke underlåta att konstatera, att några av de talare, som här uppträtt, lagt ned ganska betydande möda på att söka uppvisa de ekonomiska risker, som den här föreslagna lagstiftningen skulle medföra för kommunerna. I ett för övrigt mycket välformat anförande har det sålunda gjorts gällande, att i många kommuner den rättighet, som här är ifrågasatt, lätteligen skulle komma att under förhållandenas tryck fattas såsom en skyldighet med därav följande betänkligen ekonomiska konsekvenser. Man har antytt, att många kommuner kunde väntas komma att gå obetänksamt tillväga, ja, man har t. o. m. menat, att beslut skulle kunna komma att fattas i panikens tecken. När man hör något sådant, kan man omöjligt göra sig fri från den reflexionen, att en dylik uppfattning måste härflyta från ett ganska starkt misstroende emot hela den kommunala tradition här i landet, över vilken vi, enligt min mening med rätta, annars bruka vara så stolta. Vi ha ju hundratals kloka, besinningsfulla, sansade män och kvinnor, som på ett på det hela taget förtjänstfullt sätt sköta om kommunala angelägenheter av, ekonomiskt sett, oändligt mycket större omfattning än anvisandet av medel till inköp av en eller annan luftvärnskanon. Varför skulle vi icke i dessa angelägenheter kunna skänka dem det förtroende, som vi äro beredda att skänka dem, när det gäller andra, ekonomiskt avsevärt mycket större frågor. Jag har icke kunnat underlåta att reagera emot, att man här i kammaren givit uttryck åt ett dylikt misstroende, som de erfarna och kloka män och kvinnor, vilka sitta i våra kommunala församlingar, näppeligen gjort sig förtjänta av. Jag tror, att därest kommunala församlingar gå att inom de för övrigt mycket snäva gränser, som här äro uppdragna, fatta beslut om anskaffande av luftvärn, så kommer det ingenstädes att ske i panikens tecken utan efter lugnt, sansat och moget övervägande.

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

Med dessa få ord anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Meijer: Herr talman! Det tal, som här förts om guldkantade kommuner och om den fara, som skulle uppstå för demokratin, om utskottets förslag antoges, torde kunna lämnas åt sitt värde. Det gäller icke här kommunernas rätt att »skydda sig» mot luftanfall. En sådan rätt anses ju förefinnas. Här är det i stället fråga om rätten att »värna sig» emot sådana anfall. Kom ihåg, att skyddet är värdelöst, om ej värnet finns. Det har Finlands-flyget visat. Varför skydda, då man icke får värna? Luftangrepp mot icke militära mål och emot civilbefolkningen är icke krig. Det är, mildt uttryckt, överkan och mord. Om en kommun kan och vill icke blott skydda sig utan även värna sig mot luftangrepp, mot överkan och mord, så bör den utan vidare vara berättigad därtill. Då det enligt min uppfattning är fullständigt orimligt och onaturligt att förvägra kommunerna att på sätt utskottet föreslagit bidra till sitt luftvärn, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kilbom: Herr talman! Herr Magnusson i Skövde fällde ett yttrande, som jag finner tämligen upprörande. Han sade, att om riksdagen biträder reservanternas ståndpunkt, kan intrycket i landet bliva, att intresset för försvarsberedskapen icke är tillräckligt starkt. Tankegången var, såvitt jag fattade rätt, denna.

Ett dylikt yttrande måste få motsägelse. Ty aldrig någonsin — och det vet nog herr Magnusson i Skövde lika bra som jag — har riksdagen lämnat så rundhanta anslag till försvarsändamål som för närvarande.

Beklagligtvis föreligger för ögonblicket ingen möjlighet att angiva de samlade utgiftssummorna. Men jag är övertygad, att var och en, som har något sinne för siffror, måhända kommer att haja till, då han får de samlade förskottsanslagen för fjärde huvudtiteln och dels de samlade anslagen för kommande budgetår. Det rör sig bara för förskottsanslagens del om hundratals miljoner, upplyses det. Under sådana omständigheter kan man verkligen icke med gott samvete låta i kammarens protokoll stå oemotsagt, att, för den händelse kammaren — på rent principiella skäl och för att man ej vill hava en sammanblandning av kommunernas och statens uppgifter — bifaller reservanternas förslag, detta skulle kunna tolkas som bevis för att kammaren har bristande intresse för försvarsuppgifterna.

Jag hemställer emellertid, herr talman, till statsutskottets vederbörande avdelning eller till statsutskottet som sådant att vi snarast — ty siffror tala ju mera än ord, antaganden och rykten, som tilläventyrs kunna komma att spridas — måtte få en fullständig förteckning över vad vi lämnat till försvarsändamål. Jag gör det icke därför, att jag skall resa något hinder. Men jag tror, att det är bättre, att opinionen ute i landet vet, vad som lämnats och vad riksdagen gjort i detta avseende.

Herr Anderson i Norrköping: Herr talman! Herr Kilboms anförande ger mig anledning att säga några ord. Jag förstår, att han med detta icke vill inlägga någon gensaga mot den försvarsåtgärd, som här diskuteras, i och för sig själv. Han ställer sig på en principiell ståndpunkt: det är statens sak att göra detta och icke kommunernas.

Men jag förstår icke, vad det skulle tjäna till att i detta sammanhang draga fram erinran om de mycket stora försvarsutgifter, som åsamkats oss och kom-

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

ma att åsamkas oss i framtiden, om han icke därmed ville giva en antydan om att vi nu nalkas gränsen för vad som är möjligt.

Låt oss icke taga upp sådana diskussioner! Här är ej fråga om var gränsen går; den bestämma vi icke över själva. Det sämsta ögonblick vi kunna tänka oss att taga upp sådana diskussioner är det nuvarande ögonblicket.

Om jag går till själva sakfrågan, måste jag säga, att jag förstår de betänkligheter, som herrar kommunalmän dragit fram. Men jag kan icke giva herr Kilbom rätt i att de ligga på ett högre principiellt plan än utskottsmajoritetens argument.

I själva verket är det så, att en hel rad kommuner redan vidtagit åtgärder av detta slag. Beslut ha fattats om att bevilja anslag, och i många fall har också luftvärnsmateriel inköpts och erhållits utan att överklaganden gjorts. Där har saken haft sin gång. Dessa kommuner stå för närvarande lyckligt lottade, och många avundas dem. Jag vet säkert, att många kommuner, vilkas representanter här uttalat principiella betänkligheter mot detta förslag, livligt önskat, att man tidigare tagit upp denna sak och fått den genomförd.

Så förhåller det sig i själva verket med dessa principiella betänkligheter. De äro mera uttryck för kommunal betänksamhet, som har djupa rötter i svenskt kommunalt liv och helt naturligt kommer fram i en sådan här debatt. Men låt oss icke trycka alltför starkt på det principiella. Jag ber kammaren, då den går att fatta beslut, att taga denna fråga rent praktiskt. Mot reservanternas principiella erinringar ställer jag det nuvarande ögonblickets allvarliga realitet, som är helt enkelt den, att vi få ej försumma någon åtgärd, som är ägnad att stärka våra försvarsmöjligheter.

Här är fråga om den värnlösa civilbefolkningens skydd: det är i första hand statens angelägenhet; det har herr Kilbom rätt i. Men är det så, att kommunerna ha möjlighet och vilja att göra sin insats, bör den icke förvägras. Alla möjligheter böra i stället öppnas för kommunerna att giva sitt bidrag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag hemställer till herr Anderson i Norrköping att icke dikta in något i mitt anförande som det icke innehöll. Jag har icke alls yttrat mig huruvida gränsen i det ena eller andra avseendet är nådd för våra försvarsutgifter. Jag har i detta sammanhang icke ens tänkt på den saken.

Däremot borde herr Anderson i Norrköping hava vänt sig mot sin partivän herr andre vice talmannen, när han i denna debatt — liksom överhuvud under nuvarande omständigheter, med de stämningar, som faktiskt taga sig uttryck i kammaren — kan stå och säga, att om vi icke bifalla utskottets förslag i denna fråga, skulle det kunna tolkas som ett bevis för att vi hade otillräckligt försvarsintresse eller något sådant. Jag finner det opåkallat att fälla ett dylikt yttrande, och däremot har jag velat reagera. Det hade som sagt kanske varit mera på sin plats, att herr Anderson i Norrköping gjort det.

Frågan angående gränsen o. s. v. få vi väl diskutera sedan. Jag vill tillägga, att jag är ense med herr Anderson i Norrköping, att *nuvarande situation* kan man icke tala om en av ekonomiska eller bokföringsmässiga skäl betingad gräns. Det är *för närvarande* andra omständigheter som avgöra, vad vi få offra för försvarsändamål, än dylika synpunkter. Men jag tror, att det är nödvändigt för att vi skola veta, var vi stå — att lämna fakta är dock bästa

Ang. lagstiftning rörande rätt för kommun att anslå medel till luftvärn och luftskydd. (Forts.)

sättet att upplysa — att man får både i kammaren och ute i landet och i pressen uppgift om, vad våra förskottsanslag gått till och vad vi komma till under kommande år.

Allt vad vi kunna göra, skola vi göra. Men detta är en sak, att kommunerna skola gå in på uppgifter, som enligt mitt förmenande icke åligga dem, det skola vi icke medverka till.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Hedlund i Östersund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta konstitutions- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Anderson i Norrköping, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 78 ja och 97 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 5, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 3, 11, 12, 14, 16, 39, 40, 73, 86, 91, 103, 111, 153, 173, 174 och 184.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kapitalinvestering för vattenledning vid tekniska högskolan och statens väginstitut m. m.;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kapitalinvestering för anskaffning av vägmaskiner m. m.;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av fjärde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader m. m.;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för vicekorpralen S. H. Hansson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till om- och tillbyggnad av marinens köttcentral i Karlskrona jämte i ämnet väckta motioner;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens skeppsprovsningsanstalt;

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillkommande rätt till inmutat område;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av sjukhusvård i Sverige åt krigsinvalider från Finland m. m.; och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av skyddsrum för vissa museisamlingar;

bevillningsutskottets betänkande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.;

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 11.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag rörande vissa luftskyddsanordningar vid riksdags-
huset m. m.

*Ang. vissa
luftskydds-
anordningar
vid riksdags-
huset m. m.*

I skrivelse till bankoutskottet den 8 februari 1940 hade fullmäktige i riksgäldskontoret hemställt, att utskottet ville föreslå riksdagen att till vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset anvisa ett förslagsanslag av 443,400 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, måtte

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)

dels uppdraga åt fullmäktige att i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i sin motivering förordat låta utföra luftskyddsanordningar m. m. för riksdagens behov;

dels ock för ändamålet å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett förslagsanslag av 340,300 kronor.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer:

1:o) av herrar *Akerberg, Sandén, Sundvik, Bodin, Holmgren* och *Eriksson* i Sandby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret föreliggande förslag, måtte

dels uppdraga åt fullmäktige att i huvudsaklig överensstämmelse med nämnda förslag låta utföra luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m.; dels ock för ändamålet å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett förslagsanslag av 443,400 kronor; samt

2:o) av herr *Lovén*, som ansett, att utskottet allenast bort föreslå utförande av normalskyddsrum i riksdagshuset samt av anläggningar m. m. i samband med luftskyddsplanen och alltså bort hemställa, att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, måtte

dels uppdraga åt fullmäktige att i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet sålunda förordat låta utföra luftskyddsanordningar inom riksdagshuset m. m.;

dels ock för ändamålet å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. anvisa ett förslagsanslag av 185,300 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Lovén*: Herr talman! Riksgäldsfullmäktiges förslag till skyddsrum för riksdagen återfinnes här i den reservation, som avgivits av herr *Åkerberg* m. fl. Detta förslag har varit föremål för behandling dels av bankoutskottet vid 1939 års lagtima riksdag och dels av 1939 års urtima riksdag, men avvissades båda gångerna. Förslaget avser anordnandet av ett skyddsrum ungefär under norra delen av riksdagshusplanen för en kostnad av omkring en halv miljon kronor. Rummet skulle enligt uppgift icke vara fullt bombsäkert, utan endast säkert för lätta och medeltunga bomber.

Utskottsmajoriteten har inte velat gå med på denna riksgäldsfullmäktiges framställning, utan den vill ha en annan anordning med ett normalskyddsrum här under riksdagshuset och dessutom ett bombsäkert, i berg insprängt skyddsrum på annat ställe i staden. Man anser nämligen, att riksdagen vid fara bör utrymma riksdagshuset och sammanträda i lokal, som ligger i närheten av detta i berg insprängda skyddsrum. Normalskyddsrummet under riksdagshuset skulle då få användas av vakthavande här samt andra eventuellt kvarblivande.

Jag har, herr talman, inte kunnat vara med om något av dessa förslag och detta av följande skäl.

Riksdagen har redan en gång och bankoutskottet en gång avisat tanken på ett skyddsrum därute under riksdagshusplan. Ingenting har sedan dess inträffat, som behöver ändra denna riksdagens ståndpunkt. Det kanske får nämnas, att den finska riksdagen, såvitt man vet, icke har haft något sådant skyddsrum, som man här föreslagit skola anskaffas.

Skyddsrummet under riksdagshusplan är dyrt, och det drar minst fem må-

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
nader att inreda det — troligen mer. Man vet icke säkert, hurudan grunden under riksdagshusplan är, och det är tänkbart, att anläggningen tar åtskilligt längre tid än de fem månader, som beräknats.

Vad beträffar det andra förslaget, alltså om ett normalskyddsrum under riksdagshuset och ett i berg insprängt skyddsrum på annat ställe i staden, är det enligt min uppfattning också föga praktiskt och i stort sett onyttigt. När riksdagen får lov att flytta från sitt hus, måste den säkert flytta längre bort än något kvarter från centrum. Blir faran så stor på denna plats, att regeringen, riksbanken m. fl., som ha sina lokaler här i närheten, inte stanna kvar utan flytta bort, då bör riksdagen också flytta till det ställe, där dessa institutioner hamna. Det torde emellertid kunna förutsättas, att denna plats, med kungliga slottet, riksbanken och andra viktiga hus och institutioner i närheten, antagligen blir den mest skyddade i staden, då här väl komma att användas alla de skyddsmedel, som stå till förfogande.

Jag har för min del ansett, att det räcker med ett normalskyddsrum under riksdagshuset. Är ett sådant tillräckligt för andra av stadens och landets innevånare, så bör det räcka även för riksdagsmännen. Därtill kommer att ett normalskyddsrum skulle kunna färdigställas på en månad och till en helt annan kostnad än vad de båda andra förslagen medföra. Utförandet av de andra förslagen kommer troligen att draga närmare ett år, och kostnaderna för dem äro ju avsevärt mycket högre. Jag tycker därför, att riksdagen bör intaga samma ståndpunkt som den gjorde i höstas under urtiman och avvisa i varje fall förslaget om ett skyddsrum under riksdagshusplan. Men även det andra förslaget om ett normalskyddsrum här och ett dyrare skyddsrum i berg ett stycke härifrån tycker jag är någonting, som riksdagen inte bör inlåta sig på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som av mig är knuten till utskottsutlåtandet.

Herr Svedman: Herr talman! Denna fråga har, såsom den föregående ärade talaren refererat, behandlats både av bankoutskottet för fjolårets lagtima riksdag och av fjolårets urtima riksdag, bägge gångerna med negativt resultat. Emellertid ha riksgäldsfullmäktige, som bära ansvaret för denna byggnad och dess förvaltning, ansett frågan vara av sådan vikt, att de jämväl i år förnyat sin framställning om anläggande av ett luftskyddsrum under planen framför riksdagshusets huvudfasad, vilket skyddsrum skulle kräva en nettokostnad av i runt tal 340,000 kronor.

När utskottet närmare undersökt tillförlitligheten hos ett skyddsrum på denna plats, har det emellertid visat sig, att några garantier för att rummet skulle bli effektivt och bombsäkert icke ha kunnat lämnas. Man vågar inte gå längre än att man säger, att mot bomber på upp till 250 kilograms vikt skulle rummet i fråga vara säkert, men därutöver kan man ingenting garantera.

Det är klart, att om man vill binda riksdagen till huvudstaden så länge som möjligt, så måste man inrätta det så, att riksdagen får ett säkert skyddsrum. Ett sådant kan fås inom staden på ett avstånd från detta hus, som till fots kan tillryggaläggas på ungefär tio minuter. Det skulle vara insprängt i ett granitberg och draga en kostnad, som bara utgör tredjedelen av det belopp, som ett skyddsrum under riksdagshusplanen skulle kräva, eller i runt tal 155,000 kronor. Det är nämligen mycket billigare att spränga i granit än att gräva i jorden, framför allt om marken är av sådan beskaffenhet som den, på vilken riksdagshuset är byggt.

I valet mellan ett dyrt, icke tillfredsställande skyddsrum och ett fullt bomb-

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
säkert sådant till endast tredjedelen av det förras pris har utskottet icke tvekat, utan utskottet har givetvis stannat för det senast nämnda alternativet.

Emellertid har under diskussionen om skyddsrum framkommit ännu ett förslag, nämligen om inrättande av ett normalskyddsrum i riksdagshusets källarlokaler. Som bekant är Helgeandsholmen så beskaffad, att riksdagshusets grund inte är särskilt säker. De flesta av kammarens ledamöter erinra sig förmodligen vilka omfattande pålningsarbeten, som behövdes, när denna byggnad uppfördes. Förmodligen erinra de sig också de s. k. sprickorna i riksdagshuset, vilka på sin tid voro föremål för mycket tal och mycket skrivande och vilka ge vid handen, att grunden här, som sagt, icke är vidare fast och homogen. Denna omständighet spelar givetvis roll vid anläggandet av ett skyddsrum, ty om någonsin är grundens beskaffenhet och motståndskraft i ett sammanhang som detta av avgörande betydelse. Emellertid behöver ju riksdagshusets stora byggnadskropp ett fast underlag, och därför är husets källarvåning mycket solitt uppförd, vilket gör att man med lätthet kan inreda ett tillfredsställande normalskyddsrum där. Kostnaden härför blir också ganska rimlig, eller omkring 75,000 kronor.

Man skulle alltså kunna få dels ett bombsäkert skyddsrum och dels ett normalskyddsrum under riksdagsbyggnaden för en sammanlagd kostnad, som med något över 100,000 kronor *understiger* det belopp, som inrättandet av ett skyddsrum under riksdagshusplanen åt Norrbro skulle kosta.

Det förefaller mig, som om denna kammare i likhet med första kammaren inte behöver tveka, då det gäller att välja mellan de föreliggande alternativen: det billigare, bättre och betydligt snabbare utförda skyddsrummet eller det dyrare och mindre tillfredsställande skyddsrummet.

Man säger, att man vill ha ett skyddsrum i omedelbar närhet av riksdagshuset för att riksdagen skall kunna stanna i Stockholm så länge som möjligt. Jag frågar då: Vilket binder riksdagen starkast till huvudstaden. Tillgången till ett tillfredsställande och bombsäkert skyddsrum eller ett skyddsrum, som de militära tekniska auktoriteterna inte kunna garantera står emot, låt mig säga, mer än högst 250 kilogramms bomber — vilka med den teknik, som numera utvecklas i fråga om framställandet av krigsförstörelseredskap, anses ganska medelmåttiga — och vilket skyddsrum sålunda framför allt icke kan anses tillfredsställande för framtiden?

Ur dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vad utskottet föreslår.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag har inte heller varit någon vän av tanken att under riksdagshusplan anordna ett större och bombsäkert skyddsrum, men i olikhet med herr Lovén anser jag, att sedan denna fråga senast var före i riksdagen har någonting inträffat, som motiverar en ändrad ståndpunkt. Bankoutskottet har nämligen från talmanskonferensen erfarit, att det är konferensens mening, att riksdagen skall stanna kvar i detta hus i det allra längsta. Under sådana omständigheter har jag ansett, att lojaliteten kräver, att man gör det bästa möjliga av denna tanke och således förser riksdagshuset med ett skyddsrum av den bästa kvalitet, som står att få. Det är av denna anledning, som jag här har ställt mig såsom reservant till förmån för det dyraste förslaget, nämligen det som skulle medföra en kostnad av 443,400 kronor.

Sedan utskottet fattade ståndpunkt till denna fråga, har emellertid en ny händelse inträffat — inte i vårt land men i ett annat land — som tyckes peka på att det inte är så fruktansvärt bråttom att ställa i ordning ett utomordentligt starkt skyddsrum. Det kan också tänkas, att när det en gång blir fråga

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
om att taga detta skyddsrum i anspråk, så har utvecklingen gått i sådan riktning, att vad vi nu planera då inte är tillfyllest, och ur dessa synpunkter anser jag, att man mycket väl skulle kunna stanna vid det förslag, som här är framkastat av herr Lovén.

Med hänsyn till det förhållandet att första kammaren redan har tagit utskottets förslag, anser jag mig för min del för närvarande icke vilja göra något yrkande om bifall till den reservation, som jag undertecknat, och jag har sålunda, herr talman, intet yrkande i denna fråga.

Häruti instämde herr *Eriksson* i Sandby.

Herr **Leo**: Herr talman! I likhet med herr Holmgren antar jag, att vad som har inträffat sedan riksdagen sist behandlade detta ärende har gjort, att många av kammarens ledamöter under de senaste veckorna beklagat, att inte frågan om ett luftskyddsrum för riksdagens eget hus fått sin lösning redan tidigare. Jag utgår ifrån att alla numera äro på det klara med, att skyddsrumsförslaget måste lösas även för denna byggnad och för dem, som här ha sin verksamhet.

Jag är för min del av den bestämda uppfattningen, att när man såsom i detta fall kan få ett fullträffsäkert skyddsrum, skall man utan tvekan välja den utvägen och inte bara nöja sig med ett normalskyddsrum. Normalskyddsrummen äro mycket bra — det är ställt utom varje tvivel — men det är likaledes ställt utom varje tvivel, att de bombsäkra skyddsrummen äro ännu bättre. Detta gäller alldeles särskilt, då det är fråga om att hysa en församling, som kan tvingas vara i arbete även under den tid ett flyglarm pågår.

Man kan av naturliga skäl inte ålägga enskilda att utföra fullträffsäkra skyddsrum, ty det blir för dyrt, utan man får nöja sig med att, såsom nu statsmakterna gjort, ålägga de enskilda fastighetsägarna att anskaffa normalskyddsrum. Man kan inte heller, även om man vill, på alla platser få till stånd ett fullträffsäkert skyddsrum. Men i detta fall äro vi i det lyckliga läget, att vi kunna få ett sådant rum för en relativt låg kostnad. Det har visserligen sagts här i debatten, att det s. k. fullträffsäkra skyddsrum, som förordas av reservanterna med herr Åkerberg i spetsen, icke skulle vara alldeles tillförlitligt. Det är bara beräknat, säger man, att hålla för 250—300 kilograms bomber, och det anser man inte vara tillräckligt. Enligt min mening är det knappast anledning att ställa större krav på ett skyddsrum än att det håller för 250—300 kilograms bomber. Ännu större bomber äro, och lära väl bli, ganska sällsynta. Men ingenting hindrar, att man för en relativt liten kostnad gör säkerheten större, så att skyddsrummet kan stå emot även 500 kilograms bomber. Det behövs bara, att man ökar tjockleken av den föreslagna granittäckningen för att rummet skall vara säkert även mot 500 kilograms bomber, och eftersom vi fortfarande tyvärr ha arbetslösa stenhuggare, som stå och hugga gatsten, som ingen vill ha, kunde det vara ett lämpligt tillfälle att låta dem hugga de ytterligare stenblock, som i sådant fall skulle behövas.

Det har här anförts — jag tror att det var herr Lovén som sade det — att man inte har något bombsäkert skyddsrum i det finska riksdagshuset. Jag vet inte, hur därmed förhåller sig, men om det är så, att man inte har något sådant skyddsrum, så kanske det helt enkelt beror på att den finska riksdagen icke fick tillräcklig tid på sig för att hinna göra i ordning ett dylikt, som man säkerligen skulle ha haft god nytta av under den gångna tiden. Vi ha däremot haft tid på oss, och jag hoppas, att vi även skola få tid på oss att göra i ordning ett bombsäkert skyddsrum. Jag kan efter ett par dagars

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.) resa i Finland, som jag helt nyligen gjort, intyga, att man då arbetade febrilt och lade ned stora kostnader på att åstadkomma just fullträffsäkra skyddsrum. I Helsingfors hade man satt i gång helt enkelt enorma arbeten för att åstadkomma sådana skyddsrum för de viktigare institutionerna och dylikt.

Vad skillnaden i kostnad beträffar, tror jag inte, att den blir så stor, som herr Lovén och någon annan talare antytt. Inreder man ett normalskyddsrum här i riksdagshusets källarvåning, måste man flytta bort de arkiv, som finnas där, och hyra för dem ute i staden, och min erfarenhet från byggnadsstyrelsen, när det gäller att hyra lokaler för arkiv, säger mig, att det blir ganska höga hyreskostnader, som vi få betala. Om vi göra ett fullträffsäkert skyddsrum under planen, ha vi däremot möjlighet att öka ut de arkivlokaler, som vi redan ha, genom att utefter väggarna eller på annat lämpligt ställe i det fullträffsäkra skyddsrummet placera de ytterligare arkivalier, som under årens lopp komma till.

För min del, herr talman, hyser jag således ingen tvekan om, hur jag bör ställa mig i denna fråga, och jag skall be att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Åkerberg m. fl.

Med herr Leo förenade sig herr förste vice talmannen *Jeppsson*.

Herr Råstock: Herr talman! Först skall jag be att få uttala min tillfredsställelse med att bankoutskottet har avancerat även det, trots att det skett långsamt. Om bankoutskottet hade intagit en så pass förnuftig ståndpunkt förra gången, när denna fråga var under omprövning, kanske vi hade haft en tillstymmelse till skyddsrum nu.

Men sedan jag uttalat denna komplimang, nödgas jag säga, att jag inte förstår den majoritet i utskottet, som vill nöja sig med att ordna ett normalskyddsrum i detta hus, detta särskilt med tanke på den lanternin, som vi ha här. I händelse av en fullträff skulle ju detta kunna medföra, att vi blevo fångna precis som i en rättfälla. Så är det med den saken, mina herrar, och det är inte skäl att blunda för detta förhållande. Jag har för min del hört tillräckligt många utredningar, herr talman, om hurudant ett skyddsrum skall vara inrättat, både i statsutskottets fjärde avdelning och på andra håll, för att vara säker på att byggnadsstyrelsens chef herr Leo har rätt, då han försäkrar, att det går mycket bra att anordna ett solitt skyddsrum härute vid riksdagshusets ena hörn. Jag tycker, att det är en fullständig överloppsgärning att göra som »Svix» — jag höll på att glömma herr Svedmans verkliga namn för hans tidningssignatur — å ena sidan säga, att riksdagshusets grund är så dålig, att det inte går att ordna ett ordentligt skyddsrum ute på planen, och å andra sidan minuten därpå göra gällande, att riksdagshusets grund är så solid, att det går mycket bra att göra ett normalskyddsrum härinne. Om det är flera än herr Svedman, som få detta att gå ihop, skulle det vara roligt att höra. Jag kan för min del inte se saken på det sättet, att det går att förena dessa båda om-dömen om samma sak.

Sedan vill jag säga, att det är ganska naturligt, att talmanskonferensen säger som den har sagt, att riksdagen inte skall flytta i första taget och gå före med dåligt exempel. Riksdagen skall inte heller — det vill jag tillägga — ålägga andra att utföra skyddsrum av olika beskaffenhet utan att se till att den också gör någonting för egen del. Själv behöver jag inte skyddsrum en smul mer än någon av herrarna i bankoutskottets majoritet, den saken är alldeles klar. Men jag vill försäkra, att jag kommer icke att springa härifrån till Östermalm och hålla sammanträde, så länge det är möjligt att vara i det här huset. Jag hoppas, att vi äro tillräckligt många med det sinnelaget i kam-

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
maren för att i dag rösta för bifall till den reservation, som undertecknats av bankoutskottets ordförande och vice ordförande med flera.

Herr talman, med dessa korta ord ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herrar Åkerberg, Sandén, Sundvik, Bodin, Holmgren och Eriksson i Sandby.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng, Lithander, Tornegård, Äqvist* och *Hansson* i Rubbestad.

Herr Osberg: Herr talman! De två sista talarna ha gjort gällande, att det är alldeles omöjligt att reflektera på det förslag, som utskottsmajoriteten framlagt, och säga, att vi skola hålla oss kvar i riksdagshuset. Man får väl emellertid räkna med risken, att bomber kunna fällas, och då frågar jag herrarna: om ni inrätta ett aldrig så starkt skyddsrum där ute på planen, skola ni då i händelse av en fullträff på riksdagshuset hålla till i detta bombrum, och ha ni inte tänkt er någon annan utväg? Trots att både herrar Leo och Råstock, vilka jag sätter stort värde på, uttalat sig i mycket kraftiga ordalag, har detta inte kunnat påverka mig och förändra den ställning, jag intagit till detta spörsmål.

Jag tror det är ganska få av riksdagens ledamöter, som varit nere och tittat på den stabila grund, som finnes under riksdagshuset. Det finnes knappast något hus i Stockholm, som har en så omsorgsfullt och kraftigt byggd grund som detta hus. Man skulle praktiskt taget kunna säga, att det redan finnes ett säkert skyddsrum där nere. Gå ner och titta på de valv, som ligga utåt stora planen i riktning mot kanalen, skola ni finna, att de erbjuda en praktisk utgång. Det blir ingen råttfälla, som herr Råstock sade, utan tvärtom.

Låt oss tänka oss, att vi göra ett tankeexperiment, att vi bygga ett alldeles bergfast skyddsrum under riksdagshusplanen, och att riksdagshuset blir föremål för en fullträff. Under sådana förhållanden får man flytta härifrån, vare sig talmanskonferensen eller någon annan förständig sammanslutning sagt, att man skall stanna kvar. Av denna anledning har bankoutskottet räknat med möjligheten att riksdagen måste flytta från detta hus, och vi ha då kunnat visa på ett alldeles bergfast skyddsrum, som här varit på tal.

När vi tala om ett normalskyddsrum i riksdagshuset, innebär detta någonting helt annat än i vanliga fall. På stadens gator kan man numera ofta påträffa lass med bjälkar, 6 till 8 tum i fyrkant, jämte litet plank. Detta material är avsett till förstärkning för normalskyddsrum i vanliga bostadshus. När det gäller detta hus, herr talman, ha vi ett starkt underlag och kraftiga valv, och med den förstärkning, som man tänkt att ytterligare vidtaga, skulle vi vara fullkomligt säkra, lika säkra som om vi inrätta ett nytt skyddsrum ute på planen. Ett skyddsrum under riksdagshuset skulle innebära en fördel även ur den synpunkten, att byggnaden har satt sig. Om vi anordna ett skyddsrum ute på planen, och det under den närmaste tiden skulle inträffa en olyckshändelse, kan det hända, att cementen i det nya skyddsrummet inte hunnit brinna fast, och jag är säker på att man i detta fall skulle kunna tala om att det är riskabelt att taga sin tillflykt dit, vilket inte skulle vara förhållandet med ett skyddsrum under byggnaden. Vidare får man väl i all rimlighets namn ta någon hänsyn till kostnaderna. Varför har riksbanken lagt sitt skyddsrum under byggnaden, och varför har man gjort på samma sätt i kanslihuset? Kunna vi inte lika gärna lägga ett skyddsrum under detta hus? De två byggnader, som här åberopats, äro inte på långa vägar så stabila, som riksdagshuset är. Flera av oss, som undertecknat utskottets utlåtande, ha varit nere och tit-

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
tat på källarvåningen, och vi ha närmast fått det intrycket, att det som sagt redan är apertat till skyddsrum därnere.

Herr Leo säger, att det skulle bli ett väldigt arbete att flytta bort de gamla böcker, som ligga i källarvåningen. Jag förmodar, att detta var bara ett svepskäl; jag kan inte tänka mig, att byggnadsstyrelsens chef skulle ha så stora svårigheter att låta flytta undan några gamla bokluntor.

Jag ber kammarens ledamöter vara förvissade om att jag är lika angelägen som någon att utföra dessa anordningar så praktiskt och billigt som möjligt. Om ni följa utskottet, ha ni två alternativ att välja på. Om man kunde förutse, att huset inte skulle skadas, utan att man kunde arbeta ostört, kunna ni ha rätt i att inrätta ett skyddsrum under planen. Detta veta vi emellertid inte. Om huset är raserat, är skyddsrummet till ingen nytta. Det var visserligen någon, som tog sig för att säga, att det skulle kunna användas till garage, men när han fick reda på hur det skulle konstrueras, gav han upp i första omgången. Anläggningen kostar därtill nära en halv miljon kronor, och man säger, att den skulle kunna byggas på fem månader. Ja, det tog fem månader i anspråk att bygga den hiss, vid stora ingången, som man nyligen fått färdig, och då tar nog skyddsrummet ett år. Ett skyddsrum under riksdagshuset kan däremot göras färdigt på jämförelsevis kort tid. Jag är säker på att när ni en gång få se det i färdigt skick, skola ni allesammans bli fullständigt på det klara med att det fyller sin uppgift.

Om vi gå en annan väg än första kammaren, där en stor majoritet följt utskottet, kunna vi ju rentav riskera, att hela frågan faller. Skall man ordna ett skyddsrum, bör det åtminstone göras i något så när god tid, så att det kan bli till någon nytta, om en olycka skulle inträffa.

Herr talman, jag kan inte annat än på det allra livligaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! När jag i mitt förra anförande tillät mig fästa uppmärksamheten på att något hade inträffat i ett annat land, som gjorde, att frågan om skyddsrum inte var så överhängande som förut, åsyftade jag naturligtvis inte därmed, att man skulle kunna ställa frågan på framtiden, utan min mening, när jag pekade på att vi fått ett andrum var, att detta också bör utnyttjas på så sätt, att man från Finland inhämtar de erfarenheter, som där kunna stå att vinna, för att förbättra våra konstruktioner, så att de, när det på allvar sättes i gång, kunna bli så förträffliga som möjligt. Jag menar, att under tiden, intill dess man inhämtat dessa erfarenheter, skulle ett provisoriskt skyddsrum av den art, som herr Lovén föreslagit, kunna vara tillfyllest. När vi en gång bli färdiga, få vi sålunda icke blott ett provisoriskt skyddsrum utan kanske ett av bättre kvalitet.

Herr Svedman: Herr talman! Att min aktade vän herr Råstock på sitt sätt är intresserad av utgången av denna fråga ligger i sakens natur, eftersom han är part i målet. Han tillhör nämligen riksgäldsfullmäktige, och det är deras förslag, som jag vågar opponera mig emot.

Att han sedan har svårt att förstå skillnaden mellan fullträffsäkra skyddsrum och normalskyddsrum förvånar mig mera. Ett normalskyddsrum är ett sådant skyddsrum, som riksdagen nyligen ålagt varje ägare av fastighet med mer än två våningars höjd att inrätta. Det skulle väl te sig rätt så egendomligt, om riksdagen ålägger rikets fastighetsägare denna skyldighet men för egen del försummar samma sak.

Att grunden till riksdagshuset är dålig veta vi alla, och denna omständighet måste givetvis ha sin inverkan, då det gäller att be-

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)

döma frågan om man skall anlägga ett bombsäkert skyddsrum ute på riksdagshusplanen. Att denna dåliga grund haft till följd, att man måst lägga underkroppen till riksdagshuset så mycket fastare, medger, som jag nyss sade, större möjligheter att inrätta ett normalskyddsrum i husets källarvåning. Vad jag yttrade i mitt föregående anförande innebär alltså inte alls någon motsägelse utan är en mycket klar och — enligt vad jag kan förstå — lättfattlig sanning.

Kungl. byggnadsstyrelsens chef kanske inte haft tillfälle att taga del av och pröva det sista förslaget, som avser ett i granitberg insprängt fullt tillfredsställande skyddsrum. Den tekniska expertis, som har stått till utskottets förfogande, är emellertid obetingat av den meningen, att detta av de båda förslagen om verkliga skyddsrum är det enda, som man kan säga vara fullt tillfredsställande. Visserligen har jag mot detta förslag hört den invändningen, som även herr Leo nyss anförde, att man skulle kunna uppnå samma resultat genom att öka motståndskraften hos ett skyddsrum under riksdagshusplanen genom en påbyggnad av ytterligare granitblock. Inrättandet av ett sådant skyddsrum skulle emellertid i och för sig kräva en kostnad av nära en halv miljon kronor; vilken kostnad en påbyggnad av granit ytterligare skulle medföra kanske herr Leo före voteringen ville ha vänligheten att upplysa oss om.

Det förhåller sig självfallet på det sättet, att de som vilja, att riksdagen skall stanna kvar i Stockholm så länge möjlighet därtill ges, och som inte ha någon tanke på förflyttning av riksdagen, ingenting annat ha att göra än att åstadkomma de nödvändiga betingelserna härför. Dessa möjligheter äro till finnandes på ett ställe i staden, där det finnes ett berg så beskaffat, att däri kan insprängas ett modernt och fullt tillfredsställande skyddsrum. På detta berg ligger en större byggnad, som kan erbjuda tillräckligt utrymme och tillräckliga arbetslokaler för den i Stockholm samlade riksdagen.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande, herr talman.

Häruti instämde herr *Gustavson* i Västerås.

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Av de underrättelser, som vi i dag fått från öster, skulle någon kanske kunna draga den slutsatsen, att det inte behövs något skyddsrum för riksdagen. Men det finns ju fortfarande tvistefrågor i världen, som göra, att vi inte kunna gå på den linjen, utan måste hålla på att det bör finnas skyddsrum.

Erfarenheten från Finland har visat, att de städer, som ha ett gott luftvärn, äro jämförelsevis skyddade mot luftanfall. Flygmaskinerna våga då inte gå ned på så låg höjd, utan måste hålla sig högt uppe. Följden blir, att de ha svårt att få fullträffar på de föremål, som de sikta på, och det beror mera på en slump, om det blir en träff. Parlamentshuset i Helsingfors t. ex. är ju oskadat, trots att kriget pågått flera månader.

Här har nu bankoutskottet kommit med ett förslag, som, om man räknar med alltsammans, är 100,000 kronor billigare än det förslag, som framlades redan under förra riksdagen. Men därvid har bankoutskottet inte tänkt på en del kostnader eller åtminstone inte visat på dem. Om ett normalskyddsrum anordnas i källarvåningen, måste en del arkiv- och förrådslokaler där tagas i anspråk för detta ändamål och nya sådana måste i stället anskaffas på annat håll, vilket också kostar en del pengar. Dessutom följer med bankoutskottets förslag, att om riksdagens ledamöter skola vara helt skyddade, måste de — det framhöll även herr *Svedman* — vistas i närheten av det föreslagna nya skyddsrummet, och det tillkommer sålunda kostnader för förflyttning och nya lokaler m. m.

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)

Jag tror därför, att den skillnad på 100,000 kronor, som förefinnes mellan reservanternas och bankoutskottets förslag, kommer att uppvägas av de kostnader, som uppstå genom riksdagens förflyttning till annan lokal. Det är nämligen knappast tänkbart, att riksdagsledamöterna skulle kunna stanna kvar här och arbeta, till dess flyglarm ljuder, och då förflytta sig till det bombsäkra skyddsrummet. Visserligen sade herr Svedman, att det inte tog mer än tio minuter att gå till detta skyddsrum, men jag tror, att i så fall får det nog bli någon annan gångart än vanlig promenadtakt. Det blir nog maratonlopp eller något sådant, om man skall hinna till skyddsrummet. Att åka bil dit kan nog bara ifrågakomma för dem, som ha egna bilar. De övriga riksdagsledamöterna finge nog ta till apostlahästarna. Det skulle väl ändå vara en syn för gudar att se riksdagens ledamöter i språngmarsch rusa genom gatorna, ty fem minuter efter ett flyglarm bör man ju vara på sin plats i skyddsrummet.

Jag tror således inte på det reella värdet av detta förslag. Man måste låta sunda förnuftet tala även i detta fall, och då är säkert bästa lösningen av denna fråga, att man anlägger ett skyddsrum i enlighet med det förslag, som framlades redan förra riksdagen. Jag ber att få erinra om, att andra kammaren då med stor majoritet tog detta förslag — det var medkammaren, som sade nej — och med hänvisning härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som av herr Åkerberg m. fl. avgivits.

Herr **Andersson** i Falkenberg: Herr talman! Efter det betyg, som lämnats bankoutskottets majoritet av statsutskottets ordförande och även delvis av herr Leo, är det kanske inte så tacksamt att tala för den inställning, som bankoutskottets majoritet har kommit till. Men det synes mig vara skäl i att litet grand tänka sig in i, hur detta förslag i verkligheten ställer sig.

Bankoutskottet har inte på något sätt hävdad, att riksdagen i första taget skulle lämna detta hus för att arbeta på annat håll. Men är det någon som tror, att vi, om riksdagshuset blir bombarderat och sönderslaget, verkligen skulle vilja krypa in här igen och återupptaga vårt arbete? Är det däremot fråga om att fortsätta arbetet inom ett skyddsrum här på platsen, så är utrymmet lika bra och säkerheten nära nog lika stor i det skyddsrum, som bankoutskottet har föreslagit. Jag tror inte, att vi skulle komma att stanna här längre, om vi bygga det skyddsrum, som riksgäldsfullmäktige föreslagit, än om vi iordningställa ett normalskyddsrum på sätt, som bankoutskottets majoritet föreslagit. Dessa skyddsrum äro båda beräknade för ungefär 600 personer, och riksdagen kan således samlas i skyddsrummet, vilket alternativ man än väljer.

Vad sedan säkerheten beträffar, så tvistar ju även sakkunskapen därom. För var och en, som tänkt sig in i förhållandena, men framför allt för dem, som sågo den film som visades på Röda kvarn och hörde det föredrag som där hölls av major Lövgren, tror jag att det bör stå klart, att det normalskyddsrum, som bankoutskottet föreslagit, kommer att fylla ungefär samma uppgift i skyddsavseende som det skyddsrum, som skulle byggas utanför. Om man tänker på alla dessa våningar, som en bomb har att gå igenom för att träffa och splittra vad som skulle utgöra skyddsrummet i källarvåningen, tror jag man måste medge, att skillnaden i säkerhetsavseende inte kan bli så förfärligt stor mellan dessa båda skyddsrum.

Sedan är det ytterligare en sak, som jag tycker, att man bör taga hänsyn till, nämligen byggnadstiden. Den sakkunskap, som stått till bankoutskottets förfogande, har uppgivit, att byggandet av ett skyddsrum under riksdagshusplan i enlighet med riksgäldsfullmäktiges förslag tar allra minst fem, sex må-

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)

nader. Det har således gått över två tredjedelar eller kanske tre fjärdedelar av detta år, innan ett sådant skyddsrum är färdigt. Det normalskyddsrum, som föreslagits av bankoutskottet, kan däremot enligt uppgift göras i ordning på en månad eller litet därutöver, och däri ligger väl ändå en fördel.

Det har här sagts, att anläggandet av ett skyddsrum i källaren skulle medföra kostnader, som icke äro medtagna, nämligen för förflyttande av arkivalier härifrån och hyrande av andra lokaler för dem. Jag ber att få erinra om att bankoutskottet, när det gäller kostnaden för de arbeten, som tillkomma utöver själva skyddsrumsanläggningen, räknat med samma belopp, som finnes upptaget för skyddsrummet under riksdagshusplan, eller 110,300 kronor. Som var och en förstår, ställa sig emellertid dessa arbeten mycket billigare, när det gäller ett skyddsrum inom en redan färdig byggnad, än när det är fråga om en helt ny anläggning, och detta belopp på 110,300 kronor skulle säkerligen täcka även de merkostnader, som tillkomma för förflyttning av arkivalier och sådant. De utrymmen, som här skulle göras i ordning, bleve säkerligen också lika bra ur arkivsynpunkt som det nya skyddsrummet.

Det synes mig således, som om alla skäl talade för att den ställning, som bankoutskottet här intagit, bör av riksdagen kunna anses tillfredsställande med hänsyn till de förhållanden, varunder vi kunna tänka oss arbeta på denna plats. Blir det fråga om att flytta från Stockholm, är ju hela detta arbete överflödigt i vilket fall. Men vi äro ju alla överens om att stanna i riksdagshuset så länge som möjligt eller i varje fall stanna i Stockholm, och då förefaller det åtminstone mig — och den uppfattningen delas av bankoutskottets majoritet — att det förslag, som här föreligger om ett normalskyddsrum i riksdagshuset och ett bombsäkert skyddsrum på ett annat ställe i staden, där vi hade möjlighet att samlas, om vi bleve tvungna att flytta härifrån, utgör den bästa lösningen för närvarande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr Lovén: Herr talman! Då herr Råstock gjorde gällande, att grunden under riksdagshuset är dålig, så vill jag säga, att den väl är dålig även under riksdagshusplan, som ligger på samma område som huset. Men ett hus med tjocka murar som detta utgör i varje fall ett skydd för splitter. Det är klart, att normalskyddsrummet inte är tillräckligt, om man skulle sikta mitt i kammaren och träffa lanterninen, utan avsikten med normalskyddsrummet är närmast, att det skall utgöra skydd för splitter och dylikt.

Jag begärde emellertid ordet närmast för att säga herr Råstock, att jag hade inte tänkt att springa till Östermalm och hålla någon riksdag, men, herr talman, om riksdagen med talmän och sekretariat flyttar till Östermalm, så får nog också herr Råstock luffa med. Han kan väl inte stanna kvar här och hålla riksdag för sig själv. Visserligen är statsutskottets ordförande en mäktig man, men han får i alla fall lov att följa med den övriga delen av riksdagen.

Herr Råstock: Herr talman! Vad hastigheten beträffar, tror jag nog, att både herr Lovén och jag komma i jumboklassen efter vad som har hänt.

Men det var inte det, som frågan gällde, utan vad jag avsåg att säga var bara, att ifall det verkligen skulle gälla, vill jag hålla mig kvar på min plats så länge som möjligt och inte rusa i väg, och jag tillät mig hysa den förhoppningen, att de flesta av kammarens ledamöter skulle ha samma uppfattning. Jag vidhåller emellertid, att det är riktigast att inte lägga benen på ryggen, som man brukar säga.

Jag framhöll, att lanterninen här gör, att ett normalskyddsrum i källaren

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
blir absolut synonymt med en rättfälla, och det vidhåller jag också på det bestämdaste. Detta ha emellertid herrarna inte svarat på. Men om ni tänkt på den saken, så inse ni nog, att som det här är ställt, så kunna även jämförelsevis lätta bomber gå ända ner i källaren.

I anledning av herr Svedmans yttrande om grunden vill jag säga, att riksdagsgubbarna — nu är jag inne på farliga vägar, ty det vore ju alldeles galet, om jag bleve tvungen att fortsätta och säga »riksdagsgummorna»; jag får alltså säga damerna och herrarna — äro väl i all rimlighets namn inte så tunga, fastän många av oss äro ganska fullviktiga, att det behövs exceptionellt säker grund för dem — det är ju de, som skola trampa på golvet i skyddsrummet, såvitt jag förstår.

Sedan vill jag lugna herr Svedman med att riksgäldsfullmäktige inte taga sig före någonting i onödan. Vi ha faktiskt på sin tid fått detta uppdrag från bankoutskottet, förmodligen med herr Svedmans medverkan. Jag kan inte erinra mig annat än att bankoutskottet enhälligt skrev, att man borde tänka på vilka åtgärder, som skulle företagas. Om herr Svedman vill göra gällande, att jag särskilt är part i saken, så är det riktigt så till vida, att fullmäktige anmodat den byggnadskommitté, som har hand om arbetena här i huset, att komma med ett förslag. En annan sak är, att jag sedan fann detta förslag så pass förnuftigt, att jag, även om jag inte band mig, dock sade, att jag komme att stödja förslaget i den mån jag kunde.

Vi skola inte bagatellisera dessa ting, ty därför äro tiderna alltför allvarliga. Det är ingen, som kan inbilla mig, att vi genom att spränga in ett fullkomligt bombsäkert skyddsrum i ett berg där borta på Östermalm kunna på något sätt minska riskerna. Jag kan berätta en historia om hur det gick beträffande ett annat skyddsrum, som anordnades på initiativ av bankoutskottet. Denna sak skulle hållas så hemlig, att man inte ens tordes viska om den, men trots detta befanns det, att första bästa pojke på gatan hade reda på detta skyddsrum. Försök inte att inbilla er, att vi kunna hålla någonting i den vägen hemligt! Det blir klart mycket snart, hur det förhåller sig, tack vare många onda ögon, vilkas ägare också ha tillfälle att begagna sina lika onda tungor. Att riskerna skulle minskas är inte något skäl alls för att flytta härifrån huset och dit bort på Östermalm.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Westman: Herr talman! Då jag deltagit i utskottsbehandlingen och granskat föreliggande förslag, anser jag mig böra säga några ord, då många tidigare debattinlägg visa en oförståeligt bristande kännedom om vad utskottets förslag innebär.

Jag var verkligen mycket glad över att vi i bankoutskottet lyckades komma till det resultat, som vi gjorde, vilket bör vara fullt tillfredsställande för riksdagskamraterna. Genom detta normalskyddsrum bereder man möjlighet för alla som ha sitt arbete i riksdagen att få gott skydd här i huset, och dessutom är, såsom redan framhållits i debatten, denna anläggning betydligt billigare än det andra förslaget.

Men vad jag anser vara det väsentliga i denna fråga är någonting, som kanske inte nog kraftigt framhållits i debatten, nämligen att om det blir så att riksdagen icke kan använda riksdagshuset för sina sammanträden, så har riksdagen, om kammaren följer bankoutskottet, ordnat med ett absolut bombsäkert skyddsrum i närheten av en annan lokal. Alla de experter, som anlitats, säga med en mun, att det enda, som ger fullkomligt skydd, är ett rum insprängt i berg.

Därtill kommer, att riksdagen, vilket ytterligare understrykes, får ett

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
skyddsrum här i huset, som bör tillfredsställa högt ställda krav. Däremot måste jag varna för det föreslagna skyddsrummet under riksdagshusplan — jag vågar t. o. m. kalla det för rena dödsgröpen. Man kan ej annat än vara mycket rädd för grävningarna på denna plats. Det är nämligen mycket ovisst, hur det kommer att gå och hur mycket det kommer att kosta. Anläggningen har beräknats ta fem å sex månader och kosta minst 443,400 kronor.

För en stund sedan sade herr Leo i debatten, att det betyder inte så mycket vad det kostar, därför att det finns arbetslösa stenhuggare. Men vi riksdagsmän måste väl se denna fråga från andra synpunkter, bland annat ha vi ju blivit anmodade av statsmakten att vara sparsamma.

Jag är övertygad om att bankoutskottet kommit till ett klokt resultat. Utskottets förslag innebär, jag framhåller det ännu en gång, att om riksdagen inte vill stanna kvar här i huset, så finns det i anslutning till annan lämplig sammanträdeslokal ett fullt bombsäkert skyddsrum — det enda som av sakkunskapen ansetts vara fullträffsäkert. Man har alltså den möjligheten att flytta hela riksdagen till dessa nya lokaler, som nu ansetts böra hållas hemliga. Utskottets geniala förslag fås till en kostnad, som med 100,000 kronor understiger kostnaden för reservanternas förlegade förslag.

Jag trodde, att jag genom att ansluta mig till utskottsmajoritetens förslag ordnade det väl för alla som i detta hus har sin verksamhet och jag är mycket förvånad över den förda debatten.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Leo: Herr talman! Jag vill bara till herr Svedman säga, att jag naturligtvis har läst i bankoutskottets utlåtande, att där är föreslaget insprängandet av ett skyddsrum i berg för riksdagens räkning. Men såvitt jag är riktigt underrättad, ligger detta berg på ett avstånd av minst femton minuters väg härifrån, och för att man skall ha någon nytta av det skyddsrum, som bankoutskottet har tänkt sig, så bör riksdagen flytta till närheten av detta berg — den får alltså göra som Muhammed.

Men jag har också låtit mig förtäljas, att talmanskonferensen enhälligt har ansett, att riksdagen bör stanna här i detta hus i det längsta, och jag tror, att denna talmanskonferensens uppfattning är mycket klok och riktig. Det hindrar dock inte, att det i berg insprängda skyddsrum, som bankoutskottet har tänkt sig, kan komma till användning för statliga ändamål, ty det finns ju flera statliga institutioner här i Stockholm, som vid krig eller krigsfara behöva spridas ut på olika platser i staden. Jag tror för övrigt, att de lokaler, som bankoutskottet haft i tankarna i samband med sitt förslag om skyddsrummet i berget, redan äro antecknade för andra ändamål än för riksdagen.

Vad beträffar kostnaderna för att göra det bombsäkra skyddsrummet under riksdagshusplan fullkomligt bombsäkert efter herr Svedmans fordringar, så har jag naturligtvis inte, herr Westman, sagt att kostnaden är något, som vi alldeles skola bortse ifrån. Jag har inte alls uttalat mig på det sättet, utan jag har sagt, att kostnaderna för ett utökande av säkerheten böra bli mycket små. De komma enligt min uppfattning att inskränka sig till transportkostnaderna för den granit, som behöver tagas från Bohuslän eller Småland. Huggningen av graniten bör kunna utföras av de arbetslösa stenhuggare, som äro sysselsatta med statsarbeten och som nu hugga gatsten.

Vad kostnaderna i övrigt angår, vidhåller jag, att skillnaden mellan ett fullgott skyddsrum här under riksdagshusplan och ett bombsäkert skyddsrum enligt bankoutskottets förslag inte är så stor, om man till de av bankoutskottet uträknade kostnaderna också lägger en del andra såsom hyra för arkivlokaler på annat ställe. Under sådana förhållanden är det fullkomligt obegrip-

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
ligt, varför vi skola nöja oss med ett sämre skyddsrum, när vi kunna få ett fullt tillfredsställande sådant.

Jag finner bankoutskottets hela inställning till denna sak ganska underlig. I över ett år har bankoutskottet grubblat på denna fråga och inte förrän nu kommit till ett positivt resultat. Men då underkänner man all utredning, som är gjord av sakkunniga och som kostat både tid och arbete, och fabricerar på rak arm själv en utredning om ett nytt skyddsrum, varpå man inbjuder riksdagen att biträda den uppfattning man sålunda kommit till. Har man känt osäkerhet inför det förslag, som förelegat sedan något år tillbaka, har man rätt att känna ytterligare osäkerhet inför det förslag, som bankoutskottet nu på rak arm framkastat.

Jag vill bara peka på en enda sak till. Herr Svedman har ett par gånger sagt, att det är så dålig grund under riksdagshuset, och att det därför skulle vara lämpligare att endast ha ett normalskyddsrum här än ett bombsäkert skyddsrum på sidan om riksdagshuset. Jag har mycket svårt att förstå logiken i detta resonemang. Det är obestridligt, att riksdagshusets grund är svag — dock icke så svag som många vilja göra gällande — men den omständigheten talar emot anläggandet av ett skyddsrum i själva riksdagshuset, därför att om en bomb träffar riksdagshuset, kommer det att skaka husets grundvalar, och då de äro klena, föreligger fara för att normalskyddsrummet, d. v. s. källaren, på en eller annan punkt störtar in. Om man däremot anlägger ett skyddsrum vid sidan om riksdagshuset, så kan man, om man finner grunden svag, bottna ut med betong och göra den betydligt starkare än grunden under själva riksdagshuset.

Jag ber fortfarande att få ansluta mig till den reservation, som avgivits av herr Åkerberg m. fl.

Herr Osberg: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Råstock sade, att skyddsrummet här i huset inte skulle vara säkert, därför att bomberna skulle kunna slå igenom plenisalarna. Vi ha tänkt oss bättre in i förhållandena än så. Skyddsrummet ligger under sammanbindningsbanan, och där är det inte mindre än fyra tjocka bottnar, som skydda källarvåningen. Enligt den film, som vi sågo på Röda kvarn, var det bara i ett enda bättre boningshus, som bomben hade gått ned till källaren. Med den starka byggnad, som vi här ha, går inte bomben till husets botten, utan exploderar i de övre våningarna.

Till herr Leo vill jag bara säga, att den sakkunnige, som han skickade till utskottet, var inte så positiv i denna fråga, som herr Leo själv är. Varför har man för resten uppställt dessa alternativ? Hade byggnadsstyrelsen varit säker på, att det inte kunde gå med normalskyddsrum, hade man väl inte ens behövt omnämna detta.

Här har talats mycket om grunden. Den sakkunnige, som herr Leo skickade till utskottet, blev där interPELLERAD beträffande grunden, och han sade, att det hade inte förmärkts några sättningar här på de sista 15—18 åren utom i sydvästra hörnet av huset. Där hade det varit några sättningar, men den sista, som förnummits, hade skett för tre år sedan och omfattade $\frac{1}{2}$ mm. — det tillhör således den högre matematiken. Det är nog ingen fara med grunden, när det skett en sådan stabilisering.

Jag behöver ju inte tala för herr Svedmans räkning, men jag vill framhålla, att han kanske gjorde en felsägning, när han talade om grunden. Han menade, att grunden under riksdagshusplan inte är starkare än här, och att det därför måste tillkomma en del pålningsarbeten och andra besvärliga saker. Man har räknat med en kostnad av 443,000 kronor för skyddsrummet där ute,

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
men jag är säker på att beloppet kommer att stiga till 600,000 kronor, i all synnerhet om vi skola följa chefen för byggnadsstyrelsen och företaga ett ytterligare pålägg av granit.

Såsom jag framhållit, fördömde den sakkunnige inte alls normalskyddsrummet, och jag hoppas, som sagt, att de sakkunniga, som man skickar hit, skola ha något begrepp om vad de säga.

Vidare har första kammaren med stor majoritet tagit utskottets förslag — det är ju vanligt, att man säger, att de äro förståndigare än vi här i andra kammaren, varför man kanske bör tillmäta denna omständighet någon betydelse.

Jag har, herr talman, ingen anledning att frångå mitt tidigare yrkande, utan hemställer återigen på det livligaste om bifall till bankoutskottets majoritetets förslag.

Herr Råstock: Herr talman! Bara en kort replik till herr Osberg.

Jag vill nämna, att vi inom statsutskottets fjärde avdelning inte endast ha hört det föredrag, som hölls på Röda kvarn, utan vi ha även från vattenfallsstyrelsens sida fått utförliga beskrivningar särskilt om hur man förfar för att åstadkomma bombsäkerhet. Detta gör, att jag åtminstone anser mig lika kompetent som herr Osberg att bedöma vad vi kunna behöva.

Herr Osberg: Herr talman! Jag vill bara säga beträffande det föredrag, som herr Råstock nu talade om, att andra ledamöter av statsutskottet ha framhållit, att föredragshållaren inte alls var av den meningen, att man skulle bygga separata skyddsrum, utan förordade, att de skulle läggas under byggnader. Han åberopade, att i Finland gjorde man så i allra största utsträckning, och att där knappast fanns några säriliggande skyddsrum.

Detta påpekande harmonierar således inte med de upplysningar, som jag fått förut.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Åkerberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Lovén avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Råstock begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositioner åskades likväl votering av herr Lovén, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 11 antager bifall till den av herr Åkerberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till den av herr Lovén avgivna, ävenledes vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp-

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 19.

Ang. vissa luftskyddsanordningar vid riksdagshuset m. m. (Forts.)
resning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvotering antagit bifall till den av herr Åkerberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11,

röstar Ja;

Den, det ej vill,

röstar Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Åkerberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Råstock, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 104 ja och 69 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 11.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Dahlbäck**, som anförde: Herr talman! Sedan det försämrade läget å bränslemarknaden föranlett vittgående restriktioner i fråga om bostadslägenheters uppvärmning och deras förseende med varmvatten, varigenom fastighetsägare ålagts skyldighet att vidtaga vissa inskränkande åtgärder, hava talrika tvister uppstått mellan hyresvärdar och hyresgäster.

Dessa tvister, som icke endast avse krav på nedsatt hyra och skadeståndsanspråk utan även föranlett vräkningsyrkanden, hava redan börjat dragas inför domstolarna.

Man kan knappast beteckna utsikten, att ett stort antal rättegångar av detta slag skola komma till stånd, såsom särskilt tilltalande.

Redan under normala tider har det framstått som en angelägenhet av vikt, att »*de åtgärder, som från statsmakternas sida kunna vidtagas för att skapa fred på hyresmarknaden*», också vidtagas. Detta önskemål, som uttalades i samband med 1936 års hyreslagstiftningssakkunnigas tillsättande, har i viss mån beaktats i lagen av 1939 om medling i hyrestvister. Denna lag, som trätt i kraft med ingången av detta år, har ännu icke i någon enda stad föranlett tillsättande av nämnd för medling i hyrestvister.

Orsaken härtill må sökas i statskommunernas obekantskap med den nya lagen och den allt för korta tid den varit i kraft. För den nu uppkomna situationen, som borde kräva ett snabbt ingripande, synes lagstiftningen i fråga knappast kunna omedelbart tagas i anspråk. Redan i fråga om de elakar-

Interpellation. (Forts.)

tade Göteborgskonflikterna uttalade nämnda sakkunniga, att de synnerliga svårigheter, som mötte de för dem tillsatta medlarna, till väsentlig del hade sin grund däri, att dessa kunnat ingripa först på ett relativt sent stadium. Oaktat hyresmedlingslagen enligt motiven avser att för hyresmedlingsnämndernas del säkerställa ett så snabbt ingripande som möjligt, är i nuvarande situation varje dylikt ingripande uteslutet, enär inga nämnder ännu kommit till stånd.

Från regeringshåll har uttalats, att någon särskild förordning för reglering av ifrågavarande mellanhavanden mellan husvärdar och hyresgäster icke är att förvänta.

Å andra sidan synes en annan grupp av tvister mellan fastighetsägare och hyresgäst komma att framkallas av den nyligen tillkomna lagen av den 1 mars 1940 om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., enligt vilken fastighetsägare under vissa förutsättningar äger kräva att hyresgäst skall utgiva bidrag till amortering och ränta å kostnader för skyddsrumms anordnande.

Då det icke kan anses vara ett tillfredsställande förhållande att sådana rättegångar, vilka icke äro ofrånkomliga, uppstå, helst som de för parterna medföra långvarig ovisshet och starka personliga motsättningar mellan parterna samt förorsaka dem dryga kostnader, tillåter jag mig härmed anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande interpellation.

Anser herr statsrådet påkallat, att i lagstiftningsväg eller annorledes från statsmakternas sida vidtagas särskilda åtgärder, ägnade att förebygga eller inskränka antalet av tvister inför domstol mellan hyresvärdar och hyresgäster, föranledda av förpliktelser, som under nu inträdda krisartade förhållanden ålagts fastighetsägare, och i så fall vilka?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 12.

Herr *Nilsson* i Göteborg avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 89, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting, m. m.

Vidare avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 93, med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under krigstjänstgöring m. m. (krigsfamiljebidragsförordning), nämligen:

nr 206 av herr *Österström m. fl.*;

nr 207 av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*; och

nr 208 av herr *Lindberg* i Umeå *m. fl.*

Slutligen avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Arneberg m. fl.*, nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 4, med förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän; och

herr *Onsjö m. fl.*, nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 94, med förslag till förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under tjänstgöring i fredstid (fredsfamiljebidragsförordning) m. m.

Samtliga ovannämnda motioner bordlades.

§ 13.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm, m. m.;

från statsutskottet:

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1939 vid dess tjugofemte sammanträde fattade besluten, i vad propositionen avser rekommendationer angående yrkesutbildning och lärlingsväsen;

nr 3, i anledning av de i statsverkspropositionen gjorda framställningarna rörande utgifterna för budgetåret 1940/41 under riksstatsens tredje huvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet; och

nr 10, i anledning av de i statsverkspropositionen gjorda framställningarna rörande utgifterna för budgetåret 1940/41 under riksstatsens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet;

från bevillningsutskottet:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

från bankoutskottet:

nr 98, i anledning av framställningar angående pensioner och understöd åt vissa i statens tjänst anställda eller förut anställda personer m. m.;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.; och

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.58 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 13 mars.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1940/41 för biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 14 § 2 mom. lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 och 30 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om rörligt tillägg till folkpensionerna m. m.

Ang. rörligt tillägg till folkpensionerna m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 62, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Senander m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att folkpensionärerna skulle kompenseras för den inträffade livsmedelsfördyringen genom ett rörligt tillägg till folkpensionerna, baserat på samma grunder som gällde för det rörliga tillägg, som utginge på statstjänstemännens löner, varvid dock socialstyrelsens levnadskostnadsindex den 1 januari 1939 borde tjäna som grundval, att den förbättring, som sålunda kunde komma till stånd, skulle retroaktivt tillämpas från den 1 januari 1940 samt att den s. k. fria inkomstgränsen skulle höjas till 500 kronor per år.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Senander: Herr talman! Med hänvisning till vad vi anförde i vår motion ber jag att få yrka bifall till densamma.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. rörligt tillägg till folkpensionerna m. m. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag);

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av fjärde stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, m. m.; och

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppypning.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Ang. skyldighet för hyresvärd att i vissa fall anmäla hyresledighet m. m.

Föredrogos andra lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående skyldighet för hyresvärd att i vissa fall anmäla hyresledighet med mera; och anförde därvid:

Herr **Andersson** i Malmö: Herr talman! Oaktat ett enhälligt utskott yrkat avslag på motionen, kan frågans vikt vara av den art, att det finns skäl till att det säges några ord, innan frågan avgöres av riksdagen. På orter med hyresmarknad är det av flera skäl av intresse för det allmänna att äga överblick över läget på denna marknad, och detta särskilt i en tid som den nuvarande. Vi veta ju, att nedgången i byggnadsverksamheten, speciellt byggande av bostäder, blir mycket kraftig under år 1940. Tämligen säkert — det problemet kommer nog riksdagen sedermera att stå inför — blir frågan om såväl statens som kommuners medverkan i byggande av bostäder aktuell och detta av flera skäl. Det kan gälla problemet som en ren arbetslöshetsfråga, men säkerligen kommer det framför allt att bli aktuellt såsom en hyresmarknadsfråga med hänsyn till bostadsbeståndet och behovet av bostäder. Det gäller då för samhället — jag tänker nu närmast på kommunerna — att kunna få ett grepp om hur förhållandena äro på hyresmarknaden, huruvida underskott förekommer och vilka lägenhetstyper det härvidlag kan komma att gälla. På den punkten, alltså när det gäller erhållandet av en sådan överblick, ha kommunala bostadsförmedlingar en väsentlig uppgift att fylla.

Jag ber, herr talman, att i förbigående få säga ett par ord om gagnet och nyttan i övrigt av kommunala bostadsförmedlingar. Jag gör det med utgångspunkt från den stad, som jag närmast representerar, nämligen Malmö, som har haft en kommunal bostadsförmedling sedan år 1913. Denna har omfattats med mycket stort intresse av såväl hyresgäster som av husvärdar. Beviset för detta kan ju enbart ligga däri, att denna bostadsförmedling omfattar omkring 75 % av hela stadens hyresmarknad. Man har hört många lovord från båda parter på hyresmarknadens område för det sätt, varpå denna bostadsförmedling handhafs. Nyttan av den kommunala bostadsförmedlingen framgår kanske inte minst vid sådana tillfällen, då det uppstår tvister på hyresmarknaden mellan parterna. Jag är övertygad om, att om kommunerna mera allmänt inrättade kommunala bostadsförmedlingar, opartiska i konflik-

Ang. skyldighet för hyresvärd att i vissa fall anmäla hyresledighet m. m.
(Forts.)

ter på hyresmarknaden, skulle de i mycket hög grad inom de större städerna här i landet kunna medverka till borttagande av irritationsmoment, som mycket ofta kunna uppstå mellan hyresmarknadens parter, husvärdar och hyresgäster.

För att emellertid en kommun, som har inrättat en kommunal bostadsförmedling, på ett effektivt sätt skall kunna behärska detta område, bör det ordnas på det sättet, att husvärdarna till denna bostadsförmedling anmäla, när hyresledighet uppstår såväl som även när uthyrning av lägenhet förekommer. Det är detta som denna motion avser. Här föreslås, att om stadsfullmäktige så besluta — jag tänker nu på ett stadssamhälle — skall Kungl. Maj:t äga att förordna, att husvärdarna skola till denna förmedling inlämna av mig nu omnämnda uppgifter. Jag vill påminna om att här föreligger inte något som helst tvång i fråga om användandet av organet såsom förmedling för uthyrning. Det får bli en rent frivillig sak för vederbörande parter. Det är dessa allmänna synpunkter, som ha legat bakom motionen. Från utskottets sida framhåller man med stöd av en skrivelse från socialstyrelsen väsentligen två huvudmotiv för avslag på den framställning, som motionen innehåller.

Det nämnes för det första, att ett bifall till motionen skulle innebära, att man åstadkommer en lagstiftning, som i stort sett endast skulle komma att gälla en enda plats i landet, därför att det inte är mer än en stad, som har en effektiv bostadsförmedling, nämligen den stad jag nyss nämnde. Jag måste ju säga, att det ligger en hel del berättigande i vad där anföres, men jag vill å andra sidan fråga mig, om denna motivering under alla omständigheter kan vara riktig. Det är på det sättet, att de socialvårdande myndigheterna här i landet gärna önska uppkomsten av kommunala bostadsförmedlingar. Kan man då inte tänka sig, att en på området förbättrad lagstiftning, som vi ha åsyftat med vår motion, skulle kunna ge stöd åt strävandena att åstadkomma dylika kommunala bostadsförmedlingar, även om denna lagstiftning, som nämnts, från början endast skulle komma att omfatta en enda plats?

Det andra skälet man här har anfört mot förslaget är, att frågan bör upptagas i ett större sammanhang. Ja, herr talman, den vanliga avslagsmotiveringen, när det gäller motioner, lär väl i allmänhet vara den, att motionen sträcker sig över ett för stort område. Här har man gått den motsatta vägen och här säger man nu, att motionen omfattar en för liten del av ett större sammanhang. Vi motionärer ha däremot med vår begränsning av motionen sökt skapa större förutsättning för ett bifall till densamma. Det är mycket svårt att träffa det lagom och rätta, skulle man kunna säga i ett sådant fall som detta, även om man kanske också kan säga, att vill man avslag, så nog kan man finna en motivering, som avpassas därefter. Frågan om upptagande i ett större sammanhang av detta problem kan, så vitt jag vet, inte komma inför denna riksdag, och den fråga, som motionen avser, borde upptagas nu. Det är *nu* den vidgade kommunala överblicken är behövlig i bostadsfrågan.

Jag kan, herr talman, inte göra något yrkande. Det är lönlöst att göra det. Vidare föreligger knappast något förslag till någon lagtext, som man här kan åberopa sig på. Jag har emellertid velat anföra det nu sagda som motiv för vårt förslag och tala om, hur jag ser saken, och hur läget är i denna fråga. När det inte nu finns någon möjlighet att komma till något positivt resultat, så ber jag att med detta få sluta mitt anförande utan något yrkande.

Herr Hage: Herr talman! Om jag varit närvarande i utskottet vid behandlingen av denna fråga, skulle jag säkerligen sökt att få fram en mera positiv inställning än den utskottet nu intagit. Beklagligtvis var jag av sjukdom förhindrad att närvara i utskottet.

Ang. skyldighet för hyresvärd att i vissa fall anmäla hyresledighet m. m.
(Forts.)

Nu skall jag endast säga, att det större sammanhang, som utskottet talar om och som borde undersökas, enligt mitt förmenande redan existerar. Redan förefinns nämligen en bostadsbrist, och den kommer att alltmera öka. Inför detta faktum vore det rimligt, att den här framförda frågan toges upp till utredning.

Herr talman! Jag inskränker mig till det nu sagda, samtidigt som jag uttalar en förhoppning om, att frågan fortast möjligt måtte tagas upp till undersökning.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Det förefaller mig som om de båda föregående talarnas åsikt i mycket överensstämde med utskottets mening. Utskottet har icke velat ta ett omedelbart beslut eller påyrka en utredning. Utskottet har citerat socialstyrelsen, som säger, att det här är en sak, som man bör tänka på och som bör tagas upp i annat sammanhang. Det är kanske icke så underligt att man icke gått in för något förslag, om man nämligen tänker på sambandet mellan motionen och den kommunala bostadsförmedlingen. Den kommunala bostadsförmedlingen hälsades med stor tillfredsställelse, när den kom till. Den har funnits i nio städer men finns nu icke längre i mer än en. Motionen kräver åtgärd endast i de samhällen, som ha kommunal bostadsförmedling. Alltså har man icke så starka bevis för att den i motionen föreslagna åtgärden skulle vara så trängande.

Jag tror, herr talman, att jag kan nöja mig med det nu sagda och bara yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

*Meddelande
av utrikes-
ministern.*

Herr **talmannen** yttrade: Innan vi övergå till nästa ärende på föredragningslistan, ber jag att få överlämna ordet till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena.

Härpå anförde

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**: Herr talman! Den för hela Norden så ytterst betydelsefulla nyheten om fred mellan Finland och Ryssland har nått oss i dag. Vi Nordens folk, som hata och avsky kriget, känna i dag som aldrig förr fredens djupa, heliga innebörd. Budskapet om fred kommer visserligen denna gång även som ett sorgbud, därför att freden kostat så mycket blod och framför allt därför att den måst köpas med så tunga offer av vårt broderfolk. Men om någonsin ett folk kämpat sig fram till fred genom ett påtvunget krig med bibehållen ära och rent samvete, så är det Finlands folk i detta krig.

Fredsförhandlingarnas resultat äro ännu inte fullt kända. Därför måste man vänta med att uttala sig om mycket, som är av betydelse här. Men en del kan sägas nu, och till det som både kan och bör sägas höra några förklarande ord om svenska regeringens verksamhet vid förberedelserna till den fred, som nu slutits. Det är så mycket större skäl härtill, som det på vissa håll i utlandet har givits en vanställande och ofta alldeles oriktig framställning av vår insats häri.

Redan från början av kriget förklarade finska regeringen, att den var beredd att återupptaga de avbrutna förhandlingarna om en fredlig uppgörelse. Det är självklart, att vi för vår del sökt understödja den i dess önskingar att finna en förhandlingsbas. Detta såg till en början hopplöst ut, men mot slu-

Meddelande av utrikesministern. (Forts.)

tet av januari visades också från rysk sida villighet att komma till en uppgörelse. Därefter kunde en viss kontakt åvägbringas, och slutligen kom man så långt, att en finsk delegation avreste till Moskva — med det resultat, som nu föreligger.

Det borde egentligen inte behöva sägas, att svenska regeringen under sin verksamhet som förmedlare noga avhållit sig från allt, som kunnat vara till skada för Finland, men däremot sökt utnyttja alla möjligheter att främja Finlands intressen. Från något håll har det framställts som en ovänlig handling mot Finland redan att till finska regeringen vidarebefordra sådana ryska förslag, som icke gärna kunde accepteras å finsk sida. Det är svårt att förstå ett sådant betraktelsesätt. För finska regeringen måste det väl under alla förhållanden ha varit värdefullt att få veta, vilka mål dess fiender uppställt för sig. Att lämna upplysning härom har naturligtvis ingenting att göra med påtryckningar, och så har finska regeringen icke heller fattat saken. Över huvud kan det bestämt förklaras, att inga som helst påtryckningar förekommit från vår sida. Det har varit nödvändigt att hålla finnarna underrättade om de gränser för svenskt bistånd, som olyckliga storpolitiska konstellationer dragit. Denna begränsning må hava varit en besvikelse för finska folket och påverkat dess regerings politik. Men den har icke utnyttjats som påtryckningsmedel för att få till stånd en för Finland ogynnsam fred, och inte heller på annat sätt har det gjorts något försök att inverka på Finlands beslut om krig eller fred. Den hjälp, materiell och annan, som genom svenska regeringens försorg lämnats Finland, har givits i så stor utsträckning, som omständigheterna medgivit. Och aldrig ha härvid uppställts några villkor eller framställts några krav att få påverka Finlands beslut att fortsätta kriget eller att antaga de ena eller andra fredsvillkoren.

Från den tidpunkt, då båda parterna möttes vid förhandlingsbordet, har Sveriges roll som mellanhand givetvis upphört. Det kan konstateras, att de fredsvillkor, som genom vår försorg överbringats från Moskva till Helsingfors, icke voro desamma som innefattas i fredstraktaten. Sålunda har bl. a. som något alldeles nytt tillkommit avträdanget av ett område vid Salla och Kuusamo samt överenskommelsen att bygga en järnväg från Kandalaks till Kemijärvi. Dessa bestämmelser ha sitt givna intresse för oss.

Det bör också framhållas, att den svenska förmedlingen av fredstrevare och förslag ägt rum utan minsta samverkan med någon utomstående makt. Det har insinuerats, att Tyskland skulle utövat ett visst tryck på svenska regeringen i detta sammanhang. Sanningen är, att icke ett ord växlats i saken mellan svenska och tyska regeringarna och att icke heller någon annan regering ens försökt att öva minsta inflytande på den svenska förmedlingen.

Vad som från svensk sida gjorts för att på detta sätt främja en fredlig uppgörelse är emellertid av underordnad betydelse. Sveriges främsta insats ligger, som vi veta, på andra områden. Det svenska folket kan i dag säga sig självt, utan skryt och självförhävelse, att det gjort en verklig kraftansträngning för att bringa Finland så mycket hjälp som det stått i dess förmåga. Finansiellt betyder det, att man ställt till förfogande omkring 400,000,000 kronor i form av lån och gåvor. Sällsynt ogynnsamma världspolitiska förhållanden gjorde det omöjligt att utsträcka denna hjälp till att innefatta direkt militär intervention vares sig för vår egen del eller genom vår medverkan från västmakternas sida. Med sorg i hjärtat, sade vår Konung i sitt budskap för kort tid sedan, måste vi göra klart för oss, att vi icke kunde militärt intervensera. Med sorg i hjärtat ha vi måst inse, att en interventionspolitik med vår medverkan skulle ha kastat oss och troligen hela Norden ut i storkriget, där vi endast hade fått spela rollen av brickor i stormakternas spel, gjorda att offras upp för större

Meddelande av utrikesministern. (Forts.)

och mäktigare intressen än våra egna livsfrågor. Man kan icke av en svensk regering begära, att den med öppna ögon skulle medverka till att flytta kriget mellan Europas stormakter och kanske dess tyngdpunkt till våra landamären. Vad hade Sveriges och Finlands öden då blivit?

På denna punkt torde det råda nära nog enighet i vårt land. Däremot har man i Finland haft svårt att se detta ödesdigra sammanhang mellan de båda krigen. Sveriges och Norges vägran att utsätta Norden för katastrofala risker har missförståtts, som om det endast vore fråga om ett fasthållande till varje pris vid en en gång beslutad neutralitetspolitik. Man har inte velat förstå, att neutraliteten i detta fall varit betingad av övermäktiga omständigheter. Trots att dessa förhållanden vid flera tillfällen klarlades för finska regeringen, blev det till slut tydligt, att endast ett offentligt uttalande i ämnet kunde skingra det farliga missförståndet hos finska folket, att hjälp nog skulle komma från de nordiska länderna eller från västmakterna, så snart man i Sverige och Norge insåg, hur hotande läget var för hela Norden. Sådana uttalanden gjordes därför. Att de framkallade besvikelse hos finska folket är förklarligt, men i verkligheten hade det säkert medfört mycket farligare konsekvenser, om man i Finland fortsatt att föra kriget under falska förutsättningar och i förhoppning om en snar undsättning, som i själva verket icke låg inom möjlighetens gränser.

I fråga om frivillighjälpen ha meningarna tydligen varit delade även i vårt land. Möjligheterna och den reella betydelsen av svensk medverkan på frivillighetens väg bedömas olika. Alla hysa vi den mest uppriktiga förståelse för de unga män, som känt sig manade att sätta in sitt eget liv i Finlands frihetskamp — ja vi inte bara förstå dem, utan vi skänka dem vår djupa respekt och vår varmaste sympati. De ha förvisso inte gjort sin gärning förgäves. De ha också gjort en insats av stor betydelse för sitt eget land. Ty genom att bevisa, att även Sveriges ungdom är mäktig av hänförelse, mod och offervilja, ha de utfört en handling av bestående värde för framtiden.

Å andra sidan bör man också kunna förstå dem, som icke kunnat blunda för den fruktansvärda möjligheten, att de frivilliga, hur många som än anmälde sig, till sist endast skulle bli ett blodsoffer av de bästa inom vår nations ungdom, utan att därigenom kunna åstadkomma något avgörande inflytande på krigets gång. Även denna samvetsbetonade mening i en så allvarlig fråga bör tillerkännas aktning. Ingen har väl för övrigt kunnat tro, att en frivilligkår skulle kunnat genom något trolleri förvandlas till en armé av stormaktsmätt med allt vad därtill hör av utrustning och fortlöpande underhåll.

Men det är inte längre tid att tvista om vare sig frivilligfrågan eller annat, som sammanhänger med vår hjälp till Finland. Nu är tiden inne för ny beslutsamhet och nya krafttag på detta område. Finlands återuppbyggande efter förlusterna under kriget och genom fredens förestår nu, och det är självklart, att även där måste vi vara med. På denna uppgift måste vi nu inrikta alla de krafter, som hittills varit inställda på att bistå vårt broderfolk under kriget. Det kommer att krävas stora uppoffringar av oss även i fortsättningen, men jag tvivlar inte på att svenska folket är villigt att underkasta sig dem. Vi ha lärt oss på ett sätt, som vi icke glömma, hur fast de nordiska folkens öden äro sammanbundna med varandra. Och härav följer också, att dessa folk böra vara redo att mer målmedvetet än tidigare inrikta sin politik på gemensamma livsintressen och att på grundval av de nya erfarenheter, som vunnits, till fördomsfri prövning upptaga frågorna om det nordiska samarbetets stärkande.

Finland sluter nu en fred, som kostar det tunga offer. Men det utgår ur

Meddelande av utrikesministern. (Forts.)

kriget med fullt bevarad självständighet och efter att ha visat sig äga en styrka och motståndskraft, som är en stor politisk tillgång för framtiden. I historien kommer Finlands kamp för sin frihet att lysa klart. Intet folk är i närvarande stund så hedrat och beundrat som det finska. Årat flyger dess namn över jorden. Vi, dess närmaste grannar, äro de första att deltaga i denna hyllning och de, som göra det uppriktigast.

För vår egen del betyder denna fred en lättnad i en ytterst hotfull situation. Men den betyder på intet sätt, att faran är över. Till följd av Finlands ändrade gränser har vårt läge blivit sämre, allmänt sett, än det var före den rysk-finska konflikten. Det fortsatta stormaktskriget innebär för oss stora risker, som ingalunda försvunnit. Det är en bjudande nödvändighet, att vi göra vårt yttersta för att stärka vår förmåga att möta vad som kan komma att ske. Finland står därvid för oss som ett föredöme. Kunna vi samla oss till samma enighet och okuvliga motstånd mot alla angripare som det finska folket, och det kunna vi om vi vilja, så kunna vi också gå framtiden till mötes med tillförsikt.

Vidare yttrade:

Herr Flyg: Herr talman! Jag känner det som en ofrånkomlig plikt att vid detta tillfälle, då kammaren för första gången genom regeringens initiativ beredes tillfälle att yttra sig om det finska dramat, avge en deklaration.

Sveriges regering är att gratulera. Genom sin obestriddliga insats i förarbetet till dagens »fred» mellan Ryssland och Finland har Sveriges regering firat en stor triumf. I dag har Sveriges riksdag anledning att erinra sig folksångens ord: »Årat ditt namn flög över jorden.»

Emot vad som här sagts av utrikesministern skall jag icke polemisera. Det är ord, avsedda att förklara och försvara en oriktig, beklagansvärd politik. Blommorna till de frivilliga betacka sig dessa unga män säkerligen för. De skulle vara mera tacksamma, om frivilligrörelsen från sin start fått det stöd, den inofficiella ledning från regeringens sida, som naturligtvis borde ha kommit dem till del, om Sveriges regering, herr talman, förstätt vad kampen i Finland gällde — förstätt innebörden av de fyra orden: Finlands sak är vår. De frivilliga skulle ha varit tacksamma och stolta i medvetandet om att Sverige gjort sin plikt, om de former, som stå frivilligrörelsen till buds, helt utnyttjats, medvetet utnyttjats, fått utnyttjas.

Jag protesterar mot den indirekta polemiken i utrikesministerns anförande mot den finske utrikesministerns ord i dag. Vad han hade att säga ha vi att erkänna såsom tyvärr helt berättigade ord.

Här har talats om att Finland räddat sitt oberoende. Sanningen är, herr talman, tyvärr den, att Finland nödgats gå med på att liksom tidigare de baltiska staterna bli inkapslat i den ryska stormaktens intressesfär, att det på grund av bristande förståelse och hjälp härifrån tvingats att lämna sin samhörighet med Norden.

Sanningen är, herr talman, att freden i Moskva är epilogen till första akten av det drama, som handlar om förintelsen av de nordiska ländernas nationella oberoende — deras rätt att inta en neutral position. Det var den rätten Finlands stolta kamp delvis gällde. Nu står Sverige snart i tur, och i det ögonblicket ha vi, herr talman, bakom oss en världs förakt och misstroende. De män, som äro ansvariga för denna förödmjukande situation, borde ej i dag hålla urskuldande tal, borde ej få förtroendevotum av Sveriges riksdag. De borde känna som sin enkla plikt att snabbt försvinna för att gömmas bland de män i vår historia, som vi helst vilja glömma.

Meddelande av utrikesministern. (Forts.)

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag vet icke om till äventyrs någon känt sig i den stämningen att han skulle vilja tiga men dock måste yttra ett par ord. Det bär mig emot att här i detta ögonblick gå in i någon polemik, men jag nödgas säga, att herr Flygs tillvägagångssätt att, sedan han i tidigare skeden talat för den främmande makt, som nu genomfört en våldsfred, nu tala mera å den finska nationens vägnar än å den svenskas knappast är en tilltalande roll.

Här är för ögonblicket icke platsen eller stunden att avgöra var den större skammen eller vanäran ligger, men det är platsen att gå in för den allvarliga självprövning, som bör riktas först till en och var själv och sedan till det svenska folket. Ur denna självprövning bör gå fram en blick emot framtiden och de nya och stora förpliktelser, som läggas på oss, förpliktelser så stora, att de väl aldrig någonsin i Sveriges historia varit större.

Ingen kan bortse från att det fredsslut, som nu har undertecknats, ställer Norden och särskilt Nordskandinavien i ett läge som aldrig tillförene. Det gäller att inrikta oss för detta nya läge och att taga alla de därmed förenade förpliktelserna, vare sig det gäller en självprövning och en upprepning inåt eller det gäller att stå rustade för krafttag, när vågen väller fram. Det gäller för oss att kämpa såsom aldrig tillförene.

Jag står själv några av de frivilliga ganska nära. Jag vet att många av dem komma tillbaka med missräkning, beredda som de varit att offra allt. Det gäller då för oss att icke klenmodigt blott söka att lägga hyende under missnöjet. Det gäller för oss att nu åtminstone i någon mån tänka på att det gamla är förgånget och att det måste bli något nytt hos det svenska folket.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 6.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i internationella skogsvårdscentralen i Berlin; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Ang. anslag till kapitalinvesteringar beträffande jordbruksdepartementet.

Föredrogs, punktvis, jordbruksutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. statens sekundärlånefond för jordbrukare.

Punkten 10, angående statens sekundärlånefond för jordbrukare.

Uti innevarande års statsverksproposition (punkten 10 i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 4 januari 1940 [Kapitalbudgeten: bil. 8]) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Statens sekundärlånefond för jordbrukare för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade motioner, nämligen I: 32 av herr *Bengtsson m. fl.* samt II: 67 av herr *Pettersson* i *Dahl m. fl.*, vari hemstälts, att riksdagen vid behandlingen av frågan om anslag till statens sekundärlåne-

Ang. statens sekundärlånefond för jordbrukare. (Forts.)

fond för jordbrukare för budgetåret 1940/41 måtte utöver de i statsverkspropositionen förordade ändringarna i den för fonden gällande kungörelsen jämväl i syfte, som angivits i motionerna, besluta om ändring i 1 § av sagda kungörelse i överensstämmelse med av lånenämnden framlagt förslag.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, till Statens sekundärlånefond för jordbrukare för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

B) att de likalydande motionerna I: 32 och II: 67 finge anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde.

Vid punkten hade fogats reservation av herrar *Johansson* i Björnlunda, *Carl Eriksson*, *Granath*, *Anderberg*, *Hedlund* i Häste, *Carlström* och *Karlsson* i Munkedal, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, till Statens sekundärlånefond för jordbrukare för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

B) att de likalydande motionerna I: 32 och II: 67 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! På denna punkt har utskottet varit delat i två lika stora delar. Visserligen är det endast sju reservanter, men en ledamot av första kammaren kunde icke vara närvarande, därför att hans tåg var försenat, och han har i dag deklarerat, att han ställer sig på samma ståndpunkt som reservanterna. Frågan gäller, huruvida sekundärlån skola kunna utsträckas även till sämjedelade fastigheter.

Jag hade den uppfattningen, när dessa sekundärlån kommo till, att den säkerhet, som staten skulle få för sina lån, var mycket tvekelaktig. Det har visserligen upplysts i utskottet, att under de år, som gått, har staten icke på denna punkt mött några svårigheter, men vi skola komma ihåg, att de fyra år, som det här gäller, ha varit rätt gynnsamma för jordbruket på grund av det låga ränteläget. Förhållandet kommer helt säkert att ändras. Vi måste ju förutsätta, att räntorna skola stiga på samma sätt som skedde efter världskriget. De måste göra det, därför att staten nu måste låna upp så väldiga belopp.

Utskottet är även för sin del tveksamt. Det säger, att »det synes därför utskottet önskvärt, att Kungl. Maj:t, innan övriga ifrågasatta författningsändringar vidtagas, på nytt till prövning upptager frågan om sekundärbelåning av fastigheter, som här avses». Vi reservanter ha för vår del ansett, att när Kungl. Maj:t två gånger förut har prövat detta ärende, skall man icke begära, att Kungl. Maj:t en tredje gång skall upptaga det till ny prövning.

Det har visat sig åtminstone i den del av landet, där jag hör hemma, att de mindre jordbrukarna och till och med vad vi kalla för bönder — jordbrukare med större jordbruk — icke begagna sig av denna lånemöjlighet, utan att det i stället är herrgårdarna, som göra det. Sedan de fått avverkningsförbud på sina skogar, försöka de få lån från denna fond. Jag har själv tjänstgjort som ordförande i en skogsvårdsstyrelse, vilken styrelse har övertagit vårderna av skogar, där man icke fick taga ut mer än 125 kubikmeter per år till husbehov.

Ang. statens sekundärlånefond för jordbrukare. (Forts.)

Vi veta ju, hur det gick efter världskriget. Fastigheterna sjönko i värde, som de alltid göra, när det blir högre räntor. Det var vackert nog, om man kunde få ut taxeringsvärdet som försäljningspris. Jag vet, att det såldes egendom till ett pris, som låg 40 procent under taxeringsvärdet. Givetvis gör en sådan utveckling det riskabelt för staten att på sätt här blivit föreslaget av utskottet utsträcka långivningen.

Första kammaren har redan med en rösts majoritet bifallit utskottets förslag, och någon sammanjämkning är icke möjlig, men det oaktat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, vilken innebär detsamma som Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! I anledning av den motivering, som jordbruksutskottets ärade ordförande anförde till förmån för den av honom m. fl. avgivna reservationen, skall jag be att få säga, att jag icke har något att invända mot hans påstående, att det i Södermanland uteslutande är herrgårdarna, som ha behov av sekundärlån — jag kan själv verifiera uppgiften — men samtidigt kan jag meddela, att det i Norrland uteslutande är småbönder, som använda sekundärlånefonden. Att det i Södermanland i största utsträckning blivit herrgårdarna, som använda lånefonden, kan måhända bero därpå, att Södermanland ju är herrgårdarnas län framför de andra länen i riket.

I ett flertal kreditinrättningar, främst hypoteksföreningar, sker utlåning mot inteckning i sämjedelade fastigheter. Det är givetvis därvidlag fråga om primärkredit. Samma är fallet med vissa sparbanker och, om jag icke är orätt underrättad, även beträffande jordbrukskassor, där i vissa fall efter särskild prövning kredit kan lämnas mot säkerhet i sämjedelade fastigheter. Av ombudsmanföreningen hos Sveriges landshypoteksförening har framhållits, att några särskilda förlustrisker erfarenhetsmässigt icke ha kunnat påvisas i de fall, då hypoteksföreningarna för sin del ha lämnat lån mot säkerhet i sämjedelade fastigheter.

Det är ju självfallet, vilket jag ber att få understryka, att det ingalunda är meningen, att sådan belåning skall få ske utan vidare. Det får icke ske, utan att först företages en ingående prövning av kreditsäkerheten i varje särskilt fall. Lånenämnden för sekundär jordbrukskredit har själv hos Kungl. Maj:t begärt en förändring i så måtto, att man skulle få rätt att efter särskild prövning undantagsvis kunna ge lån mot säkerhet i sämjedelad fastighet. Det har aldrig varit fråga om annat än att det skulle gälla rena undantagsfall, fall, då det bestämt skulle kunna konstateras eller ledas i bevis, att någon förlustrisk beträffande den pantsatta fastigheten icke föreligger. Denna framställning har tillstyrkts av riksgäldsfullmäktiges majoritet men har avstyrkts av statskontoret, och Kungl. Maj:t har tills dato icke ansett sig kunna göra något åt saken.

I den motion, som i samband med den kungl. propositionen förelegat till utskottets behandling, har föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att sådan belåningsmöjlighet, som lånenämnden för sin del föreslagit, skulle medges. Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna direkt tillstyrka motionen, utan har nöjt sig med att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag men att i motiveringen uttala, att utskottet för sin del funnit »goda skäl tala för att sådan långivning bör kunna medgivas efter särskild prövning i fall, då en betryggande värdering kan ske av den erbjudna säkerheten». Det synes därför utskottet önskvärt, att Kungl. Maj:t tar frågan om belåning av sämjedelad fastighet under förnyad prövning, innan de förändrade författningsbestämmelserna komma att utfärdas. Utskottet har alltså för sin del endast gjort en rekommendation till

Ang. statens sekundärlånefond för jordbrukare. (Forts.)

Kungl. Maj:t att taga upp saken till förnyad omprövning för att undersöka möjligheten av den ifrågasatta långivningen. Eftersom detta är utskottsmajoritetens uppfattning, har den icke heller velat underlåta att föra denna uppfattning till riksdagens och Kungl. Maj:ts kännedom.

Herr talman! Efter de stämmingsmättade minuter, som vi nyss upplevde här i kammaren, finner jag det icke lämpligt att hålla något långt anförande. Jag nöjer mig därför med vad jag nu har anført och ber att med hänvisning till utskottets motivering få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Då jag fick mottaga detta förslag från länenämnden för sekundär jordbrukskredit, var jag självfallet intresserad av det. Givetvis förutsatte jag, att om förslaget skulle godkännas, utlåning endast skulle få ske efter särskild prövning. Med hänsyn till de skäl emot ett bifall till förslaget, som blevo anförda, stannade jag emellertid för att icke taga upp detsamma.

Såsom herr Andersson i Löbbo framhållit, har utskottet icke tillstyrkt bifall till förslaget utan endast sagt, att Kungl. Maj:t bör taga upp saken till förnyad prövning. Om riksdagen emellertid beslutar i enlighet med utskottets förslag, är det självfallet, att Kungl. Maj:t måste betrakta det såsom riksdagens önskan, att man skall på detta sätt utsträcka långivningen.

Jag vill för min del framhålla, att det är en sak i fråga om sådan utlåning, som aldrig kan provas. Vi kunna ju tänka oss att en sänjedelad fastighet har ett taxeringsvärde av 20,000 kronor och att den ena delen antages ha ett taxeringsvärde av 12,000 kronor och den andra av 8,000 kronor. På den förra delen utlämnas nu ett sekundärlån upp till 9,000 kronor. Sedan begäres emellertid ett laga skifte, varvid befinnes, att efter jämförelsetalen den ifrågavarande delen får ett taxeringsvärde av endast 10,000 kronor och den andra delen alltså ett lika högt värde. I så fall kommer emellertid lånet att ligga inom 90 procent. Självfallet får länenämnden eller den kreditinrättning, som får hand om saken, överväga huruvida en sådan risk föreligger inom en nära framtid. Man kan naturligtvis i ett sådant fall som det anförda säga upp lånet och man kan förse det med reservation härför.

Jag vill än en gång framhålla, att jag varit intresserad för saken men att de skäl, som anfördes emot förslaget, gjorde, att jag icke ansåg mig böra taga upp det.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Herr Andersson i Löbbo framhöll, att sparbanker och hypoteksföreningar och andra penninginrättningar bevilja lån i sänjedelade fastigheter. Det är sant, men det sker i allmänhet till högst 50 procent av taxeringsvärdet. Det är ju vad som ligger över dessa 50 procent, som innebär risk.

Vidare framhöll herr Andersson i Löbbo, att utlåning endast skulle ske efter prövning i varje särskilt fall och efter betryggande värdering. Är det i så fall meningen, att den enda nämnd, som vi ha för hela landet, skall resa till alla dem, som begära att få lån på sänjedelad fastighet? Det skulle bli en betydande utgift för staten, och icke lär man kunna ålägga dem, som söka lån, att själva betala resan för en besiktningssman exempelvis från Stockholm till Haparanda för att sedan kanske icke få något lån beviljat. Det är också detta, som har gjorts, att vi reservanter ha ställt oss tveksamma. Det har sagts i utskottet, att det behövs icke, att någon far dit, utan man kan i stället skaffa trovärdiga personer, som intyga vad som behövs. Detta sker emellertid utan något som helst ämbetsmannansvar. Den, som sysslat med sådana intyg, som komma från s. k. trovärdiga personer, vet vad de äro värda. Jag tänker

Ang. statens sekundärlånefond för jordbrukare. (Forts.)
 här exempelvis på hur det varit i stödlånenämnden. Den, som bor på orten, vill icke motsätta sig saken. Vi ha i Södermanland ombud, utsedda av nämnden, som vi ha måst avskeda, därför att de uppgifter, som de lämnade, voro av sådant slag, att man icke kunde godta dem.

Nu är detta ju icke någon så stor fråga, och jag skall icke begära votering, om utskottets förslag förklaras bifallet, men jag tycker ändå, att det är märkvärdigt, när Kungl. Maj:t redan har prövat saken två gånger, att riksdagen skall komma och begära, att Kungl. Maj:t skall pröva den för tredje gången. Om man har en Kungl. Maj:t, som står för sin uppfattning från den första prövningen, kommer ju Kungl. Maj:t icke att gå ifrån sin ståndpunkt. Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 11—14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15 och 16.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 17—19.

Lades till handlingarna.

Ang. lån till främjande av fisk m. m. *Punkten 20*, angående lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

beredning och avsättning av fisk m. m. Uti innevarande års statsverksproposition (punkten 20 i statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 4 januari 1940 [Kapitalbudgeten: bil 8]) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 15 av herr Nilsson, Theodor, m. fl. samt II: 30 av herr Johansson i Öckerö m. fl., vari hemställdes dels att från anslag å kapitalbudgeten till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. lån till fiskareföreningar, som distribuera förnödenheter för fiskets drift, finge lämnas på samma villkor som lån till föreningar, som idkade beredning och försäljning av fisk, dels ock att i kapitalbudgeten för budgetåret 1940/41 måtte anvisas ett reservationsanslag av 175,000 kronor till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt avslag å de likalydande motionerna I: 15 och II: 30, till Lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Reservation hade vid punkten avgivits av herr Karlsson i Munkedal, som ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, till Lån till främjande av beredning av avsättning av fisk m. m. för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Ang. lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. (Forts.)

B) att de likalydande motionerna I: 15 och II: 30 finge anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anförde.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Karlsson** i Munkedal: Herr talman! Då utskottet hade att behandla Kungl. Maj:ts förslag på förevarande punkt, hade det även under behandling två likalydande motioner I: 15 av herr Nilsson, Theodor, m. fl., och II: 30 av herr Johansson i Öckerö m. fl. Motionärerna begärde, att det anslag på 150,000 kronor, som Kungl. Maj:t hade begärt för nu förevarande ändamål, skulle ökas med 25,000 kronor, alltså till 175,000 kronor, och att av det sålunda utökade anslaget jämväl skulle utlämnas lån till sådana fiskareföreningar, som åt sina medlemmar tillhandahålla förnödenheter för fiskets drift. I den reservation, som nu är fogad till utskottets utlåtande, har icke påyrkats någon ändring i Kungl. Maj:ts anslagsäskande — anslaget står fortfarande kvar i 150,000 kronor — men jag har i min reservation hemställt, att riksdagen skulle medge Kungl. Maj:t att, därest så prövas lämpligt och kan ske utan intrång på den hittillsvarande långivningen, taga anslaget i anspråk även för att i särskilt trängande fall söka tillgodose det av motionärerna angivna lånebehovet, d. v. s. lämna lån till sådana föreningar, som förmedla förnödenheter för fiskets drift.

Skälet till att jag har kunnat frångå motionärernas yrkande om att höja anslaget men likväl trots mig kunna åstadkomma något till nytta för det av motionärerna angivna syftet har varit följande. Det är särskilt två grenar av fisket, som ha anlitat dels detta anslag till lån, dels det tidigare meddelade anslaget för direkt subvention. Det är dels Islandsfisket, dels vad vi kalla storsjöfisket. Dessa båda fiskegrenar komma säkerligen att få mindre omfattning under den kommande tiden med hänsyn till förhållandena ute på dessa fiskevatten. De äro ju uppfyllda med minor, och det stöter på åtskilliga svårigheter för fiskarna att bedriva detta fiske. Man kan därför enligt min uppfattning räkna med att det behov, som anslagen ursprungligen voro avsedda att tillgodose, kommer att minskas under nu rådande onormala förhållanden. Svårigheterna äro emellertid nu större än tidigare, när det gäller att skaffa material för fiskets drift, såsom olja, garn och tågvirke. Allt detta är det betydligt svårare för fiskare att nu åstadkomma än förut. Det är enligt min mening fullt befogat att statsmakterna giva fiskarna ett handtag på sätt som här föreslagits. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det icke gäller att lämna pengar såsom ren subvention utan att lämna lån på vissa villkor.

Varför har då utskottet motsatt sig detta yrkande? Jo, utskottet förklarar sig icke anse det vara lämpligt, att ett anslag, som är avsett för vissa angivna ändamål, utan vidare skall få föras över och tagas i anspråk för annat ändamål. Denna princip kan naturligtvis vara riktig, och jag vill icke bestrida det ett enda ögonblick, men det råder nu onormala förhållanden, och riksdagen har såväl vid den urtima riksdagen som vid årets riksdag gjort vissa uttalanden, som ge möjlighet för Kungl. Maj:t att medgiva, att anslag, som ursprungligen äro avsedda för andra ändamål, få tagas i anspråk för därmed nära besläktade. Syftet med detta anslag, när det år 1934 första gången kom till, var att ge fiskare ett ekonomiskt stöd och därmed hjälpa dem till större valuta för deras arbete. Jag vill erinra därom, att dåvarande departementschefen förklarade, när han för riksdagen framlade det förslaget, att det icke var fråga om ett lån utan ett särskilt anslag, som skulle stå till Kungl. Maj:ts förfogande, varifrån lån skulle kunna lämnas. Att departementschefen ansåg

Ang. lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. (Forts.) sig böra förorda en dylik anordning i stället för att inrätta en statens lånefond med dess mera stela former, tyder på att man från början ville göra en smidig stödordning. Lånen skulle sålunda på särskild ansökan och efter prövning i varje fall få lämnas ut på de villkor, som Kungl. Maj:t kunde komma att föreskriva. När riksdagen sålunda anvisat anslaget 700,000 kronor och godkänt Kungl. Maj:ts förslag utan ett ords debatt, utfärdade Kungl. Maj:t en kungörelse, däri det bestämdes, att detta anslag skulle användas till ekonomiska föreningar, som hade att till uppgift för sina medlemmar sälja fångsten. Hela uppläggningsen och utformningen av dessa bestämmelser äro så smidiga, att riksdagen mycket väl kan ge Kungl. Maj:t den möjlighet, som nu i reservationen föreslagits, att på närbesläktade områden kunna ge fiskare ett handtag.

Nu säger utskottsmajoriteten vidare, att det finns en kommitté, som skall utarbeta förslag rörande ett slags överorganisation av fiskareföreningarna i detta land, och denna kommitté har, utom denna huvuduppgift, fått en ansökan från en fiskareförening på västkusten, vilken skall förmedla förnödenheter för fiskets drift om ett sådant lån för yttrande och för utredning om möjligheterna att kunna göra någonting på berörda område. I anledning därav säger utskottet sig icke kunna gå med på att riksdagen nu förklarar att man skall lämna möjlighet till sådana lån från detta anslag. Gentemot detta sista argument mot motionerna vill jag blott anföra, att jag har i min reservation sagt: »Härvid förutsätter dock utskottet, att detta icke får föregripa den utredning, som igångsatts genom den numera tillsatta organisationskommittén på området.» Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att det är nödvändigt att göra något och göra något snart, ty skall denna kommitté först göra en ingående utredning, är det icke möjligt att under detta år kunna ge fiskare det handtag, de så väl behöva.

Detta är med några ord motiven, varför jag anser, att riksdagen — i varje fall denna kammare — bör följa reservationen. Man bereder därmed icke några som helst svårigheter på andra områden, utan man ger blott Kungl. Maj:t möjlighet att ge ett handtag till sådana föreningar av fiskare, som ha till uppgift att utvinna största möjliga fördelar för sina medlemmar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag sålunda att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Utskottet har ansett, att, när ett anslag är avsett för visst ändamål, skall man icke utnyttja detta till att omfatta andra ändamål än dem, för vilka det ursprungligen beviljats. Så var förhållandet med anslaget under punkt 8, där det gällde maskinanskaffning för jordbruket, och där man icke kunde bifalla de i ämnet väckta motionerna, som ville utsträcka dessa lån att även omfatta anskaffning av maskiner till enskilda jordbrukare. Nu har reservanten här sagt, att han icke begär någon ökning av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget, och motionärerna ha upptagit det av lantbruksstyrelsen föreslagna beloppet 175,000 kronor, vilket belopp lantbruksstyrelsen ansåg behövas för kommande budgetår för lån till föreningar för avsättning av fisk. Här går man in för att även sådana fiskareföreningar, som haft till uppgift att distribuera förnödenheter för fiskets drift, skulle få del av detta anslag. Om en dylik lånefond skall upprättas, måste den enligt min uppfattning icke blott begränsas till föreningar för inköp av förnödenheter för fisket, ty på nästan alla områden har man föreningar för inköp av förnödenheter — såväl inom hantverket som jordbruket — för att ställa det billigare för de enskilda förbrukarna. Om den saken är icke annat än gott att säga, men i dessa tider, då staten har stora

Ang. lån till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. (Forts.) svårigheter och upplåningen på lånemarknaden blir allt större inför alla nya uppgifter, har utskottet icke vågat sig på att gå motionärerna till mötes.

Jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Öckerö: Herr talman! Jag noterar med tacksamhet utskottets välvilliga uttalande angående denna inköpsverksamhets stora betydelse för fiskerinäringen. För att ytterligare understryka detta skall jag här i all korthet lämna några upplysningar angående denna verksamhet.

Enligt gjorda beräkningar uppgå driftkostnaderna för fisket under normala tider för Bohusläns och Hallands vidkommande till en summa av 5,350,000 kr. Då fångstvärdet för nämnda länslag beräknas till cirka 16 miljoner kronor, uppgå driftkostnaderna till inte mindre än en tredjedel av hela fångstvärdet. Dessa siffror avse då endast de direkta, ständigt för varje fiskeres återkommande utgifterna för drivmedel, is- och fiskeredskap m. m. — alltså inte kostnader för underhåll eller värdeminskning av vid fiskets utövande brukat båtmaterial. Sedan krigsutbrottet ha dessa utgifter betydligt ökat, då såväl drivmedel och andra förnödenheter, särskilt då fiskeredskap, undergått avsevärda prisstegringar. Å skilda orter vid västkusten ha dylika föreningar sedan ett tiotal år tillbaka varit i verksamhet till stort gagn för fiskare. Trots stora svårigheter av såväl ekonomisk som organisatorisk art har denna verksamhet framskridit så långt, att dessa föreningar inom kort komma att sammanföras till en central inköpsförening med Bohuslän och Halland som verksamhetsområde.

En mycket betydande uppgift för dessa distributionsföreningar är att söka befria fiskare från den beroendeställning till vissa leverantörer, vilken de råkat uti på grund av en alltför generös kreditgivning — en välvilja, som i längden blir alltför dyrbar. Jag vill här nämna, att det endast är förnödenheter för fiskets drift, som dessa distributionsföreningar tillhandahålla sina medlemmar. För hushållens behov göras inköp i vanlig ordning hos ortens köpmän.

Av allt att döma kommer fiskerinäringen på grund av det nuvarande läget i världen att gå bistra tider till mötes. Om man bortser från den risk, som alla sjöfarande inom krigszonen utsätts för, så är förhållandet, att stora delar av de fiskrikaste bankarna i Nordsjön äro minerade, och följaktligen kan intet fiske på dessa områden drivas, och frågan är, om det överhuvud taget går att bedriva fiske i Nordsjön.

Den här nämnda organisationsformen inom fiskerinäringen har samma syfte som den, för vilken långivning i föreliggande utlåtande avses, nämligen att öka fiskets lönsamhet, och den av herr Karlsson i Munkedal avgivna reservationen syftar ju till att Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att efter prövning ge fiskerinäringen stöd på här nämnda områden, där det på grund av nuvarande svåra och oförutsedda förhållanden bäst behöves.

Jag ber, herr talman, att på grund av frågans läge få yrka bifall till herr Karlssons i Munkedal reservation.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten förgade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 21—24.

Lades till handlingarna.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

*Ang. anslag
för driftbidrag
åt Norrvikens
trädgårdar.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om anslag för driftbidrag åt Norrvikens trädgårdar.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 38, av herr *Andersson* i Falkenberg hade hemställts, att riksdagen för budgetåret 1940/41 måtte bevilja Norrvikens trädgårdar, Båstad, ett driftbidrag av femtusen (5,000) kronor.

Utskottet hemställde, att motionen II: 38 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Andersson* i Falkenberg: Herr talman! Jag har väckt en motion om anslag för driftbidrag åt Norrvikens trädgårdar, vilken motion avvisats av utskottet med hänvisning till att en utredning pågår rörande statens övertagande av dessa trädgårdar. Det är ett mycket bra sätt att bli kvitt en motion, då man vet, att förhållandena äro sådana, att då en utredning pågår är det mycket svårt att få något beslut under den tiden. Jag har emellertid en gång förut för åtskilliga år sedan väckt en motion av samma innehåll, och den avfärdades av ett enhälligt utskott utan någon som helst motivering. Detta ledde till det resultatet, att några år efteråt erhöles anslag på annat sätt utanför riksdagen. Det skulle vara nöjsamt, om det kunde bli samma utgång även i detta fall.

Det är alldeles givet, att tiderna nu äro olämpliga för att överhuvud taget komma fram med motioner om anslag till enskild verksamhet, men det finns sådana tillfällen, då man måste bortse från detta. Det kan finnas tillfällen, då man bör tillämpa ordspråket: Nöden har ingen lag, och jag skulle nästan vilja säga, att ett sådant tillfälle föreligger nu. Vidare vill jag påpeka den omständigheten: Varför skola icke människor få erkännande för sin verksamhet, medan de ännu leva, utan detta skall komma först, sedan de lämnat sin jordiska tillvaro?

Direktör *Abelin*, som är över 75 år gammal, har nedlagt mer än trettio års arbete på att framskapa Norrvikens trädgårdar. Han har uppfattat arbetskraft och förmögenhet och skapat skönhetsvärden av ofantligt stora mått. Någonting liknande Norrvikens trädgårdar finns icke i vårt land, och efter vad sakkunniga uppgivit har en mycket sällsynt verksamhet bedrivits där. Norrvikens trädgårdar utgöra en studieplats, som besökes av folk både från vårt land och från andra länder. Jag vågar påstå, att man i flertalet civiliserade länder hänvisas dit.

Jag skulle vilja uttala den varma förhoppningen, att denna utredning måtte leda till ett positivt resultat, och att detta resultat snart måtte komma fram. Det är en hederssak för vårt land att kunna bevara Norrvikens trädgårdar för kommande släkten, och detta har särskilt intresserat mig. Det hindrar givetvis ändå icke att med den inställning, jag har, något erkännande även kunde lämnas före den tiden, och detta har jag avsett med min motion. Man hänvisar i vårt arbete stundligen till nödvändigheten av att spara, och jag erkänner riktigheten däri. Det kan emellertid även finnas tillfällen, då hjärtats röst måste tala ett kraftigare språk än sparsamhetens röst. Här föreligger för mig ett sådant tillfälle, då hjärtat måste ge uttryck. Den uppfattning och den känsla, som jag har av att här nedlagts ett livslångt och ovanligt vackert arbete, har varit drivkraften för mig, då jag framfört denna min motion, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Häruti instämde herr *Lundgren*.

Ang. anslag för driftbidrag åt Norrvikens trädgårdar. (Forts.)

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman! Då Kungl. Maj:t överlämnat till lantbruksstyrelsen uppdraget att verkställa utredning rörande statens övertagande av Norrvikens trädgårdar, har utskottet ansett, att man bör avvakta denna utredning, innan man går in för att lämna understöd till dessa trädgårdar. Detta är orsaken, varför utskottet enhälligt avstyrkt den väckta motionen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond m. m.;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt reglering av **tillverkningen och avsättningen** av potatismjöl; och

nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande den under punkt 123 i utskottets utlåtande nr 1 gjorda hemställan om bidrag till ladugårdsförbättringar.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 10.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av stadsägorna nr 887, 888 och 891 i Västerås stad; och anförde därvid:

Ang. försäljning av stadsägorna nr 887, 888 och 891 i Västerås stad.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! Det var min avsikt att i en motion yrka avslag på denna proposition. Anledningen till att jag icke gjorde detta var, att jag av sjukdom var förhindrad att infinna mig i kammaren. På grundval av material jag tillställt utskottet tillåter jag mig nu att säga några ord.

Det gäller här en ganska betydande försäljning. Egendomens areal utgör 162 hektar åker, 25 hektar äng, 94 hektar avrösningsjord och ett par hundra hektar impediment. Priset är över en halv miljon kronor. Regeringsformen ställer sig ovillig mot att staten avhänder sig sin fasta egendom. Den fordrar därför, att riksdagen skall medverka vid en dylik avhändelse. Det fordras då givetvis att starka skäl skola föreligga, då det gäller att avhända staten fast egendom av mera betydande värde.

Den här ifrågasatt egendomen var under åren 1936 och 1937 föremål för en uppskattningsförrättning. Man kom då till det resultatet, att egendomen var värd 792,000 kronor. Om man undantager impedimenten, som huvudsakligen bestå av vattenområden, betyder detta ett pris av 29 öre per kvadratmeter. Då vattenområdena ligga ganska nära djuphamnen i Västerås, kunna de möjligen anses ha ett värde, varför det dock icke är alldeles riktigt att räkna bort dem. Men jag räknar i alla fall med ett pris av 29 öre per kvadratmeter. Huruvida uppskattningsförrättningens resultat är riktigt, undandraget sig givetvis mitt bedömande. Emellertid ha åren 1938 och 1939, alltså åren närmast efter uppskattningsförrättningen, skett försäljningar av egendom till Västerås stad till priser, som kunna vara ganska upplysande. Den egendom, som nu är ifrågasatt till försäljning, heter Johannisberg. Den ligger strax väster om staden, nära stadsbebyggelsen och ungefär 200 meter från djuphamnen. På andra sidan om staden ligger en egendom som heter

Ang. försäljning av stadsägorna nr 887, 888 och 891 i Västerås stad.
(Forts.)

Gideonsberg. Denna egendom, som icke torde ha ett bättre läge än Johannisberg, har år 1939 inköpts av Västerås stad till ett pris av 340,000 kronor. Även då var alltså fråga om ett ganska stort köp. Men det pris staden måste betala för denna egendom var 91 öre per kvadratmeter, alltså mer än det tredubbla mot det pris som uppskattningsförrättningen kom till i fråga om Johannisberg, om man endast räknar med landområdena. År 1938 köpte Västerås stad en egendom som heter Björnö och ligger så långt som 7 kilometer sydost om staden. För denna egendom betalade staden en summa av 250,000 kronor. Även här var det alltså fråga om ett ganska stort köp. Priset per kvadratmeter för denna egendom, som bestod av 7 eller 8 hektar åker och 119 hektar avrösningsjord, var 19 öre. Man jämföre härmed priset för Johannisberg, som ligger alldeles invid staden.

Jag vill icke kritisera den uppskattningsförrättning som skett beträffande Johannisberg. Jag ifrågasätter emellertid, huruvida denna förrättning skulle kommit till samma resultat, om den skedd efter dessa betydande köp i öppna marknaden av Gideonsberg och Björnö.

Emellertid har man nu icke ansett sig kunna betala den summa, 792,000 kronor, som 1936 och 1937 års uppskattningsförrättning kommit till. Domänstyrelsen har i förslag till Kungl. Maj:t prutat av 242,000 kronor, det vill säga bortåt en kvarts miljon, varigenom priset sjunker till 550,000 kronor. Anledningen till att man gjort en så betydande prutning, trots att det skett försäljningar av egendom i närheten till betydligt högre priser, har varit, att man ämnat lägga ett flygfält på egendomen. Det är givetvis ett skäl för kronan att icke hålla ett alltför högt pris. Ser man emellertid saken som den faktiskt ligger till, förhåller det sig så, att om man sänker priset med en kvarts miljon, man subventionerar flygfältet med samma belopp. Om det blivande flygfältets areal beräknas till 100 hektar, prutar man ned priset för dessa 100 hektar med 25 öre per kvadratmeter, det vill säga till praktiskt taget ingenting. Men då uppkommer den frågan: om man vill subventionera det blivande flygfältet, varför har man icke stannat vid att försälja den del av egendomen, som går åt till flygfältet? Det tilltänkta flygfältet skall icke ligga närmast stadsbebyggelsen utan ett stycke därifrån, och det hade då kunnat tänkas att man inskränkt sig till att försälja dessa 100 hektar och behållit resten av den betydande egendomen. Det skulle vara av stort intresse att veta varför man icke gått denna väg utan ansett sig böra försälja även de återstående betydande delarna av egendomen.

Jag vill även framhålla en annan sak. Vid Västerås finnes redan ett militärt flygfält. Det finnes nämligen en flygflottilj förlagd där. Det nu planerade flygfältet skall bli ett civilflygfält; i militärt hänseende skall det endast bli ett reservflygfält. Om man emellertid skall ha någon glädje för militärt ändamål av det nya flygfältet, vore det riktigast att det komme till stånd redan nu i sommar. Man borde ha garanti för att det verkligen bleve utlagt genast. Utskottet säger nu i utlåtandet: »Utskottet förutsätter emellertid, att Västerås stad förbinder sig att å egendomen anlägga flygfält och att anläggningen blir av den beskaffenhet, att densamma i händelse av behov kan komma till användning jämväl för militärt ändamål.» Man frågar sig emellertid varför icke utskottet, om nu en kvarts miljon skall användas för detta ändamål, sagt ifrån, att flygfältet skall vara färdigt till sommaren. Ty det är givetvis nu som vi behöva det. Om det är stadens mening, såsom det har framskymtat, att anlägga flygfältet såsom reservarbete, kanske det dröjer till 1941 eller 1942 eller ännu längre innan det blir färdigt. Och då är det ju icke mycket mening med att staten subventionerar anläggningen.

Det är framför allt dessa frågor jag skulle vilja ha besvarade: Varför låter

Ang. försäljning av stadsägorna nr 887, 888 och 891 i Västerås stad.

(Forts.)

man icke försäljningen stanna vid att avse den mark som går åt till flygfältet, och varför har man icke bestämt någon tid, inom vilken flygfältet skall vara färdigt?

Jag förstår mycket väl att frågan om försäljningen i realiteten redan är avgjord, och jag skulle därför kunnat inskränka mig till att gratulera Västerås till en god affär. Det skall bli ett stort intresse att se hur prisutvecklingen i fråga om markområden i dessa trakter kommer att gestalta sig inom de närmaste åren, för den händelse staden skulle börja sälja tomter på området. Jag har emellertid velat taga upp denna fråga, därför att jag tror att det är av vikt att stryka under, att försäljningar av kronans egendom icke böra ske annat än efter utredning, som är av så bindande natur att det är klart att de verkligen innebära en fördel för kronan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående bostadsförhållandena å svenska fartyg.

Ang. bostadsförhållandena å svenska fartyg.

I en inom riksdagens andra kammare väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 31, hade herr *Lindberg* i Stockholm föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och förutställningslös utredning rörande bostäderna i svenska fartyg samt att i denna utredning även måtte innefattas frågan om statens ekonomiska medverkan till lösandet av ifrågakvarande problem.

Utskottet hemställde, att här ifrågakvarande motion, nr 31, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Lindberg** i Stockholm: Herr talman! Ehuru jag väl är medveten om, att det icke nyttar mycket till att diskutera en fråga som denna i det läge vari vi nu befinna oss och i den spänning som råder kring andra och mycket viktigare problem, vill jag ändå säga några ord i anledning av motionen och de remissyttrandena som avgivits.

Först kanske jag bör säga, att jag förstår utskottet, då det gått på avslag på motionen. Ty de myndigheter som yttrat sig över motionen ha ju avstyrkt densamma med en motivering, som jag förstår varit vägledande för utskottet och som om jag så får säga avskräckt utskottet från att tillstyrka den.

Kungl. kommerskollegium, som man i första hand vänt sig till, har ju bland annat talat om att när den nuvarande bostadsförordningen kom till så sent som år 1927, skulle man icke nu behöva gå in för en ny utredning. Även om det icke står i kollegiets yttrande, måste man säga sig, att kollegiet tydligen ansett den utredning som föregick 1927 års förordning så modern och så up to date, att det icke skulle vara erforderligt med en ny utredning på detta område. Man tycks leva i den tron att det icke hänt någonting på detta område sedan år 1927 eller åren däromkring. Man tycks icke veta, att hela detta problem om bostäder för människorna genomgått en genomgripande förändring sedan år 1927. Det har blivit en helt annan uppfattning om vad en god bostad kan betyda för människorna, och den uppfattningen hade icke kommit fram när den tidigare utredningen gjordes.

Man måste väl också säga, att sjöfolket såväl som andra av landets in-

Ang. bostadsförhållandena å svenska fartyg. (Forts.)
 vånare kunna behöva ha förmånen av en hygglig och hygienisk bostad. När därtill kommer, att sjömannen själv icke har någon som helst möjlighet att påverka bostadsbyggandet ombord på fartygen, så är det klart, att staten och myndigheterna i stället måste visa det intresse som människorna eljest rent privat i någon mån kunna visa. När en sjöman tar anställning ombord på ett fartyg, får han sig också tilldelad en bostad, och han har ingen möjlighet att göra något val mellan olika typer av bostäder. Han får finna sig i att begagna den bostad som finns.

Sveriges redareförening har i sitt utlåtande förklarat, att en uppgift i motionen är felaktig, då det icke står i förordningen, att utrymmen som belamras av koj skulle få räknas in i den fria golvytan. Jag har icke forskat efter i lagtexten, om detta är fel skrivet, men jag kan nu meddela, att uppgiften i motionen icke är skriven direkt med hänsyn till lagtexten. Jag har i ett annat avsnitt av motionen sagt ifrån, att man mycket noga i de allra flesta fall följer förordningens föreskrifter — minimiföreskrifterna således. Det finnes dock fall som jag själv personligen kontrollerat, där den fria durkytan är mindre än vad förordningen föreskriver. Om således redareföreningens medlemmar och andra ville göra sig besvär med att gå ombord på gamla fartyg och se, hurudana bostäderna äro, så är jag övertygad om att man skulle komma till den uppfattningen, att en utredning och en förändring på detta område äro nödvändiga.

Kungl. kommerskollegium har också skrämt med kostnaden och bland annat sagt, att det är icke bara till kostnader för byggande av bostäder som staten skulle behöva lämna bidrag, därest min motion blieve bifallen, utan också till kostnaderna för minskat lastutrymme ombord på fartyg och till kostnaderna för minskning av lastluckor eller flyttning av luckkarmar. Jag vet icke, var i den motion jag har skrivit kommerskollegium har kunnat finna någon uppgift om att man ifrån sjöfolkets håll skulle kräva, att lastutrymmena i fartygen skulle minskas, för att det skulle bli plats för bättre bostäder. Det är ingen som vågat sig på att uttala en önskan i den riktningen, därför att man vet, att alltsammans skulle komma att stranda på ett sådant krav. Man har i stället begärt, att i den mån det finns möjlighet — och det finns sådana möjligheter på de flesta fartyg, om också icke på alla — skulle man skapa hyggliga bostäder, tvättrum och mässar, där sådana saknas. Men man vill icke göra det, det är alltsammans. Kostnaderna för byggande eller omändring av bostäder kunna dock icke vara så förfärligt avskräckande.

Vidare har kommerskollegium sagt, att det icke skulle vara lyckligt att nu börja bygga om bostäderna på några fartyg, därför att man icke kan låta dem ligga vid varven, när de så väl behövas ute i trafik. Det är ingen som begär något sådant. Vad man däremot gång efter annan har begärt, det är, att bostäderna skola byggas om vid sådana tillfällen, då fartygen ändå ligga vid varv för klassning eller större reparationer. Det har heller ingenting sagts i motionen därom. För övrigt får man väl hoppas — kommerskollegium har kanske en annan uppfattning, men jag för min del och den kår jag representerar hoppas det innerligen — att detta krig icke skall pågå så förfärligt lång tid till. Den utredning som är begärd skulle också, förmodar jag, taga en ganska lång tid i anspråk. Alltsammans är således egentligen skrämskott för att förmå riksdagen att avstå från att här gå in för någon reform.

Man skulle i stället kunna säga, att detta är en ekonomisk fråga både för redarna och för landet, fastän från andra synpunkter än dem som kommerskollegium lagt på saken. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att omkring 13 procent av sjömanskåren, alltså av dem som arbeta i detta yrke, varje år äro sjuka, och man får antaga, att en stor del av dessa sjukdomar ådragits

Ang. bostadsförhållandena å svenska fartyg. (Forts.)

ombord på fartyget tack vare de dåliga och i många fall urusla bostadsförhållanden som råda. Enbart till besättningarna på de fartyg som tillhöra Sveriges redareförening utbetalas varje år nära nog en halv miljon kronor i sjukersättningar. Läger man till alla de fartyg som icke tillhöra Sveriges redareförening, kommer man säkerligen upp till en siffra som ganska mycket överstiger en halv miljon kronor. I dessa sjukersättningar äro då icke inräknade några kostnader för sjukvård på grund av olycksfall och dylikt. Om man skulle roa sig med att taga reda på hur många sjömän som vårdas på våra tuberkulossjukhus, tror jag, att man skulle komma fram till uppgifter som vore ganska skrämmande. Det är många inom de olika sjöfolksgrupperna som råka ut för denna förödande sjukdom. Naturligtvis ha icke alla fallit offer för denna sjukdom på grund av dåliga bostäder men givetvis en stor del. Man skulle, om man ser frågan ur dessa synpunkter, nästan kunna säga, att det skulle nära nog bli en förtjänst för redarna att bygga om bostäderna på fartyg och att göra det ur hygienisk synpunkt bättre och trevligare ombord, än vad det för närvarande är. Det skulle således icke enbart vara nackdelar ur redarnas synpunkter, som en sådan reform skulle medföra. Man får väl också komma ihåg, att även för landet blir det en hel del kostnader för alla dessa sjukdomsfall bland sjömännen. Det är heller icke bara staten som får vidkännas en hel del utgifter för detta ändamål utan också våra kommuner. Det kan hända, att om man på detta område finge bättre förhållanden, dessa utgifter skulle kunna minskas och man även i detta avseende skulle kunna räkna med en förtjänst.

Slutligen har kungl. kommerskollegium talat om redarnas ekonomi och att det från den synpunkten — även om det icke sagts direkt, så har det dock sagts indirekt — skulle vara äventyrligt för redarna att nu ställas inför en ny pålaga från statsmakternas sida. Det må vara sant, att en hel del redare ha dålig ekonomi och att de under vissa förhållanden förtjäna litet pengar, men det torde väl också vara lika sant och riktigt, att en hel del av Sveriges redare ha ganska goda inkomster och till och med bättre inkomster än många andra företagare här i landet. Under nu rådande förhållanden, under kriget alltså, vet man ju icke riktigt, hurudana inkomsterna kunna bli för Sveriges redare. Det är möjligt, att de bli dåliga, när resultatet uträknas, men det är också möjligt, att de bli goda. Det får väl i alla fall icke vara helt och hållet avgörande, huruvida redarna tjäna mycket eller litet pengar. Skulle det vara så, skulle ju de redare som ha goda inkomster hålla lyxbostäder, medan de redare som ha små inkomster skulle hålla sådana bostäder som Lubbe Nordström talat om och som också finnas på en hel del fartyg.

Jag skall sluta med att framhålla en sak, som också är omnämnd i motionen, nämligen att en hel del fartyg ha svårigheter att få besättning tack vare sina dåliga bostäder. Jag kan komplettera detta med att omnämna, att det var ett rederi som strax före jul icke kunde få folk till sina fartyg, naturligtvis icke helt och hållet beroende på att det var dåliga bostäder ombord på dem men till största delen beroende på den omständigheten. Det var ingen som ville taga anställning på dem, och man slog också alarm från detta rederis sida och klagade över den dåliga tillgången på sjöfolk. Jag vet icke, om det gjordes någon framställning direkt till statsmakterna, men man ville i alla fall göra gällande, att man skulle påkalla statens hjälp för att få fartygen bemannade och för att de skulle slippa att ligga och vänta på att få sina besättningar kompletterade. Sådant kostar naturligtvis en hel del pengar, men dessa kostnader skulle helt och hållet försvinna, därest man ville gå in för en försonlig politik på detta område.

Jag är som sagt, herr talman, medveten om att det i nuvarande läge och vid

Ang. bostadsförhållandena å svenska fartyg. (Forts.)
denna tidpunkt är lönlöst att försöka övertyga andra kammaren om att motionen bör bifallas, men trots detta skall jag ändå be att få yrka bifall till min motion.

Herr Nilsson i Kristinehamn: Herr talman! Jag saknar varje anledning att polemisera mot motionären, som här utvecklat synpunkter som jag föreställer mig att kammarens ledamöter i många stycken finna mycket behjärtansvärda. När därtill motionären i slutet av sitt anförande själv medgav, att tidpunkten för vare sig vidtagande av åtgärder eller igångsättande av utredning möjligen var mindre lyckligt vald, kan jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till **herr förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Med stöd av § 55 riksdagsordningen får jag hemställa, att kammaren med hänsyn till infallande helg måtte medgiva, att beträffande samtliga de vid näst föregående sammanträde avlämnade kungl. propositionerna eller nr 101—107, 110, 114—117, 119, 120, 122—150, 152—166 och 168—172 motionstiden må utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionernas avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 13.

Till bordläggningen anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion angående upphävande av de vid 1936 års riksdag beslutade skärpningarna av valbarhets- och behörighetsreglerna i avseende å kommunala förtroendebefattningar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare förstärkning av anslaget till frivilliga skytteväsendets befrämjande;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss omläggning av systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m.;

nr 64, i anledning av väckt motion om ökat utrymme åt undervisningen i de nordiska grannländernas språk inom det svenska skolväsendet;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för stenarbetaren Karl Edvin Karlsson från skyldighet att till kronan utgiva viss ersättning; och

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående civiltekniska luftskyddsåtgärder vid statens kraftverksanläggningar;

bevillningsutskottets betänkande, nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tullfrihet för viss sjukvårds-, beklädnads- och sjuktransportmateriel;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 13, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 14, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 15, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkning i vissa fall av anställningstid för pension enligt kungörelsen den 7 december 1934 (nr 585) med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för föreståndaren för Weibullsholms växtförädlingsanstalt H. A. K. Lamprecht och lärarinnan i kvinnlig slöjd i Sundbybergs skoldistrikt Augusta Pauline Walkendorff till viss tjänstårsberäkning för pension; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av maximiprislagen den 22 juni 1939 (nr 349);

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 oktober 1939 (nr 734) med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt fartygsuttagningslagen m. fl. lagar; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293).

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Herr *Holmbäck* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 90, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 8 §, 3 kap. 14 §, 4 kap. 3 och 4 §§ samt 17 kap. 1 § lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Hedlund</i> i Häste	under	2 dagar	fr. o. m. den	29 mars,
› <i>Lindahl</i>	›	3	›	› 29
› <i>Nilsson</i> i Kristinehamn	›	2	›	› 29

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 9.40 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 15 mars.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 9 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 151, med förslag till lag om anstånd för vissa värnpliktiga med betalning av hyra m. m.

Denna proposition hänvisades omedelbart till behandling av lagutskott.

§ 3.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 205 av herr *Nilsson* i Göteborg *m. fl.*;

nr 206 av herr *Österström m. fl.*;

nr 207 av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*;

nr 208 av herr *Lindberg* i Umeå *m. fl.*; och

nr 209 av herr *Arneberg* *m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 210 av herr *Onsjö m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 211 av herr *Holmbäck*.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, statsutskottets utlåtanden nr 62—66, bevillningsutskottets betänkande nr 6, bankoutskottets utlåtanden nr 13—17 samt första lagutskottets utlåtanden nr 13—15.

§ 5.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Hage**, som anförde: Herr talman! Det beslut, som fattades av 1939 års urtima riksdag om åstadkommande av ett tackjärnverk inom Norrbotten och dess förläggande till Luleå, mottogs på sin tid med synnerligen stor tillfredsställelse och glädje av länets befolkning.

Emellertid har sedan denna tid till länsbefolkningens kännedom kommit, att frågan om nämnda järnverks anläggande uppskjutits tills vidare med hänsyn till det förändrade läget. Ett meddelande härom, emanerande från resp. statsråd, var för en tid sedan synligt i pressen. Nu förefaller det emellertid, som om de nya förhållanden av ekonomiskt och annat slag, som inträtt för Norrbotten bl. a. genom fredsslutet Finland—Sovjet-Ryssland, skulle kunna mo-

Interpellation. (Forts.)

tivera, att åtminstone det förberedande arbetet med utredningen rörande produktionsmetoderna m. m. skyndsamt igångsattes, så att järnverket ifråga kunde komma till stånd ungefärligen vid den tidpunkt, som riksdagen avsåg med sitt beslut i frågan.

Under hänvisning till vad här anförts, hemställer jag alltså, att andra kammaren måtte medgiva, att jag får till statsrådet och chefen för handelsdepartementet framställa följande frågor:

1) Äro åtgärder nu vidtagna för igångsättande av de förberedande utredningar, som måste föregå järnverkets uppbyggande? samt — om så ej är fallet —

2) Är det herr statsrådets avsikt att utan dröjsmål igångsätta nämnda utredningar och därmed medverka till, att den av riksdagen beslutade anläggningen fortast möjligt kommer till stånd?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 6.

Till bordläggning anmälde:

statsutskottets utlåtande, nr 6, angående regleringen för budgetåret 1940/41 av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet; och

första lagutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om ändring av 3 kap. 6 § giftermålsbalken.

§ 7.

Anmälde och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till brandalarmanläggning i nationalmuseet;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Ångermanälven m. m.;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronans fallandelar i Kässelälven m. m.;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kapitalinvestering för vattenledning vid tekniska högskolan och statens väginstitut m. m.;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kapitalinvestering för anskaffning av vägmaskiner m. m.;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av fjärde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldandet av vissa haverikostnader m. m.;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för vicekorpralen S. H. Hansson m. fl. från ersättningsskyldighet;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till om- och tillbyggnad av marinens köttcentral i Karlskrona;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens skeppsprovvningsanstalt;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillkommande rätt till inmutat område;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av skyddsrum för vissa museisamlingar; och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av sjukhusvård i Sverige åt krigsinvalider från Finland m. m.;

från första lagutskottet:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1940/41 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § och 14 § 2 mom. lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 27) om reglering av prästerskapets avlöning;

från andra lagutskottet:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 och 30 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering, m. m.;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 12 juni 1931 (nr 233) om behandling av alkoholister (alkoholistlag);

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av fjärde stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 18 april 1935 (nr 113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling, m. m.; och

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 2 juni 1916 (nr 180) om skyddskoppypning; samt

från jordbruksutskottet:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i internationella skogsvårdscentralen i Berlin;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond m. m.;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt reglering av tillverkningen och avsättningen av potatismjöl;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning om bidrag till ladugårdsförbättringar; och

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av stadsägorna nr 887, 888 och 981 i Västerås stad.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.13 e. m.

In fidem
Sune Norrman.